

B. C. D. 29456

EST BERNEA

Volcan

FIRIDE LITERARE

COLECȚIA „LUCEAFĂRUL”

Colecția „LUCEAFĂRUL” apare cu scopul de a împlini un rost în viața acelor dintre noi dornici de o carte bună, actuală și românească. Această nouă colecție, cu toate că se adresează marelui public, încearcă să răspundă tuturor cerințelor intelectuale și de bun gust, în așa fel încât să fie un dar prețios aceluia care are sete de cultură.

În ceea ce privește cuprinsul lucrărilor ce vor apărea aici, ele vor străbate toate domeniile, de la știință și filosofie, trecând prin politică, economie și educație până la literatură, artă și muzică.

Colecția „LUCEAFĂRUL” pe lângă autorii noștri consacrați este deschisă scriitorilor și cercetătorilor tineri pentru lucrări originale, ceea ce va face ca această colecție să păstreze continuu un caracter de prospețime și inedit.

J. Pilcom

453/26

FIRIDE LITERARE

DE ACELAȘI :

- Cartea Căpitanilor** — Horia, Tudor, Iancu.
Gând și Cântec — poezii.
Pași în singurătate — poeme în proză.
Ctitorii — eseuri.
Preludii — eseuri.
Timpul la țaranul român — contribuție la problema timpului în religie și magie.
Îndemn la simplitate — mărturisiri.
Moldovă tristă — poeme în proză
Colina lacrimilor — poezii.
Civilizația română sătească — ipoteze și precizări.
Maramureșul — țară românească.

LA TIPAR :

- Cântece de pelerin** — poeme în proză.
Natura și limitele poeziei — încercare de filosofie.

IN LUCRU :

- Cultură și Metafizică** — pentru o nouă cultură.
Om deschis — mărturisiri.
Setea de absolut — încercare de filosofie morală.

ERNEST BERNEA

24279

FIRIDE LITERARE

BUCUREȘTI

COLECȚIA „LUCEAFĂRUL”

1944

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 29456

RC 379/06

B.C.U. Bucuresti

C745218

COPERTA ȘI VIGNETA
de I. DRUGĂ

---

*Celor care cred că literatura
este și luptă pentru spirit.*

CUVÂNT ÎNAINTE

Cuprinsul cărții de față este alcătuit dintr'o seamă de studii și articole răspândite în diverse publicațiuni periodice. Este o carte și nu o lucrare, pentru că dacă o parte din cuprins este scris dintr'un îndemn interior, o altă parte este un produs al activității de cronicar a autorului, care a urmărit prin aceasta o informare a publicului nostru, asupra unor valori prezente în cultura română contemporană.

Ceeace a făcut ca ele să apară totuși laolaltă și să alcătuiască o carte, a fost în primul rând natura domeniului lor, adică acela al literaturii, iar în al doilea rând, punctul de vedere unitar care stă la temelia articolelor.

Cu toate că au privit în deosebi literatura, problemele puse în discuție au depășit deseori câmpul cercetărilor literare, trecând în acela mai cuprinzător al culturii și spiritului, încălcare pe care o socotim necesară nu numai în cazul de față, ci întotdeauna când voim să avem

o adevărată și adâncă înțelegere asupra fenomenului literar.

Tipărim cartea de față, din credința că ea poate sluji astăzi, când deosebitele categorii de valori culturale sunt atât de mult puse în discuție.

E. B.

I. INTRODUCERE

POESIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

ORIGINI ȘI CURENTE

La cea dintâi privire aruncată asupra câmpului literaturii românești de după războiul trecut, atenția ne este prinsă cu deosebire de bogăția și varietatea cu care el ni se înfățișează. A fost, după o expresie curentă în economie, un fenomen de supra-producție literară. Ceeace alcătuiește însă această bogăție de opere literare, pare a fi romanul. Romanul este genul care îi atrage pe toți aceia care, fără deosebire de vârstă sau de talent, au îndeletnicirea scrisului.

La început, lucrurile ni se înfățișează astfel. Adâncind însă mai mult faptele, înfățișarea lor se schimbă. Nu este în realitate o creștere prea mare a producției romanului, care se găsește, e drept, în plină desvoltare, ci doar un val de proză ce s'a abătut asupra literaturii noastre contemporane. Sub titlul de roman, găsim în realitate o proză foarte variată: proză poetică,

povestiri, nuvele, jurnale intime, filosofie lirică dialogată.

Pentru a ne putea da seama mai bine de acest fapt, să încercăm o scurtă definiție a romanului, pornind dela operele reprezentative, clasice. Ca gen literar, romanul trebuie să ne înfățișeze oameni și evenimente reale sau posibile. Romancierul este orientat către lumea obiectivă, către lucruri și fapte așa cum sunt ele în viață cu aparențele și tainele lor, cu intenția de a ne face să participăm la ele. Romancierul nu este un evocator subiectiv al propriei sale vieți, ci un cercetător obiectiv apropiat dintr'un punct de vedere omului de știință descriptivă. Ceeace însă nu înseamnă că rolul său se reduce la a fotografia o realitate, ci este un creator conform acestei realități. Romancierul are puterea de a se depăși pe sine și de a crea o viață care nu e a sa proprie, el are darul de a putea să obiectiveze viața. Așa a fost Balzac, așa a fost Tolstoi.

Dacă acestea înseamnă roman și romancier, atunci în literatura noastră de astăzi nu putem număra decât puțini romancieri: Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Mihail Sadoveanu, Victor Ion Popa, aceștia chiar nu în toate operele au realizat genul deplin. (Sadoveanu, de pildă, într'o viață literară atât de frumoasă și rodnică, credem că nu a isbutit până azi decât o singură dată în roman: Baltagul).

Până la război nu am avut un roman românesc. Dacă poezia lirică a fost reprezentată de Alexandri, Eminescu și Coșbuc, teatrul de Cărageale și povestirea de Creangă, romanul nu-și poate numi un reprezentant de seamă. Operele lui Filimon, Sandu Aldea sau Duiliu Zamfirescu, nu au fost realizări depline, ci numai timide încercări ale genului.

După război însă, romanul românesc s'a constituit cu adevărat prin apariția scriitorilor promeniți mai sus. Creșterea tot mai puternică a acestui gen literar ca și dezvoltarea prozei pseudo-roman, își are rădăcinile în caracterele vremii. Acest fenomen poate fi înțeles dacă luăm în seamă condițiile în care literatura noastră contemporană se dezvoltă, condiții isvorite din viața socială și spirituală a vremii. Din nenumăratele fapte care stau la temelie manifestărilor noastre literare, două ni se par mai importante și anume: una privind scriitorul și alta publicul cetitor.

În epoca de după războiul trecut, problemele sociale și ale spiritului au stat înaintea altor nevoi ale noastre. Deși am ieșit din luptă cu reale câștiguri materiale și morale, vechea societate echilibrată și liniștită nu a mai putut fi reconstituită. Lipsa de orientare și creștere organică este cu atât mai ușor de înțeles la noi, popor fără o îndelungată experiență culturală în trecut, fără o disciplină a spiritului, cu cât neli-

niștea și desorientarea au cuprins și viața popoarelor apusene de puternică tradiție culturală.

Războiul ca epopee națională, lupta continuă ce i-a urmat, frământările unei societăți care își caută un drum nou, toate aceste fapte constituiesc un bun material de compoziție pentru roman. Oamenii de litere, alături de filosofi și artiști, sunt aceia prin cari se exprimă mai bine nevoile și idealurile unei societăți. Trăind în atmosfera vremii, hrănindu-se continuu din variatele stări ale acestei societăți și observând-o direct, scriitorii noștri au fost îndemnați în chip firesc către acest gen literar, căruia societatea însăși prin manifestările ei îi pune la îndemână substanța intelectuală și morală de care are nevoie pentru a putea să se desvolte. Poesia de astăzi, datorită idealului său estetic, nu mai poate folosi ca romanticii această substanță care e proprie romanului.

Dar nu numai aci stă cauza care a dus la o producție mare a romanului. Neliniștea și incertitudinea în care trăește omul românesc de astăzi, viața lui de privațiuni și goana după mai bine, îl îndeamnă să citească acele cărți cari, bune sau rele, cuprind o parte cât de mică din acest sbucium zilnic al său, sau îi împlinesc pe cale literară ceea ce în cele mai multe cazuri nu-i dă viață. În acest fel, romanul este mult mai căutat decât poezia și deci îndreptățit să

fie preferat, prin încurajarea publicului cetic, de către omul de litere și mai ales de către editor.

La aceste condițiuni se mai poate adăuga una, care să contribuie la explicarea dezvoltării romanului contemporan la noi; e un fapt de istorie culturală și anume, lipsa unei tradiții a genului, așa cum nu e cazul poeziei, unde prin prezența lui Eminescu s'a întemeiat și și-a format un criteriu de judecată a tuturor valorilor poetice românești, care i-au urmat. Prin noutatea lui, ca gen literar românesc romanul a învins în ceea ce privește producția.

745218
74547

Poesia lirică de astăzi ne apare mai timidă decât romanul, deși îi este calitativ superioară. Dacă ne raportăm la vremea de înainte de războiu, poezia nu este în scădere nici ca producție și nici ca valoare. Dece atunci ritmul creației poetice este mai încet și legătura operei poetice cu publicul este mai slabă? Se spune că poezia este o hrană spirituală care nu se mai consumă de către marele public. Credem că răspunsul îl vom căpăta mai sigur dacă încercăm să vedem ce înseamnă poezie în înțelesul ei adevărat, spre deosebire de roman, despre care ne-am spus părerea mai sus.

În înțelesul ei adânc de astăzi și clasic totodată, poezia este genul meditației și al sculptării ideilor pure, este genul filtrării sentimen-

telor și al adâncirii înțelesurilor. Prin posibilitățile sale de exprimare unice, poezia este limbajul universal al esențelor ultime. Spre deosebire de roman, printr'un proces de elaborare interioară, poezia transformă datele realității concrete. Ea este evocatoare și simbolică. Poezia, chiar dacă pleacă dela evenimente și fapte concrete, este mai puțin legată de elemente decât proza. Din acest punct de vedere, se apropie în marginile ei cu filosofia, pe deoparte, iar pe de alta cu mistica.

Dacă aceasta înseamnă poezie, atunci ne putem da seama de ce romanul, care e mai mult legat de viața reală concretă, place publicului mare, iar poezia care se desprinde de toate acestea până la a cuprinde neînțelesul și a reda în materie sensibilă esențele, place mai puțin. Pentru a fi înțeleasă, poezia cere o mare efortare intelectuală și experiență interioară, cere o pregătire specială care lipsește celor mai mulți dintre cetitori. În acest fel, legătura între creatorul de poezie și marele public, nu o vedem posibilă, lucru bine cunoscut, mai ales în ceea ce privește clasicismul care este o artă intelectuală. Romantismul cu elementele sale primitive, puternic colorate și senzuale și-a apropiat mai mult publicul.

Intr'o anchetă făcută de curând de revista regională *Pământul*, asupra romanului contemporan, anchetă care se adresa scriitorilor și ceti-

torilor totodată, unul dintre cetitori mărturisește despre poeți: trăesc în afara noastră și atât timp cât noi cetitorii nu putem trăi în opera lor nu-i cetim, pentru care lucru romanul, gen prin excelență burghez, este preferat.

Dacă însă, alături de poesia bună, bogată în substanță și artă, luăm în seamă scrierile lipsite de gând și de orice element poetic ale autorilor jocului desordonat, înțelegem cum o adevărată ruptură e pe cale să se producă nu cu publicul mare, dar cu însăși elita intelectuală și morală, cu oamenii de bun gust, cu simț al proporțiilor și al adevărului, instruiți la școala marilor creatori. În acest fel, trebuie interpretată afirmația lui Cezar Petrescu că astăzi, nu romanul omoară poezia, ci poezia se omoară singură.

Totuși poezia noastră lirică este astăzi într'un moment de mare înflorire. Cu toate că romanul a ajuns într'o atât de puternică dezvoltare, cu toate că în orizontul literaturii contemporane nu a apărut încă o nouă forță revoluționară ca aceea a lui Eminescu (mulți o văd în persoana lui Tudor Arghezi) poezia românească de astăzi este cinstită de talente de o netăgăduită valoare, în așa fel, încât poezia bună a devenit un lucru obișnuit, nu ca acum cincizeci de ani, când marele poet era un izolat. Spiritul cetitorului de poezie s'a rafinat, cerințele lui sunt mult mai mari, de unde și căderea imediată a poeziei proaste prin simplul contact cu publi-

cul, care și dacă nu e în mare număr, ca acela al romanului, este mult mai bine pregătit în judecata lui.

La noi astăzi, poezia este cu deosebire citită de înșiși creatorii de poezie, de inițiați cum le place deseori să se numească și de către acei care, fără a fi făuritori de versuri, au ca preocupare de frunte problemele filosofice. Alături de aceștia, lucru interesant de remarcat și nădăjduim plăcut, stau adolescenții. Dacă cei din prima categorie, ceteșc poezia neliniștei metafizice și cea de concepție (Eminescu, Arghezi, Blaga, Barbu, Crainic, etc.), cei din a doua categorie ceteșc poezia descriptivă și pitorească (Alexandri, Coșbuc, Goga, Pillat), pe aceea a priveliștilor romantice și poezia erotică (Eminescu, Vlahuță, Ștefan Iosif).

Pentru a ne da seama mai bine ce este poezia noastră lirică de astăzi, e necesar să aruncăm o privire generală asupra poeziei românești din veacul al XIX-lea până la război, stabilind legăturile reale între prezent și trecut.

Dacă cercetăm poezia română, pornind dela cunoscuta dualitate a formelor artistice, rămasă în estetică dela Nietzsche, găsim și aci cele două tipuri, la temelia cărora stau două structuri sufletești deosebite: un tip obiectiv și unul subiectiv. În cea dintâi categorie sunt poeții orientați în afară, cari privesc lumea și

viața așa cum e, sunt căutătorii notelor de armonie și echilibru. Fiind preocupați mai mult de ceea ce le este dat obiectiv, ei tind să înfățișeze lumea în aspectele ei plastice, variate și pitorești. Dragostea de adevărat și de precis, îi poartă până la redarea amănuntului. Din atitudinea echilibrată în fața vieții și din viziunea plastică ce o au asupra lumii, decurge înclinarea lor către elementele formale ale poeziei. Acești poeți sunt, obișnuți, stăpâni pe mijloacele lor de expresie și buni mănuitori ai tehnicii versului. Din această categorie, cel dintâi poet bine definit, înzestrat cu suficient dar pentru a fi un începător, invocat deseori ca maestru de către o seamă de poeți, este desigur Vasile Alexandri. Pe aceeași linie putem așeza fără greșală, cu toate că fac parte din curente poetice deosebite, pe Dimitrie Anghel, Duiliu Zamfirescu, George Coșbuc, iar dintre cei de astăzi Ion Pillat. Acesta din urmă este un adevărat realizator al ramurei.

Paralel cu această ramură a tipului obiectiv, de inspirație și tendințe clasice, stă o altă categorie de poeți aplecați mai mult către interior, către gând și ceea ce le dă simțirea lor proprie. Pentru aceștia, viața și lumea înconjurătoare nu sunt decât prilejuri de gândire. Ei transformă totul în problemă. Aceștia sunt poeți chinuți de probleme metafizice și morale, sunt însetați de adâncimi și căutători în necunoscut. Dacă

poesia celor din cea dintâi categorie are afinități cu artele plastice, poesia acestora din urmă tinde către cântec. Linia poezilor neliniștei metafizice și a cântecului începe dela Grigore Alexandrescu, se ridică și culminează cu Eminescu, continuă cu Cerna, Iosif și Vlahuță și se termină astăzi cu Arghezi și Blaga.

Acestea sunt cele două ramuri ale poeziei noastre lirice, cuprinzând fiecare câte o categorie de poeți cu apropieri de structură sufletească și artă poetică.

După ce am analizat, exemplificându-le, cele două forme artistice prin ce au ele mai esențial, să vedem acum care este situația poeziei dela Eminescu încoace, care a fost mersul liricei noastre până la războiul trecut, încrucișările de tendințe și razele de influență.

Poesia română, prin apariția lui Eminescu, și-a căpătat piatra de temelie. De aci decurge faptul, arătat mai sus, că se poate vorbi de o tradiție a poeziei românești și că producția lirică este de atunci mai greu supusă erorii și prostului gust, prin înalta învățătură de vers și cântec pe care ne-a dat-o Poetul. Dar tot de aci decurge și un alt fapt. S'ar părea că acest mare artist și cugetător politic național, nu numai că a folosit un izvor nou și bogat, dar l-a și secat. Acest om care a făcut sinteza cugetului și simțirii românești, după părerea unor poeți, nu mai poate fi urmat pe calea ce a deschis-o

fără ca de aci să nască o condamnare la mediocritate. Lucru întru totul adevărat pentru acei ce nu sunt îndeajuns sau deloc dăruiți cu arta poeziei.

Momentul eminescian reprezintă în literatură cea dintâi culme a poeziei noastre lirice. Era natural deci ca raza sa de influență să fi fost mare și nu va înceta să fie și de aci încolo. Aproape toți poeții români, oricare le-ar fi fost idealul estetic, la începuturile lor artistice au fost influențați ca sensibilitate, dar mai ales în privința ritmului și armoniei versului. Tre-când peste cei din imediată sa apropiere, această influență o găsim nu numai la un tradiționalist ca Nichifor Crainic, dar și la moderniști ca Arghezi sau Blaga, până la Ion Barbu. Numai că, cei ce au avut cu adevărat însușiri poetice deosebite, au folosit exemplul eminescian în toată puterea de stimulare a unei arte superioare românești și de aci s'au desprins și au crescut prin sfortarea lor proprie.

Un alt curent puternic s'a dezvoltat sub covârșitoarea influență a lui George Coșbuc, continuatorul firesc al ideologiei lui Alecu Rusu, Kogălniceanu și Alexandri. Poet de factură populară atât ca simțire cât și ca meșteșug, Coșbuc a deschis larg isvoarele liriceii poporului pentru poezia cultă. Dela întemeierea *Semănătorului*, alături de Vlahuță, el a luptat pentru această întoarcere a literaturii către isvoarele

ei populare și pentru legarea firului tradiției naționale. Deși astăzi arta sa pare celor mai mulți învechită — și vom arăta la timp de ce aceștia au partea lor de dreptate — muzicalitatea versului său, arta sa evocatoare și pitorească, simțirea încărcată de lumina ce-o aducea această artă, au făcut din Coșbuc un moment de răscruce sub influența căruia s'a dezvoltat o mare parte a liricei noastre. Incepând dela poezia semănătoristă până la cea tradițională de astăzi, cu toate transformările estetice aduse de un Goga sau un Crainic, a stat sub influența acestui poet al țărănimii păstrător al unei experiențe și arte naționale. Dacă arta lui Eminescu a dat adâncime și dimensiuni poeziei românești, arta lui Coșbuc i-a dat frăgezime și firesc.

Mulți dintre urmașii acestor doi mari începători, nu au lucrat însă pentru creșterea lor proprie și aceea a poeziei românești, folosind experiența și învățătura înaintașilor, ci au rămas simpli imitatori sau au exagerat partea mai puțin poetică a operii lor. Această tendință a liricei noastre a făcut să nască reacțiuni puternice, mai ales din partea acelor cari prin contactul cu literaturi străine își întocmeau noi crezuri poetice. Așa s'a ridicat Duiliu Zamfirescu, slujitor al literaturilor clasice și Ovid Densusianu, slujitor al simbolismului francez. Ei s'au ridicat în special împotriva literaturii populare în poezia cultă și în general împotriva

lui Maiorescu și a poporanismului la Academie, așa îl vedem pe Ovid Densusianu luptând împotriva lui Nicolae Iorga și al *Semănătorului*, la *Vița Nouă*. Deși porniți sub steaguri deosebite, ținta lor era comună: emanciparea poeziei de elementele locale și crearea unei estetici noi, așa cum începuse să se arate prin apariția poeziei lui Alex. Macedonski, Șt. Petică sau Iuliu Săvescu.

Dar dacă ei aveau dreptate în ceea ce privește eliminarea tuturor elementelor nepoetice din poezie și dacă puteau să propună noi norme estetice pentru ridicarea ei, nu aveau dreptate atunci când încercau să scoată poezia din făgașul cel bun, acela a lui Alexandri, Eminescu, Coșbuc, adică să o înstrăineze de spiritul național, rupând contactul cu izvoarele populare, care constituiesc și astăzi pentru noi adevărate izvoare, material bun pentru a fi prelucrat și turnat în vers românesc.

Duiliu Zamfirescu, inteligență vie și bine instruită, dovedea multă înțelegere pentru poezia clasică, însă ceva mai puțină pentru poezia noastră populară și cea crescută din izvoarele ei, ceea ce nu-i lipsea lui Maiorescu. Ovid Densusianu credem că a mers și mai departe. Tinzând către universal și omnesc, profesa trecerea directă în ele, refuzând contactul cu viața locală, ca și când românescul n'ar fi fost omnesc și localul n'ar fi permis ridicarea la uni-

versal. Aceasta o făcea pe calea introducerii integrale la noi a simbolismului francez, curent poetic cu sensibilitate și probleme formale specifice sufletului și culturii franceze din a doua jumătate a veacului trecut. Din nevoia de a-și găsi o formă de expresie proprie și pentru a lăsa să pătrună în literatura noastră acel suflet al timpului de astăzi care a început să vibreze și la noi cum vibrează în lumea din alte părți. D-sa cerea drept de împământenire simbolismului dând astfel totodată posibilități noi la o seamă de poeți români cărora vechea poezie nu le permitea să se exprime.

Mișcarea literară dela *Viața Nouă*, prin autoritatea științifică a conducătorului ei, a constituit în adevăr unul din momentele principale ale trecutului nostru poetic. Spre deosebire de alte curente din acea vreme, această mișcare poate fi cu mai multă dreptate numită o școală.

Pentru ca în judecata noastră să fim mai siguri, ca prețuirea ce-i vom da să fie mai dreaptă, e bine să privim către roțile acestei mișcări. Alături de marii inițiați ai cugetului și cântecului românesc dela Eminescu și Blaga și dela Alexandri la Pillat, stau poeții simbolști: Ervin, I. M. Rașcu, V. Paraschivescu, I. B. Hétrat, Mia Frollo, V. Rath, Al. Stamatiad, și mai depărtați C. Baltazar, Ion Minu-

Ilescu și G. Bacovia, acesta din urmă nefiind colaborator direct al mișcării dela *Viața Nouă*. Simpla comparație ne lămurește: scriitorii de seamă dar nici un nume cu adevărat reprezentativ, care să însemne punct de răscruce. Ni se va rosti desigur numele lui Tudor Arghezi, Adrian Maniu sau Ion Pillat.

În adevăr, ei au lucrat în începuturile lor, sub o vădită influență străină, dar toți acești poeți nu au devenit ceea ce sunt, adică mari creatori de valori artistice, decât în momentul când au părăsit această școală și s'au aplecat din nou asupra materialului românesc, la vechile isvoare, acelea din care prin sfortarea lor proprie și învățătura nouă, s'au putut ridica la o treaptă de adevărată creație.

Abia aci putem însemna rolul cel bun al simbolismului în România, ca al oricărui contact cu vechile culturi occidentale și anume, la poeții care au înțeles să-i folosească doar experiența artistică, pentru creșterea poeziei românești. Abia în acest fel simbolismul a însemnat la noi un bine: reacționând pe această cale împotriva poeziei semănătoriste supravegheată de N. Iorga, care cu toată dragostea ce o păstra cugetului și faptei românești, a îndrumat poezia pe un drum, care din punct de vedere estetic nu însemna desigur, un pas înainte.

După războiul trecut, mișcarea dela *Viața Nouă* s'a curmat. Poeții simbolisti, care au mai rămas au lucrat independenți. *Semănătorul*, la fel, și-a încheiat activitatea odată cu împlinirea unității naționale. Reînviată, tradiția lui a fost continuată de *Gândirea*. *Viața Românească* părsind gândul și acțiunea ei originară, continuă să apară fără a-și putea justifica existența în cadrul culturii și problemelor românești.

Ajunși din nou în fața prezentului să încercăm o dare de seamă asupra poeziei actuale. Ceeace caracterizează această poezie spre deosebire de acea dinaintea războiului, este varietatea ei estetică. Dacă nota caracteristică a romanului este abundența, nota caracteristică a poeziei este diversitatea. Cercurile importante în care s'a dezvoltat poezia contemporană sunt: *Gândirea*, *Viața Românească*, *Sbuțătorul* și revistele de extremă noutate estetică. Intre acestea rolul *Gândirii* este de-o netăgăduită înțaietate. Nu numai că a format poeți, dar ceea ce este și mai greu, a reeducat talente rău îndrumate de celelalte cercuri.

Să încercăm acum o clasificare a poeziei contemporane și anume desprinzând din această mare varietate câteva categorii prin notele esențiale ale fiecăruia.

Cel dintâi grup care ne apare mai unitar și mai deplin realizat este acela care stă la temelia activității literare, a *Gândirii*, reprezen-

tat de Nichifor Crainic, Ion Pillat și Vasile Voiculescu, pe care îl vom numi grupul tradiționalist și neoclasic. Acești poeți au știut să întrebuițeze cu folos experiența poetică apuseană a unui Rilke sau Jammes și să păstreze totodată o legătură puternică și continuă cu tradiția poeziei noastre culte (Alexandri, Eminescu, Coșbuc) și cu producțiile populare. Printr'o prelucrare adâncă și proprie a elementelor de viață autohtonă, acești poeți s'au ridicat până la echilibrul și armonia unei adevărate poezii clasice.

Un al doilea grup, nu mai slab reprezentat, poate cuprinzând chiar un revoluționar în sensul creator al cuvântului, mai puțin unitar în ceea ce privește arta pe care o profesază, este grupul modernist reprezentant de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Aron Cotruș și Ion Barbu. Aceștia deși au fost mai puțin înclinați către tradiția noastră artistică, au exploatat mai departe vâna descoperită nouă de Eminescu și au prelucrat material popular, acâncind ființa noastră spirituală etnică cu mijloace și experiențe poetice noi, dela Baudelaire la expresionismul german contemporan. De aceea l-am mai putea numi și grupul modernist de inspirație autohtonă.

Intre acești poeți Ion Barbu e mai îndepărtat din punct de vedere al materialului pe care îl prelucrează. Totuși el prezintă un deosebit in-

teres pentru noua orientare a liricei noastre contemporane. Ca și ceilalți din aceeaș categorie, estetică el nu are prea multe legături cu poezia noastră cultă mai veche — în afară de Eminescu — dar nici cu sufletul popular, cu toate că elementele folklorice stau adesea la temelie inspirației sale poetice. Mai multe legături are cu poezia ermetică franceză dela Mallarmé până la Valery, din care cauză a fost numit neoclasic. Arta acestui poet a adus literaturii noastre o contribuție nouă, dar a creiat și condiții favorabile unor noi rătăciri estetice, despre care vom vorbi la locul cuvenit, în cursul unor cercetări viitoare.

În afară de aceste două categorii pe care le-am stabilit în hotarele poeziei lirice de astăzi, mai este o categorie de poeți, ciudată în felul ei. Sunt poeți care laolaltă constituiesc poezia extremistă, cum i-a spus Eugen Lovinescu, sau poezia însăși după propria lor părere, grupați în jurul revistelor de avangardă: *Contemporanul*, *Unu*, *75 H. P.*, *Punct*, *Integral*. Între aceștia cei mai de seamă sunt: Ion Vinea, Tristan Tzara, Ilarie Voronca, B. Fundoianu, Șașa Pană, adică un grup de evrei. Care este năzuința lor? Unul dintre ei, B. Fundoianu, a afirmat că poezia românească e lipsită de individualitate și că nici nu există până astăzi, aceasta după ce N. Davidescu afirmase cu mult

Înainte că până la simbolism nu se poate vorbi de o literatură românească dupăce, bineînțeles, „eminescianismul sombrase”. Acești poeți reprezintă, sau mai bine zis au reprezentat de-arândul, o seamă de curente străine (și românești făcute după modelul celor străine) așa cum sunt: cubismul, futurismul, suprarealismul, dadaismul, integralismul, isbutind pe această cale să întemeeze o poezie românească, ceea ce poate constitui în definitiv... un merit.

Însemnătatea lor pentru noua orientare a poeziei lirice românești fiind prea mare și năzuința noastră fiind aici numai de a stabili categorii poeziei actuale, nu vom intra în amănunte, amânând analiza pentru o discuție specială, pe care îi vom consacra-o. Deocamdată remarcăm numai că acești poeți sunt rezultatul ultimelor încercări de alchimie poetică din literaturile germană, italiană și în special franceză. În literatura română nu rareori le-au fost tovarăși unii din poeții de seamă contemporani, între care remarcăm cu deosebire pe Ion Barbu. În afară însă de aceste influențe străine sau băștinașe, „poeții artei libere și fără prejudecăți”, au pornit să creeze noi curente românești în poezie și să-i dea în sfârșit o individualitate.

Acestea sunt categoriile și curentele poeziei de astăzi pe care le vom analiza și înfățișa în

viitor, pe fiecare deosebit¹⁾. Pentru a nu da naștere la nedumeriri e bine să spunem din capul locului că în cercetările ce vor urma nu vom face lucrări de istorie literară, ci mai mult lucrări sistematice, cuprinzând laolaltă o analiză (amănunțită, estetică și sociologică, a principiilor ce stau la temelia poeziei noastre lirice de astăzi, și a curentelor vii care stăpânesc sau tind să capete tot mai multă putere asupra artei noastre poezice.

În acest fel ne îndreptăm, pe deoparte, trecerea peste o samă de poeți distinși și activi, mai vârstnici sau mai tineri, pe care îi vom folosi în cursul unor cercetări viitoare, iar pe de altă parte, lipsa din clasificare a curentului simbolist, adică a unor poeți ca Ion Minulescu, Al. Stamatiad, G. Bacovia, care s'au desprins din mișcarea dela *Viața Nouă* și fiecare de sine stătător au reprezentat poezia simbolistă de după război. Cu toate că aceștia prin simțirea și arta lor poetică, au însușiri comune, nu mai alcătuiesc astăzi un grup și cu atât mai puțin un curent, în înțelesul activ al acestui cuvânt, deoarece ei sunt reprezentanții întârziati ai unei mișcări ce și-a îcheiat activitatea cdată cu începerea războiului trecut.

¹⁾ E vorba de unele intenții ale autorului, înlăturate de evenimentele și problemele noi care l-au cucerit.

II. P O E S I A V E C H E

G H. C O Ş B U C

POET AL SATULUI ROMÂNESC

Coşbuc a fost într'o vreme unul din cei mai cetiți și apreciați poeți; astăzi cetitorii și creatorii de poezie îl ocolesc. Arareori câte un cărturar aparținând generației bătrânilor încearcă să-l arate ca pe un poet mare. Arta poetică a evoluat, gustul s'a rafinat și tinerele generații de scriitori nu-l mai socotesc pe George Coşbuc un înaintaș demn de urmat, nu-și mai potolesc setea de isvoarele sale poetice. Ceea ce îl face să fie prezent prin revistele de azi sunt temele unora dintre poemele sale cu caracter social și politic, reînviat de evemimentele istorice în curs.

În rândurile de față nu vom pune în discuție și nici nu vom aprecia dacă poezia sa este sau nu perimată. Tema noastră cade în afara acestor probleme și anume privește legăturile dintre poet și satul românesc, adică în ce fel este Coşbuc poet al satului și cum trebuie privită

opera sa pentru a-i înțelege cuprinsul și sensul atât de puternic legat de orizontul și viața acestei celule etnice care este satul românesc. În articolul de față nu voim să rezolvăm ci doar să punem o problemă, să-i fixăm termenii pentru o eventuală discuție aprofundată.

Coșbuc este un mare poet popular: prin popular înțelegem legătura organică ce există între activitatea sa literară și viața neamului nostru așa cum apare ea în sat. Acest caracter a fost văzut cu deosebire în idilicul poeziei sale; idila pare că a stăpânit mai mult atmosfera creată de poet și opera sa.

Și nu rareori această constatare a căzut asupra lui Coșbuc ca o aspră critică pentru încercarea sa de a reduce satul și a-l prezenta ireal. În această privință Coșbuc a avut aceeași situație ca și corespondentul său în pictură, (Grigorescu).

Dacă judecăm lucrurile din punctul de vedere al artei poetice de azi, al meșteșugului atât de evoluat al liricei contemporane, firește că opera lui George Coșbuc nu ne mai mulțumește. Dar această operă mai poate fi privită și judecată dintr'un alt punct de vedere mult mai prielnic.

George Coșbuc este poet al satului românesc, al satului așa cum e: cu bucurii și dureri, cu muncă și cântec, cu nostalgii și îndemnuri, toate prezente în culoarea etnică specifică

satului nostru. Acum ușor, descriptiv și idilic, acum adânc, simbolic și dramatic, Coșbuc prinde în cântecele sale viața și dimensiunile sufletesti ale țaranului român, așa cum sunt ele în realitate, complexe, vii, organice, nu rareori paradoxale. George Coșbuc ne-a dăruit o operă asemenea sufletului satului: pe deo parte înălțat, pur și delicat, pe de alta legat de pământ cu toate consecințele acestei legături, încrâncenat, aspru.

Pentru a fixa mai precis locul de unde trebuie privit Coșbuc și opera sa, pentru a-i preciza mai sigur termenii în care trebuie judecat, ne vom permite o comparație.

Satul ca izvor de artă cultă, viața și produsele populare ca teme și elemente în poezia noastră superioară — este un lucru frequent și azi, (poate mai mult azi decât în vremea lui Coșbuc). Dece totuși lucrurile nu apar în acelaș fel? Dece operele poetilor de azi nu închid în ele aceeași viață și aceeași artă?

Să luăm bunăoară exemplul lui Lucian Blaga care este îmbibat de sat. În vreme ce Coșbuc exprimă satul, satul real, privit din centrul său, cu mentalitatea și filosofia populară, cu sensibilitatea și arta țărănească. — Blaga nu mai puțin aplecat asupra satului, folosește elemente aparținând civilizației și culturii sătești, dar nu în orizontul și dimensiunile de viață ale satului, nu în alcătuirea lor reală, ca

expresii ce pulsează acolo, ci în orizontul său personal de viață, în slujba unei filosofii și arte ce îi aparțin în întregime. Coșbuc este din sat și în felul satului; Blaga este din sat dar în felul său propriu. Coșbuc cântă ca un țăran mare care s'a înălțat dar a rămas locului, cu rădăcini în adâncimi. Blaga cântă ca un călător care nu-și poate alunga ființa hrănită din sat, de-acolo departe. Coșbuc cântă drept, neprefăcut, mai puternic și mai măestru decât țăranii, dar în felul lor. Blaga cântă sinuos, prelucrat, alambicat, substanță etnică românească filtrată printr'un suflet rafinat, occidental orientat, exprimată pe calea unui meșteșug anume creat.

George Coșbuc rămâne până azi cel mei mare și adevărat între poeții satului românesc.

P A N A I T C E R N A

POET PERIMAT?

Dacă în adevăr se pot stabili raporturi între om și operă în așa fel încât opera să apară ca o expresie vie a omului care a creat-o, atunci poezia lui Cerna poate fi privită ca fructul personalității sale. Sunt oameni cari nu l-au ascultat și nici nu l-au văzut vreodată și totuși trăesc impresia că îl cunosc atât de bine. Acestea din cauză că Cerna era o fire profund sinceră. În totul era spontan, ritmat și natural. Nimic din cecece pornea dela el nu era căutat, făcut, artificial; totul curgea din izvorul proaspăt și neastâmpărat al sufletului său tânăr. De aceea poezia sa exprimă ritmul vieții sale, ritmul învingătorilor entuziaști, al cuceritorilor de frumuseți noi, Elementar sau complex, liniștit sau frământat, senin sau impetuos, Cerna își depăna întotdeauna sufletul în apele tinereții; tinerețe și ascensiune continuă că-

tre piscurile vieții. Primăvara este anotimpul cântecului său:

*Cu făptura ei de floare
Și cu daruri noi.
Vecinica biruitoare
A sosit la noi.*

Sau mai expresiv pentru continua primăvară a sufletului său:

*Ah, ce dulce e povara
Mugurior moi...*

Panait Cerna era un cântăreț născut. Poezia sa a apărut ca un cântec din adâncurile unui suflet frământat de gânduri și uitat de doruri. Pentru Cerna poezia este „imnul aproape religios al unui suflet care se cufundă în taina lumii și a existenței sale proprii cu uimirea și cu evlavie unui mistic”.

Cu o rară puritate și măreție, cu o simplitate naturală și un elan plin de seninătate, Cerna a cântat pe rând iubirea, setea de necunoscut, patria.

Firea sa caldă, sinceră și cu adâncă pasiune, a cântat iubirea într'un chip nou, ceea ce era un mare lucru după ce o cântase Eminescu. Iubirea sa pare că vine dintr'o lume de dincolo de noi și căreia trebuie să ne supunem toți. Bucuria înbinată cu teama se lasă pe sufletul celor

stăpâniți de iubire. Pasiunea sa nu conține nimic sensual, nimic periferic ci dimpotrivă spiritualizat. Fruct al sufletelor pline de nevinovăție, iubirea este cântată cu acorduri pline de frumusețe și adevărat lirism:

*Nu simți cât de aproape e iubirea
Copila mea? N'auzi în jur de tine
Chemări întretăiate de suspine?
De m'ai uitat pe veci, în drumul jelei
O clipă doar alină-mi pătimirea
Dă la o parte aripa perdelei
Și arată-te în toată strălucirea!
Uimit de luminoasa-ți arătare,
Să te culeg adânc în ochii mei
Și, coborând pleoapele-arzătoare
Pe veci să'nchin icoana ta în ei,
Și-apoi să mă cufund din nou în noapte
O, vino, vin cu stinse, calde șoaptel*

Adâncimea sentimentului, plasticitatea expresiei în aceste versuri, ne dau frumusețea rară a iubirii purificate. Intre poeziile sale lirice, imnurile cântate la altarul dragostei, arată cât de fragedă și delicată era ființa interioară a acestui om.

Cerna nu a fost numai un vibrant cântăreț pe coardele iubirii atotstăpânitoare, ci a fost și un poet al neliniștei metafizice. Setea de absolut, de transcendent, face din Cerna un

cântăreț al enigmei vieții omenești și al existenței în genere. Din fire, profund religios este înclinat către cunoașterea și experimentarea continuă a legăturilor tainice cu lumea de dincolo. Dar aceasta nu prin mijlocire dogmatică, ci printr'o libertate completă a setei sufletului său. Necesitatea existenței lui Dumnezeu apare ca o temă deseori fructificată în viața sa de poet. Pentru că nu este un drept credincios creștin, el svârle o punte între cele două lumi din nevoia salvării sufletului său continuu bătut de gândurile metafizice religioase. Poezia filosofică a lui Cerna nu trebuie judecată după valoarea ideii în sine, ci ca o expresie de puternică și largă viziune, de bogată sensibilitate metafizică, cu îndemnuri de neobișnuită forță morală. De aceea „impresionantul său Isus“ constituie o expresie a sufletului său îngândurat care nu-și putea găsi Dumnezeul adevărat:

*Al nostru ești: al celor slabi și goi
Pământ ți-e trupul și'n pământ s'ascunde
Dar umbra ta rămase printre noi
Și inima-mi te simte orișiunde.*

Viața sa s'a scurs într'o epocă de frământare națională când sufletul românesc se cerea înțărît prin unire.

Cerna era un consacrat al iubirii de neam, al iubirii de patrie. Cu toată originea sa în

parte străină el era fiu al sufletului și al pământului românesc. Sentimentul profund, aproape evlavios în fața națiunii ce își cerea drepturile la existență, iubirea de dreptate și adevăr a făcut să nască frumuseți noi în poezia noastră patriotică. El cântă astfel momentul împlinirii gândului său pe care nu l-a apucat realizat și de care nu s'a putut bucura în plinătatea sufletului său tânăr:

*Când visurile fi-vor întrupate
Iar nedreptăți de veacuri răzbunate,
Noi cei dintâi din lumea pământeană
Cu flori te-o aștepta,
Cu dorul vom chema cereasca mână:
O, Zee! Vie'mpărăția ta,
Să ne păzești a neamului icoană...*

Sentimentul național era alimentat de viața eroică a vremurilor străbune. Nu rareori copleșit de frumusețea trecutului nostru istoric, glasul său a prins accente de pietate în fața altarelor nației. Reînviind scene din epoca de glorie a Sucevei el spune:

*Tăceți adânc! Pășiți ca'n sfintele altare
Să nu-l treziți din visuri seculare,
Să-și vadă sfântul cuib pe mâini străine.*

Așa Cerna, și-a purtat gândul între mărețiile trecutului și avântul prezentului.

Deși trupește Panait Cerna a fost învins, sufletește el este învingătorul. Prin opera sa, literatură noastră națională s'a îmbogățit cu un dar de preț. Prin sufletul său mare, prin simțirea sa aleasă dar și prin arta sa, Cerna a fost un adevărat poet; a fost unul din cei mai de seamă făuritori ai versului în perioada de după Eminescu. Cu toate că nu a avut răgaz să-și valorifice întreg talentul, Cerna este un exponent de generație. El însemnează un inel în marele lanț al artei noastre poetice.

Care este situația lui Cerna astăzi? Aci opiniile sunt împărțite. Unii îl supravalorifică, alții îi contestă orice merit și a treia categorie, ceva mai amabilă, afirmă numai valoarea istorică a operei sale: a fost un poet al vremii sale.

Dacă Cerna a însemnat ceva sau nu în literatura românească nu poate să mai intre în discuția noastră, după cele afirmate mai sus. S'a spus însă: poezia lui Cerna este perimată. Așa să fie? Să fi fost el numai în simțul artistic și în nevoia unei generații, a unei epoci?

Cu toate că poezia lui Cerna a fost depășită credem că s'a exagerat atunci când a fost socotită perimată. Poeții de avant-gardă înnoitorii cu orice preț, au încercat să anuleze o poezie, care spre deosebire de a lor aduce multă adâncime, lumină și armonie, cuprinde un precis și interesant meșteșug. Poezia lui Cerna,

e drept, a căpătat un puternic caracter istoric, dar nu e mai puțin adevărat că rămâne mai departe un isvor curat de artă și îndemn.

Pentru Cerna poesia este una din formele naturale de expresie a le gândului și sentimentului omenesc. Chiar dacă versul său are unele stângăcii de formă și chiar dacă uneori este prea retoric, poate aceasta să însemne o totală lipsă de preț? — Judecat din punctul de vedere al acestei „arte noi“ nu e greu să-l catalogăm și pe Eminescu la categoria perimaților.

Poesia sa sinceră și elementară încearcă să aducă în iumea noastră de urât și suferință, un strop de frumusețe.

Panait Cerna a fost poet și numai atât. El a cântat în lumina primăverii dintr'o necesitate de a cânta; așa îl sortise Dumnezeu. Aci e frumusețea și tot aci e și tăria sa. Sufletul său fraged a avut scânteeri puternice și apoi s'a stins repede; a trecut prin furtuna vieții cu seninătatea un ai om ce are de împlinit o misiune. Astfel își cântă singur cântecul:

Ghiocul ce mi-ești pe coastă

Cu plăpânde foi,

Gerul, vântul te adastă

Ce-ai venit la noi?

*Las'ă vină, vântul, gerul
Bată cât de mult!
Mi-a trimis o rază cerul.
Eu de cer ascult.*

*Mâine fi-voi mort? Ce-mi pasă
Mâine ce va fi?
Astăzi lumea e frumoasă
Azi voi înflori...*

Și așa s'a stins cântărețul „avântului și al bucuriei“ ca un adevărat fiu al unui neam cu suflet de cântec și vers.

III. P O E S I A N O U Ă

TUDOR ARGHEZI ȘI „CĂRTICICA”

Poesia română contemporană, în ultimul deceniu, a fost fără îndoială sub influența puternică a lui Tudor Arghezi. Atmosfera poeziei sale și mai ales meșteșugul pe care îl aducea cu sine această poezie a produs o mare impresie de noutate încât făuritorii și cetitorii de vers s’au lăsat ușor furați de leagănul cântecelor argheziene. O problematică nouă pe deo parte și potrivirea neașteptată a cuvintelor pe de alta, prezente și active în poezia lui Tudor Arghezi, au făcut ca influența sa în literatura română contemporană să fie atât de mare în raport cu aceea exercitată de alți poeți de frunte ai vremii.

Tudor Arghezi este un vrăjitor mai priceput decât alții în a-și folosi darurile.

Dar să vorbim despre noua sa culegere. Un nou volum de poezii semnat de Tudor Arghezi înseamnă desigur, nu nou dar de preț făcut literelor românești și mai ales cetitorilor săi.

Pentru însușirile lui alese, iubitorii de frumuseți, acei cari în viața lor de luptă și amar, deschid din când în când porți luminate poeziei, îl așteaptă cu multă nerăbdare. Cărticica de seară se numește ultimul volum de poezii pe care Tudor Arghezi, l-a dăruit cetitorilor săi. Poetul însăși îl înfățișează astfel în cuvântul înaintea:

*Vrui, cetitorule, să-ți fac un dar
O carte pentru buzunar,
O carte mică, o cărticică.
Din slove am ales micile
Și, din înțelesuri furnicile.*

Ce a voit poetul să facă în acest nou volum, ce material a prelucrat și cum încearcă să îl transmită cititorului, o spune el însuși, tot în versurile de început ale cărții, versuri ce pot fi socotite ca un cuvânt de introducere pentru întreaga poezie arghesiană:

*Farmece aș fi voit să fac
Și printr'o ureche de ac
Să strecur pe un fir de ață
Micșorata, subțiată și nepipăita viață
Până'n mâna, cititorule, a dumitale.
Aș fi voit să culeg drojdiile de rouă,
In cărticica nouă,
Parfumul umbrei și cenușa lui.
Nimicul nepipăit să-l caut vrui.*

*Acela care tresare
Nici nu știi de unde și cum,
Am răscolit pulberi de fum.*

În această Cărticică de poeme găsim adunate deosebitele experiențe literare ale poetului. Nu putem împărtăși pe de-antregul entuziasmul unora dintre cronicari care văd în acest din urmă volum „un Tudor Arghezi cu totul nou” deși recunoaștem că poetul face eforturi continue de a-și reînnoi arta și cu deosebire isvoarele de inspirație, aceasta la o vârstă când alții trăesc pe urma gloriei câștigate în tinerețe.

Totuși atât din punct de vedere artistic cât și din acela al sensibilității îl găsim aci pe Tudor Arghezi din Cuvinte potrivite și Flori de mucegai, îl găsim chiar pe acela din poemele în proză și Cartea cu Jucării. Aceeaș sete de necunoscut și luptă cu adâncimile firii, aceeaș însuflețire a tot ceea ce îi stă în preajmă, acelaș cântec dureros (poate aci mai resemnat), al neisbânzii, toate sculptate în forme mai precise ca la clasici sau mai șterse ca la Rodin, lucrute în măestrite mozaicuri și broderii. Tudor Arghezi e mare și variat în arta sa, dar astăzi nu cu prea mulți sorți de a se depăși, cu toate efortările pe care le depune. Cuvinte potrivite și ca artă poetică și ca înălțime de gând, l-au consacrat dar se pare că l-au și pecetluit.

În poesia „Mă uit” găsim aceeaș atmosferă de

neliniște ca'n multe altele din primul său volum. Frumoasă redare a sentimentului tragic al vieții, al întrebării celei mari:

Mă uit în cer, mă uit în pământ.

M'am întrebat cine sînt.

Gânduri se duc, vin,

Din vînt, din senin,

Ca niște păsări rotunde.

Incotro? De unde?

Câte puțin sunt dator

Fără să-mi fi dat nimic, tuturor

Și lemnului uscat și bălții stătute,

Și oamenilor din răstignire..

Cu ce să plătesc, nefire și fire?

Tot astfel continuă poetul căutând în semnele vieții și ale firii, confundându-se cu aparențele și încercând să prindă legăturile.

Cu aceeaș adâncime de simțire și perspectivă de cercetare în necunoscut, ni se arată în poesia „Ploaie”, cadru cosmic bine ales pentru a exprima puterile ritmate ale cântecului interior și al gândului sdruncinat de neștiință:

N'am auzit-o, parcă, demult...

O ascult.

Nădușala nopții curge pe geamuri.

Plouă'n goluri din ramuri.

Gândul, ajuns în flacăra lui de ploaie târzie,

Se face palid și descrește ca o făclie.

Pentru a reda aceste stări poetul descrie noaptea cu puteri plastice deosebite, în imagini fluide și încărcate de sentimente metafizice:

*Noaptea s'a'ntunecat cu alte nopți în fund,
Și din noapte'n noapte, nopțile urzite
Cern ploaia cu nisipul mărunț
Ca niște site.*

Dar gândul său este chemat și de alte lucruri mai statornice cum e pământul de care este legat și prin care își capătă omul însușiri proprii. Această legătură prin care omul este și crește, o cântă poetul în aceeași mare înălțime a problemelor fără deslegare, în poesia Cântec din frunză:

*O să-ți spui... Mă frământ pe moșie,
Cât mi-e de dragă nimeni n'o să știe,
Aș vrea să fiu mai m'c, să fiu vrabia ei bucurată.
Ii sunt ca un copil și-i sunt ca un tată,
Și-i sunt ca un rob și ca un stăpân, de rob ce-i
sînt.
Tu nu vezi crâmpeii ăsta de cer și pământ?*

O altă categorie de poezii în această cartică, o alcătuiesc acelea de dragoste. În opera literară de până acum, Tudor Arghezi a cântat și adâncit acest sentiment atât de general ome-

nesc. Se pare că aci, față de ceea ce ne-a dat mai înainte în celelalte opere, poetul isbutește să aducă unele elemente noi de inspirație. În timp ce în Cuvinte potrivite și Flori de mușgai, cu toate deosebirile dela Lingoare la Rada, avem o erotică proprie felului de simțire al poetului, în acest nou volum Tudor Arghezi încearcă, dacă se poate spune, o iubire mai obiectivă, redată în tablouri de un conținut mai precis. Ca atmosferă găsim aci o iubire primitivă și naturală, fără nimic artificial în ea. E iubirea biblică, încărcată de lumină și firească apropiată de atmosfera aceleia din Cântarea Cântărilor:

*Vrei tu să fii grădina mea
De iarbă mare și de catifea?
Tu miroși ca marmura și apa din fântână.
Ai scos din uitare o mână
Te-ai deșteptat cu genele dese
Peste minunile puțin înțelese.*

În afară de aceste două mari teme: a neliniștei metafizice și a iubirii, cărticica mai conține o seamă de poezii simbolice cu adânci tâlcuri, între care cităm Har și Fabulă. Între altele ne îngăduim să recomandăm cu deosebire poezia Miere și ceară în care se întrunesc frumuseți delicate de origină populară cu măestrii din poezia cultă.

Cărticica rămâne o operă aleasă a poeziei lirice de astăzi iar Tudor Arghezi un neconținut cercetător al esențelor vieții. Credem însă că ceea ce a avut de spus, a spus și că eforturile, oricât de mari ar fi ele, cu greu îl vor putea reînnoi.

Ce i-a lipsit acestui distins artist să fie cu adevărat mare, „un al doilea Eminescu“, așa cum s'au grăbit unii dintre admiratori să-l numească?

Credem că aceasta este o problemă mai mult de etică decât de estetică, de cugetare și simțire decât de meșteșug. Când ni se va ivi prilejul vom discuta și această problemă care depășește cadrul însemnării de față.

A D R I A N M A N I U

POET AL NELINIȘTEI METAFIZICE

Viata de poet a lui Adrian Maniu este un lung șir de experiențe artistice. Primul său volum, *Figuri de ceară*, a apărut în anul 1912, într'o vreme când poezia română făcea eforturi de primenire. Adrian Maniu a fost unul din scriitorii noștri care a contribuit la deschiderea acestui drum nou. El a încercat să lupte împotriva poeziei tradiționaliste nu atât printr'o analiză critică ce ar fi putut face acestei concepții artistice, ci prin propriile sale opere literare. Cu toate că nu era un singuratec în această îndrăsneată încercare, Adrian Maniu a fost unul din cei mai hotărâți. El a avut tăria omului care, conștient de valoarea unui lucru, nu îl părăsește chiar dacă acesta este dincolo de limitele opiniei curente. Înțelegem un poet și după felul cum a fost privit la început. Critica tradiționalistă nu l-a iertat. Inceputurile

sale au fost condamnate. Adrian Maniu lovise prea puternic.

Să fi fost însă o dușmănie isvorită din faptul că aducea cu sine ceva nou, neobișnuit, că înlătura formulele tradiționale ale poeziei pentru o altă concepție de artă? Credem că nu. Ar fi fost o condamnare nedreaptă. Dacă l-am judeca numai după ultimele sale opere, am putea spune că la început nu a fost înțe-es și că de aceea a fost aspru judecat. Lucrurile nu stau însă altfel. Adrian Maniu a fost unul dintre cei mai schimbători poeți ai generației sale. Nu avea nimic definitiv în arta sa și nici nu dădea mare atenție acestui fapt. El a fost un neastâmpărat cercetător; a căutat pretutindeni mijloace noi de exprimare, un alt meșteșug, a încercat mereu experiențe pentru a se putea manifesta cât mai propriu. Adrian Maniu este astăzi în perioada de maturitate artistică. A avut și el desigur, începuturi. Începuturi, adică lucrări nu întotdeauna cuprinzătoare de valori artistice, cum adesea se întâmplă din necunoașterea meșteșugului multor poeți cari ajung mai târziu reprezentativi și mai ales începuturi în cari alături de o valoare nouă de tăgăduit găsim multe extravagante verbale de imagini și ciudățenii de sensibilitate. După exemplul măștrilor francezi, poetul voia cu orice preț să impresioneze. Se simte în a-

ceste încercări o voință hotărîtă de a impresiona de a fi original, ceace nu rareori l-a purtat pe calea artificialității.

Nu atât noutatea artei lui Adrian Maniu îndreptăța o critică aspră așa cum i s'a și întâmplat, ci tendința lui de a forța lucrurile, făcând să apară unele elemente și expresiuni exagerate. Căci dacă în *Figurile de ceară* găsim metafore noi și pline de firesc, cum sunt acelea obișnuite în cântecele nopții, găsim și altele arbitrare, lipsite de legătură cu viața, necuprinzătoare de emoții. Uneori sunt imagini și comparații brutale așa cum se găsesc nenumărate în poesia lui Tudor Arghezi:

E un trandafir roșcat și decoltat în foi

Gura ta, cu buze moi,

Intre care se afundă sărutarea

Ca o gheată în noroi. (Flori de hârtie).

Acesta este un exemplu; citarea ar putea urma tot mai bogată. Aceste îndrăsneli de imagini și comparații nu erau numai jocuri de formă, ci ele corespundeau unui fond sufletesc. Era în adevăr în începuturile poetice ale lui Adrian Maniu și un fond sufletesc corespunzător acestor expresii. Era o înclinare spre ironie, spre bătaia de joc asupra unor lucruri în fața cărora oamenii în genere au o atitudine

de cuviință sau venerație, fapt care ne face din nou să-l apropiem de Tudor Arghezi, marele artist al literaturii noastre contemporane. Acest fapt deriva dintr'o viziune tragică a lumii, rău folosită, viziune care mai târziu a rodit pe plan artistic atât de bine. Lipsa de experiență a făcut ca la început această înclinare să-l ducă pe deoparte la grotesc iar pe de alta la artificial.

Atât ca artă cât și ca substanță poetică contribuția de înaină de război a lui Adrian Mariu privită prin partea ei pozitivă și serioasă, lăsa să se întrevadă adevăratul poet de mai târziu. Și acesta a învins cu prisosință pentru a șterge amintirea unor începuturi pe cât de îndrăznețe pe atât de neartistice.

Trecerea vremii a adus cele mai îmbucurătoare schimbări. Adevăratele valori artistice creșteau pe măsură ce experiența creștea. Ideile s'au limpezit, sensibilitatea s'a purificat și organizat. Intreaga sa concepție artistică a suferit o adâncă transformare în bine. Odată cu apariția volumului de versuri, *Lângă pământ*, începe și epoca constructivă de adâncă coborîre în marile teme ale poeziei. Deși mai păstrează o seamă din vechile sale obișnuințe, nu rămâne îndoială că dela această dată Adrian Maniu s'a realizat în primul rând sufletește. În locul ironiei și tendinței către batjocură găsim în noul

volum realizându-se tot mai deplin un suflet înclinat către viață, către tainele ei, către aspectele ei pure, simple, primitive, în înțelesul corect al cuvântului. De aceea și temele obișnuite ale poetului sunt acum, religioase, rustice și naționale. Nu specific naționale ci locale, viața românească așa cum s'a plămădit ea din străfundurile istoriei acestui neam și cum o găsim concret în lumea satului nostru. Însăși titlul volumului ne arată noua cale a poetului. Prima poezie, *Lngă pământ*, este semnificativă:

S'a scuturat albastru luceafăr ciobănesc.

De-acum pe drumuri albe, gem care cu trifoi

Și oameni dela munte, drumeți în spre cetate

În zeghii lungi și rupte, împing cu biciu'n boi,

Sub punți de lemn, curg râuri cu zale înghețate.

E o descriere prinsă în linii sigure și esențiale, de un puternic realism și taină. Versuri de un colorit și un pitoresc autohton, se găsesc în poeziile *Țară*, *Crucile fântânilor*, și în acel frumos ciclu numit, *Povestea din sat*.

Această viață legată de pământ, răsfrântă în sufletul poetului este străbătută de razele unor lumini tainice și descrisă în legăturile lor spirituale prin care totul capătă o însemnătate universală. Așa este tabloul de atmosferă biblică care amintește pe Francisc Jammes din poezia *Turma*:

*După ce ciuberele adunaresă laptele spumat,
Mieii cu picioarele răschirate se îmbulzeau
lovind ugerul uscat.
Mărișorii rumegau să-și amintească florile
ce au păscut.
Seara fiecare cu copita negrișoară, cuminte
a făcut
De trei ori semnul crucii în țărână, după obi-
ceiu și binișor
Pe urmă îngenucheau ca și mama lor,
Când isvora recea pâlpâire a luceafărului
ciobănesc
In al cărui semn toate turmele se odihnesc.*

Trecutul românesc și aspectele vieții contem-
porane așa cum se păstrează peste veacuri în sa-
tul nostru, pământul românesc cu roadele lui
spirituale sunt cântate cu o artă aleasă, bogată
în note noi ca un fluid care străbate toată
făptura. Totul apare de aci înainte, în poesia
lui Adrian Maniu, ca învăluit într'o pânză de
taină și farmec.

Versurile bune strânse laolaltă sunt tot mai
dese dând adevărate poezii. Cele pomenite mai
sus ne îndreptățesc această părere. Găsim aci
în Adrian Maniu un poet cu o sensibilitate bo-
gată și pură în continuă legătură cu tainele
lumii înconjurătoare. Momentul de răscruce și
calea sa bună sunt legate de acest volum. Aci

se definește arta poetului nostru, care ne-a dăruit mai târziu o atât de aleasă literatură.

Maturitatea artistică a lui Adrian Maniu s'a înfățișat ca o adevărată biruință. Dacă începuturile sale mai ales prin atitudine, ne fac să-l apropiem de Tudor Arghezi, operele maturității ne fac să-l apropiem de un alt mare poet și gânditor contemporan, de Lucian Blaga. Căci, profund omenesc prin temele sale, Adrian Maniu devine de un curat românism prin elemente ce le întrebuințează și substanța ce o poartă.

Drumul spre stele și mai apropiatele *Cântece de dragoste și moarte*, sunt poemele adâncurilor vieții ale cerului înstelat plin de taine. Pastelul balada și poesia descriptivă, fac loc cântecului interior, experienței metafizice și religioase. Lumea obiectivă și aceea a simțurilor noastre este mai mult prilej de cugetare și de încântare decât element poetic constitutiv. Poesia neliniștei metafizice precumpănește. Cele din urmă opere poetice ale lui Adrian Maniu îl așează pe trepte superioare în literatura noastră contemporană.

Încă din volumul de trecere, „Lângă pământ” găsim poesii de o adâncă tristețe legate de soarta și firea omului. Nu sunt atât de intelectuale ca mai târziu, dar sunt încărcate de aceeași atmosferă de neliniște și suferință în fața necunoscutului. Așa e bunăoară poesia „Cântec sau rugăciune”:

*E târziu. Târziu și întuneric.
Nu mai văd, ca într'o amintire,
Totul se înneacă și moare încă odată
E cântec sau rugăciune faptul*

Că sunt singur în singurătate.
Durerile lipsei de înțeles a lucrurilor, pierderea în cuprinsul unor tărâmurii nedefinite sunt cântate în note de mare adâncime și tristețe în poezia „Dearte-Târziu”, publicată în acelaș volum:

*E noapte deasă. Cântec aș vrea să fiu,
Un cântec sau un gând, dar ce, nu știu,
Că am uitat tot și toate luminile s'au stins.*

În genere tristețea și durerea poetului așezat în fața lumii care îl depășește atât de mult, nu izbutesc să îl deprime. Îl poartă însă în atmosfera morții. Ideea morții îl stăpânește mereu și formează tema fundamentală a literaturii sale. Purtat în această atmosferă, familiarizat cu acest contact, poetul de cele mai multe ori își păstrează liniștea, echilibrul. El prezintă moartea ca pe un fenomen firesc. Îl descrie cu multă culoare. Din concret îi desprinde înțelesul sau neînțelesul. Așa găsim poezia „Lângă moarte” și mai ales minunata „Inmormântare a feciorului de Domn”, din Drumul spre stele:

*De-acum numai în ce ai fost te găesc.
 Intâi în fiecare cuvânt — Glasul tău
 Intâi în fiecare lumină — chipul tău
 Dar uitarea nu mângâie, ci e aprigă durere
 Gândul e și el groapă care în a vremii tăcere
 Aduce putrezirea amintirilor și a simțirilor
 In pragul palatelor și în tihna mânăstirilor.*

Dar sufletul cercetător al poetului, dornic de înțelesuri noi, se isbește mereu de aceeași necruțătoare enigmă a lumii și a destinului său de om. Știința sa cade învinsă, puterea sa frântă, la porțile ferecate ale necunoscutului. De aceea neliniștea, sbuciumul sufletesc îl cuprind uneori atât de puternic încât naște un pesimism de netămaduit. Ultimul volum, *Cântece de dragoste și moarte*, este dominat de această stare. Nici înainte poeziile pesimiste nu lipseau. Dacă nu ar fi să cităm decât acel sfâșietor *Cântec din volumul Lângă pământ*, sau *Cântecul de jale din Drumul spre stele* și ar fi de-ajuns ca toată atmosfera din ultimul volum să fie o urmare firească.

La început însă această stare se înfățișa ca o eternă întrebare cum e în *Cântec de jale*:

*Biet suflet, unde mai rătăcești?
 E altă lume în flori și stele
 Sau în vecii fără gând putrezești.*

*E altă viață fără de moarte?
Sau și a noastră e viș smintit
Și nu mai e nimic, mai departe.*

Mai târziu pesimismul său ia o formă afirmativă, în care zădărnicia este neîndoelnică, cuprinzând orice act, orice formă a vieții.

Cântece de dragoste și moarte sunt pecetluite cu această notă. „Incheere” este una din poemele cele mai încărcate de ideea sfârșitului și morții totale, din câte are literatura noastră:

*Se stinge gândul, putrezește mâna,
Sângele inimii îngroașă țărâna,
Cine rămâne vadă întreaga zădărnicie.
Nici măcar suflet să nu fie!*

*Dece am căutat, la ce am suferit
Am păcătuț și am iubit,
M'am trudit și m'am sbuciumat
Am înțeles și n'am aflat.*

Este aci o totală înfrângere a creației, a actului, adică a vieții în genere și anume isvorită cum spuneam mai sus, din neputința omului de a ceti tainele închise pentru totdeauna ale lumii. Încărcate de acelaș gând sunt poemele: *Târziu de tot*, *Gânduri împotrivate*, *Priveliști de sfârșit* etc., poeme triste dar bine realizate din punct de vedere artistic.

Această sensibilitate a poetului nostru are o

consecință firească în alegerea temelor și elementelor pe care le întrebuințează. Două sunt mai obișnuite: natura și legenda, mitul.

În epoca sa mai accentuat descriptivă, cum îl fixează volumul *Lângă pământ*, predomină natura și anume priveliștea românească. Sunt aciminate tablouri ale pământului și cerului românesc. Este prezentată o lume concretă din care a venit însăși artistul. Aceeaș temă însă apare în alt chip în *Drumul spre stele* de exemplu. De astă dată poetul s'a desprins din lumea sensibilă, s'a intelectualizat mai mult. El nu mai cântă luceafărul ciobănesc ci se îndreaptă către infinitul ei, către începutul și sfârșitul ei, și mai ales către tainele ei necuprinse. Și, ceea ce îi satisfac mai mult setea sa este noaptea. Noaptea cuprinde toată gama sensibilității poetului care trăește atât de legat de tainele universului. Prin noapte i se pun problemele cele mai nerezolvabile ale lumii și în ea își găsește expresia naturală a sufletului său.

Legenda, basmul, mitul formează cel de al doilea mare izvor de inspirație. Fie că-și poartă gândul în adâncurile istoriei neamului, fie că se apleacă direct asupra vieții primitive și pure a țaranului nostru, Adrian Maniu pleacă din legendă și se oprește în ea. Este atâta comuniune a sa cu tot ceea ce a populat spiritul colectiv al satului românesc, încât totul apare transfigurat, plin de farmec și taină, ca într'o

adevărată creație a firii. O lume de duhuri și reprezentări apare în literatura lui Adrian Maniu. Și aci este o distincțiune de făcut: la început mitul se desfășoară în cadrul său natural în mediul și peisagiul țării noastre. Se desprinde din cadrul unei vieți concrete, din care motiv este de cele mai multe ori în sâmburele unei descrieri, fie de peisaj, fie de aspecte din viață. Așa îl găsim în poeziile „Vrajă de noapte” și „Turma”, poezii din care am citat mai sus. Mai târziu descrierea dispare și elementul fantastic este înfățișat singur ca stare de suflet, ca aspect al naturii omenеști. Lumină vie, În umbră, Arătarea, poeme publicate în volumul *Drumul spre Stele* ne stau drept mărturie întru aceasta.

Poetul știe folosi aceste elemente ca un sculptor marmora albă. Le prelucrează cu mult meșteșug fără a forța cu nimic natura lor. Le respectă legile lor proprii. În acest sens numai Lucian Blaga și V. Voiculescu au știut ce înseamnă un material popular în conținutul artei culte.

Adrian Maniu a avut deosebite trepte de realizare artistică. Desigur trecerea vremii i-a adus tot mai multe îmbunătățiri. Nu mai puțin a crescut poetul în ceea ce privește sensibilitatea, puterea gândului creator, atitudinea și problemele sale de om dăruit cu arta farmecelor. Ceea ce este însă și mai puțin de tăgăduit, cu toate lipsurile ce ar putea fi semnalate, este

faptul că suntem în fața unui adevărat poet. Adrian Maniu, în orice chip s'ar manifesta, rămâne pururi poet.

Dacă trecem la lucrările sale de proză nu găsim nici o deosebire, fiindcă povestirea și acțiunea la Adrian Maniu sunt doar o pânză pe care brodează cele mai alese flori poetice. Pe el îl interesează o unealtă atât doar întrucât poate lucra ceva cu ea, îl interesează un instrument întrucât poate cânta; cântecul e totul la acest poet. Și acest lucru e valabil atât pentru opera sa poetică cât și pentru proză. Poemele în proză, *Jupânul care făcea aur*, sau proza dramatică *Meșterul și Lupii de aramă*, îi completează opera poetică. Ele sunt străbătute de aceleași fire de lumină și de tăine. Adrian Maniu este un neobosit cercetător al imponderabilului vieții, al esențelor ultime care străbat ființa întregii lumi.

În opera sa găsim unele din cele mai isbuite încercări de a transfigura orice făptură. Totul ne apare firesc îmbogățit, ridicat la nivelul de simbol. Tot ce atinge sufletul acestui poet se transformă în așa fel, încât lucrul cel mai mic devine cuprinzător.

Ceeace dă o nouă tărie operei sale poetice este că în lumea ei, nefirescul și irealul sunt integrate firescului și realului. Nimic nu pare adăugat, alăturat ci totul este organic, întrepătruns. Este desigur un mare dar al artei poetice

și al literaturii în general. Viața este mult mai complexă și mult mai unitară decât cum mintea noastră încearcă să o despică prin analiză și abstracțiune. Astfel poezia are rost.

Adrian Maniu este un poet al marilor teme omenești, al eternelor probleme ale sufletului nostru. Dar el nu e mai puțin un poet al pământului și al cerului românesc. De aici s'a ridicat. El a știut ce înseamnă isvor de inspirație, a știut ce înseamnă artă. De aceea a păstrat cu toată efortarea, elementele vii ale ființei sale românești. Mai senin sau mai înourat, mai neliniștit sau mai echilibrat, el a știut folosi ceea ce viața sa și a colectivității din care a pornit, a avut în străfundurile ei. Dacă meșteșugul său mai poate încă purta pecetea unor școli străine, apoi substanța operei sale este din cea mai pură și mai originală realitate românească. Și chiar aci, în această biruință a sa, stă o mare problemă a culturii noastre. Adrian Maniu a înțeles-o și a lucrat după cerințe. A împrumutat ce se poate împrumuta: unelte dar nu suflet. Pe acesta din urmă îl avea și l-a păstrat, l-a îmbogățit în contact cu sufletul colectiv al neamului.

Poesia lui Adrian Maniu rămâne o adevărată vrajă. Farmecul ei stăpânește ca o forță din necunoscut. Elementele rugăciunii și ale descântecului o străbat totodată cu puteri venite din mari adâncimi de veacuri și suflet.

I O N P I L L A T

POET AL TRADIȚIEI LOCALE

În peisagiul poeziei române contemporane, prezența lui Ion Pillat aduce o culoare și o strălucire dintre cele mai distinse. Poet de o profundă sensibilitate și de o precisă stăpânire a meșteșugului, Ion Pillat este pe deasupra un om de largă cultură lucru nu lipsit de însemnătate în activitatea sa literară.

Restrângând această însușire la aceea legată apropiat de problemele pe care le discutăm aci, putem afirma că Ion Pillat este unul dintre cei mai bine informați oameni de litere asupra poeziei așa cum ea a apărut în cursul vremurilor vechi și noi. A cetit, a tradus și a lucrat mult, a experimentat și a creat poezie făcând din arta poetică activitatea sa de căpetenie. Artistul și intelectualul au colaborat strâns pentru împlinirea unor teluri literare mereu și ascensional înalte.

În prima parte a articolului nostru vom să

atragem atenția asupra câtorva însușiri ale poeziei sale și anume asupra meșteșugului, asupra formei artistice pe care aceasta o îmbracă.

Deși catalogat la tradiționaliști arta poetică a lui Ion Pillat a călătorit mereu și a cercetat formule noi, a apreciat orice experiență care i-ar fi putut îmbogăți posibilitățile de realizare. Dar să fim bine înțeleși: arta sa continuu deschisă acestor experiențe nu a cedat voit deosebitelor curente extremiste care o puteau îndepărta de formele și regulile poeziei clasice. A căutat mereu în acest sens, dar a rămas credincios fără greșală unei anumite discipline a formelor poetice. Ion Pillat, om de profundă sensibilitate a fost nu mai puțin un artist și un intelectual riguros. Opera sa poetică atât de bogată și variată ne stă drept mărturie. Nimic din desordinea obișnuită a poezilor de avantgardă nu stăruie și nici nu se depune în tiparele artei sale mereu înnoite. Totul aci este o cumpănire, elementele de viață fluide rămânând continuu la dispoziția celor formale ordonatoare.

Un lucru demn de remarcat în această ordine de idei este exemplul pe care îl dă Ion Pillat celor ce înlătură cu desăvârșire versul clasic, ca lipsit de expresivitate și adâncime. E drept că regulile formale ale versului clasic intelectualizează în oarecare măsură poezia, e drept că prin ele poetul este nevoit să dea o mai mare luptă cu materialul, dar nu e mai puțin adevă-

rat că oricare ar fi însușirile literare ale versului liber, acesta din urmă nu-l poate îndepărta pe primul anulându-l ci doar înlocuindu-l la preferința poetului.

Aceasta este o problemă de estetică literară demnă de discutat astăzi, discuție pe care însă tema noastră nu ne-o îngăduie să o desbatem aci.

Ion Pillat este unul dintre puținii poeți români contemporani care își știe prelucra materialul, oricât de bogat și viu ar fi, care poate găsi forma artistică cea mai expresivă și proprie conținutului de viață ce-l posedă, rămânând totuși la forma clasică a versului, cu toate poveștile și frumusețile acestui vers.

Temele se desvoltă într'o formă perfect adaptată, gând și cântec îngemănate către un bulgăre de aur căutat. Iată bunăoară -un fragment din acea profundă și tulburătoare „Scrisoare”:

*Din umbră mii de ramuri misterios se lasă
Cu crengi catifelate pe pajiști de mătăasă
Și bolți de întuneric se sfarmă și se frâng.
Ce-a fost adânc în noapte se face mai adânc
Sub arcuri nesfârșite ce tremură'n lumină,
Când se revarsă luna ca o fântână plină.
Deschid fereastra: pace, părere și pustiu.
Dar inima mi-o roade ceva ca un burghiu
Și-o fărâmițează cu fiecare clipă.*

*Pe iarbă cade-o poamă, prin frunză o aripă.
 Și mă gândesc departe, la tine, la copii,
 La moartea tuturora ce vine când nu știi,
 La viața care curge cu murmure de apă.*

Ion Pillat este un poet obiectiv. Ce înseamnă aceasta? — înseamnă că poetul nostru în contact cu lumea înconjurătoare, din datele ei așa cum sunt față de noi, exterioare, face conținut de poezie; lucrurile nu sunt la el numai un prilej de meditație sau emoție care la rândul lor devin teme poetice, așa cum se întâmplă obișnuit poezilor neliniștei metafizice. Datele realității obiective, lucrurile concrete sunt în ele înșile taine, taine pe care poetul le simte străbătând, le prinde și le cântă. Chiar atunci când artistul face descrierea unui lucru, adâncirea sensurilor metafizice nu e mai puțin izbutită. Aparentele plastice nu sunt înlăturate și nici nesocotite ci depășite pe calea lor însăși.

Pornind dela acest dar al artei sale, Ion Pilat poate fi înțeles într'una din valorile necontestate ce le-a creat; deși un descriptiv și un plastic nu e mai puțin adânc și bogat. Aci stă superioritatea față de înaintașii artei sale, cum ar fi bunăoară un Alexandri, înaintași care au oprit la aparente ceea ce nu rareori a echivalat cu proză.

Iată, luat la întâmplare, unul din multele exemple ce pot ilustra această părere:

*Peste dealuri, peste ape, pretutindenea se lasă
O lumină învelită în marama de mătase.*

Vin iar carele 'ncărcate și cu spice și cu vis..

Și pe ceruri liniștite și în suflet și-au deschis

Unghiul dorului de ducă stolurile de cucoare.

Mori de vânt nostalgic naltă aripile călătore-

Și se lasă în durere să sdrobească grâul nou.

(Toamnă la Miorcani)

Aflăm în aceste vresuri mai mult decât o simplă descripție, mai mult decât prezentarea plastică a unui peisaj de toamnă la țară; dincolo de aceste aspecte creionate atât de precis stăruie o realitate mai adâncă și mai vie, o frântură din marea taină a lumii și vieții, un sens ascuns al lucrurilor și trecerii lor.

II

Ion Pillat este socotit un poet tradiționalist, Ceeace îl fixează în această categorie, pentru cei mai mulți dintre judecătorii literari, este forma artistică a operii sale. Deoarece arta lui Ion Pillat cu tot caracterul său tradițional are elemente și o măiestrie proprie, noui și continuu alimentate de experiențele poetice ale vremii, socotim că tradiționalismul său poate fi găsit mult mai sigur în partea de conținut și substanță poetică a acestei opere.

Pentru a înțelege ce înseamnă tradiția în opera lui Ion Pillat, credem că e mult mai ni-

merit să ne gândim la orizontul său de viață și la spiritul care îl domină.

Vechi colaborator al revistei „Gândirea” unde tradiția sub toate chipurile ei dela cea artistică trecând prin cea națională (în sens etnic) până la cea religioasă, a stat în centrul preocupărilor.

Ion Pillat a fost unul dintre scriitorii cei mai integrați spiritualității acestei grupări.

Dacă am încerca să precizăm locul ce-l ocupă în literatura de azi și contribuția ce a dat-o culturii românești, dacă am încerca să mergem în inima lucrărilor sale pentru a prinde și înțelege caracterul particular al operei ce ne-a dăruit-o credem că nu greșim afirmând că această operă este prin excelență expresia artistică a vrajei ce o are asupra sufletului său tradiția locală. Tradiționalismul lui Ion Pillat poate fi judecat, alături de a altor scriitori contemporani și din punct de vedere artistic sau religios. Dar ceea ce ni se pare esențial și definitoriu poeziei sale este tradiționalismul național, restrângând sfera acestei noțiuni la accepția originară a cuvântului, adică etnic și local până la familiar. Ion Pillat are un simț înăscut al atmosferei și valorilor trecutului; tradiționalismul a fost pentru el o chestiune de structură. Că unele întâmplări din viața sa au putut să-i îndrumeze pașii către datele unui trecut atât de bogat ca acela pe care îl moștenise nu încape îndoială, dar originea tradiționalismului său este sigur în fi-

rea, în structura sa sufletească. Această orientare la Ion Pillat nu putea veni numai pe calea unor condiții externe. Dacă ar fi fost astfel certitudinile i-ar fi putut veni și dintr'o orientare spre viitor, pe calea experiențelor pur spirituale. Dar Ion Pillat nu a evadat în misticism ci în tradiționalism: pe Dumnezeu atât cât îl cunoaște tot pe calea strămoșilor și a vieții trecute și l-a apropiat.

Ion Pillat este un poet al trecutului; forme, chipuri, atmosferă, orizonturi se desprind din adâncul vremii, se estompează și cresc tot mai precise, reînvie și cuceresc sufletul poetului. Isoare noui curg, sufletul își clădește casa, bucurii albe ale certitudinii străbătute de umbre voalate, melancolii cu capete plecate, cântece triste dar nu mai puțin plăcute și întăritoare, umblă pe tot cuprinsul poetului. Gândurile și cântecele îl străbat, descoperirile îl cuceresc și îl fixează în ordinea lucrurilor devenite astfel neschimbătoare.

Pornind dela primele sale volume „Visările păgâne” și „Eternități de-o clipă” și ajungând la „Scutul Minervei” trecutul stăruie cu aceeași tărie. În acest trecut însă acela care rodește mai bogat, acela care îl birue pe poet, este trecutul vieții locale. Volumele „Pe Argeș în sus”, „Satul meu”, „Limpezimi”, „Caetul verde” cântă cu o aleasă măiestrie neconținută viață a tradiției locale. Tot ce a avut mai frumos și mai temeinic

acest trecut, reînviază și rodește în sufletul poetului, ca lumini îndepărtate și neprefăcute întrun prezent schimbător.

Este atât de puternic acest simț al locurilor străbune, al oamenilor locului, încât atunci când gândul evadează în întâmplări care nu ne aparțin cântecul său le aduce aci, le localizează. În acest fel e clădit și volumul de poeme „Biserica de altă dată”.

Un mare amestec de istorie națională și familială, o legendă și o întâmplare locală se înbină și cresc aevea în sufletul său atât de ancorat în trecut. Locul de azi pe care își sprijină trupul este valorificat prin tainele ce vin din adânc și pe care poetul le știe atât de frumos prinde:

*Acolo unde 'n Argeș se varsă râul Doamnei
Și murmură pe ape copilăria mea,
Ca Neagu Vodă, care descălecând venea
Mi-am ctitorit viața pe dealurile toamnei.*

*Prin viile de aur ca banii într'o salbă
Pe ai colinei mele împodobit pieptar
Inchis-am fericirea în strâmtul ei hotar
De nuci bogați în umbră, umbrind o casă albă*

*Acolo'n pacea nopții, pe drumuri de podgorii
Am mers tăcut alături de carele cu boi,
Când neaua lunii ninge pe sălcii în zăvoi,
Când șoptește valea de cântecele morii.*

(Ctitorii)

Sau în altă parte cu o metodă concretă, cu mijloace plastice dintre cele mai precise cântă locurile părinților:

*De unde vezi Piteștii și Argeșul și țara
Zăvoaiele albastre când le îmbracă vara,
De unde prinzi lumina jucând pe râul Doamnei
Prin luncile de aur sub cerurile toamnei,
Acolo unde casa, și-înaltă alb pridvorul,
Prietene, te-așează să-ți murmure isvorul
Și ca Florica toată în suflet să-ți rămână,
Mai stai s'auzi trecutul cum cântă în fântână.*
(Inscripție pentru o fântână)

Și tot atât de vie crește istoria neamului cu figuri și fapte legendare, cresc bunicii și părinții cu toate rânduile lor, cresc țăranii cu durerile și năzuințele lor, acești oameni ai pământului rodit de credință și lumină cerească, crește țara, țara aceasta mamă care ne deschide și închide ochii.

Însăși marile probleme ale vieții sunt prinse și deslegate aci; Ion Pilat își împlinește destinul de om în această realitate superioară care este Țara, atât de umanizată în cântecele sale:

*Când una după alta iubirile de tină
Și-or desfoia obrazul în somnul meu de veci.
Când trupurile calde de dor și de lumină
Din brațe mi s'or smulge lăsându-mi-le reci.*

*In marea părăsire din mine și din groapă,
Sub lacătele morții eu tot voi auzi
Un freamăt lin de frunză, un murmur lung de
apă.*

*Tălângi suind la munte ca și în vechea zi.
Răzlețe m'or ajunge ca și odinioară
Un drum în pacea serii cu plopii lui subțiri.
Sub sălciile boltite o strașină de moară,
Și munții de zăpadă în toamna cu rodiri.*

*O troiță uitată, un piersic plin de floare.
Un schit tăcut, poiana cu turmele de miei
Și pe câmpie taina apusului de soare,
Icoana țării mele din suflet nu mi-o iei.*

(Țară)

Ion Pillat tehnician al versului, stăpân al tuturor elementelor și tainelor unei arte poetice superioare, suflet vibrant și inteligență cuprinzătoare, a dăruit literelor românești o operă plină de substanță și frumusețe. Ion Pillat rămâne unul din poeții de frunte ai generației care au întemeiat „Gândirea”, unul din izvoarele de seamă ce va rodi în viitor câmpul literelor românești.

A R O N C O T R U Ş

POET AL ENERGIEI NAŢIONALE

Aron Cotruş este unul dintre cei mai originali poeţi pe care ni i-a dăruit Ardealul; face parte din generaţia scriitorilor impuşi după războiul trecut şi anume a acelor ce sunt astăzi împrejurul a 50 de ani.

În vremea când mulţi dintre poeţi se dedau la exerciţii de ordin formal, când jocul de cuvinte fără înţeles, uneori şi fără cântec apărea drept artă poetică, Aron Cotruş apare ca un înoinitor adevărat. Aron Cotruş încearcă şi izbuşte să creze o poezie nouă, aceasta însă fără a părăsi câmpul de experienţă al poesiei; înoirile pe care încearcă să le aducă din punct de vedere tehnic şi anume în deosebi acelea privitoare la construcţia versului nu împieteză şi nu înlăură natura poetică a operei sale. Opera lui Aron Cotruş nu apare niciodată desgolită de substanţă poetică.

Cu deosebire este de luat în seamă faptul că acest poet aduce în arta sa o substanță etnică românească, culeasă din adâncimile nebanuite ale pământului și neamului. Aron Cotruș pare că nu este dintre acei cari se apleacă conștient asupra acestui material de inspirație, ci că l-a avut în el, în firea lui, ca pe o depunere prin vreme. În acest fel poesia isvorăște firesc din casa unui suflet păstrător al unor deprinderi și simțăminte elementare.

Lirica poetului Cotruș este expresia unui temperament aspru, pietros, pornit din adâncimi necunoscute. El pare că vine dintr'o lume care nu mai este a noastră, dintr'o lume primitivă, firească și tumultoasă în puternica ei manifestare.

Aron Cotruș este cântărețul unei noi simțiri și fel de a fi a Românului. Din lirica populară el nu ia cecece este minor, duios și pasiv, și cecece se leagă de o viață puternică și activă, pornită către luptă continuă și dârjenie fără întoarcere. În acest fel ne putem explica înclinarea sa de a cânta viața oamenilor simpli și aspri a muncitorilor, a țăranilor de bronz, puternici și neprefăcuți.

Temele favorite ale poetului sunt două: cea socială și cea națională. El cântă starea și setea de dreptate a omului și neamului românesc, neam de cinstiți și dârji muncitori ai pământului acesta. Volumele „Printre oameni în mers”

și „Minerii” sunt expresia primei categorii de teme. „Horia”, „Țară” și „Rapsodie Valahă reprezintă pe cea de a doua.

Iată cum cântă el viața de mineri:

*și zi de zi, în minele afunde,
cu trup, cu suflet în tăcute lupte,
se sbat să smulgă tot ce muntele ascunde:
mineri posaci, cu bluze negre, rupte,*

*mineri-năluci, cu grele târnăcoape,
cu lămpi din aripi vii de întuneric,
cu cari încearcă să surprindă, să desgroape:
comori avare, aurul himeric...*

Din aceleași izvoare pornește și cântecul închinat lui Horia care s'a ridicat și a luptat cu toată simplitatea și măreția lui de om al pământului pietros în care trăise de veacuri.

De jos,

te-ai ridicat drept, pietros, viforos,

pentru Moți,

pentru cei săraci și goi, pentru toți...

și-ai despiciat în două istoria

țărăni de cremene.

cum n'a fost altul să-ți semene

Horia! ...

Horia înfățișat de Aron Cotruș este o adevărată statuă a vrerii unui neam. Înainte de marele artist pe care însuși poetul îl așteaptă să-i cioplească chipul în piatră, Aron Cotruș a isbutit să-i ridice el această statuă prin tăria cuvântului său.

Pătruns adânc de sensul acestor două dimensiuni ale vieții umane, cea socială și cea națională, Aron Cotruș infiltrează uneori și o atmosferă de taină atât de legată de soarta omului; iată bunăoară o strofă ce exprimă nestăvilitul sentiment al ascensiunii, al cuceririi spirituale, al depășirii:

*în fiecare nouă dimineață,
fi-va mai aspră și mai semeță,
foamea fierbine
de a răzbate'nainte
spre piscul cel mai ascuțit, mai nins,
pe care încă pas de om nu l'a atins...*

(Țară, pag. 17)

Să vorbim acum pe scurt și despre cea de-a doua problemă a artei sale poetice și anume despre meșteșugul pe care l-a folosit. La Aron Cotruș problema corespondenței între fondul și forma poetică a fost deplin realizată.

Cel mai de seamă element, elementul de bază al poeziei lui Cotruș este *ritmul*. O strofă din

poesia sa, oricât de nivelat ar fi, isbutește să-ți transmită un puternic ritm interior care exprimat scandează sonor. Versul său se dezvoltă pe ritm definitoriu pentru autor și cu variațiuni multiple, pentru poeziile sale ca piese aparte.

Versul acesta ritmat puternic este uneori construit lung ca niște stâlpi de sprijin ai strofii, sau rupt, tăiat scurt și repetat odată, de două ori, sau de trei ori, după nevoile de conținut. E în adevăr ceva cu totul nou și particular poetului; îi este atât de propriu încât anulează orice intenție de a fi imitat.

Un al treilea element al artei sale poetice, metafora atât de rodnic folosită, este uneori înălțurată de cuvântul direct și tare, ceea ce face să scadă posibilitățile de adâncire ale artistului.

Înșușirea de totală particularitate a versului are însă două fețe; odată ce ea a atins un stadiu de maximă realizare a devenit pentru însuși poetul nostru un element de pericol. Arta lui Aron Cotruș nu mai poate înainta; apare mereu aceeași fără putință de înnoire. Variațiunile ultimelor sale volume au fost făcute pe temele ce le-a dezvoltat, nu numai versul cu ritmul său caracteristic, dar însăși metafora, raporturile între lucruri pe calea simbolului nu a mai putut fi înnoită. Este aceasta o problemă care se ridică astăzi în fața maturității poetului.

În istoria contemporană a literilor românești Aron Cotruș rămâne poetul cuvântului ce scânteiază și îndeamnă, poetul energiei naționale, care întărește gândul și fapta noastră. dă un ritm sigur și puternic simțirii noastre. El este poetul vremurilor în care trăim.

P O E Ţ I T I N E R I

Poetul *Iulian Vesper* este la al treilea volum publicat. Cine cunoaşte producţiile sale din primele două culegeri, „Echinox în odăjdii” şi „Constelaţii” îşi dă seama că el este pe drumul cel bun, năzuind către o cât mai deplină realizare artistică.

Iulian Vesper este bucovinean şi a făcut parte din grupul Iconarilor, grup în care arta poetică era cea mai preferată. Multe lucruri bune au apărut în colecţia lor. Tinerii cântăreţi nu erau lipsiţi de darul poeziei. Dar ceea ce îi oprea să producă la nivelul superior al posibilităţilor lor, era o metodă, un estetism strein de spiritul românesc, era o influenţă puternică a unei poezii artificiale. Acest fel interesant de a face poezie, i-a rupt pe aceşti tineri de ceea ce era viu şi concret, i-a îndepărtat de viaţă. Talentul lor secase din lipsa de hrană. Iulian Vesper nu a scăpat acestui joc uşor de combinaţii verbale şi ciudăţeniei sufleteşti. Primele sale culegeri se resimt puternic.

Odată cu apariția celui de al treilea volum, „*Poeme de Nord*”, depășirea acestei stări este evidentă. Poetul devine mai adânc, mai realist și mai organic. O viață nouă pare că încearcă să-i cuprindă sufletul. Deși nu e lămurit în punctele de sprijin ale ființei sale morale, poetul se apleacă asupra vieții, asupra enigmelor și formelor ei aparente. Este în acest volum o atmosferă de neliniște și de căutare. Această atitudine face ca poesia să aibă mai mult un caracter metafizic și religios. În acest fel sunt turnate versurile din poemul Zidire:

*M'adun din luminișuri și iarăși mă desfac.
Mă strig din alte vremuri dar nu mă știu
în veac...*

*Aștept o zi, dar zorii îi văd cum asfințesc,
Parcă mă sting în vreme, dar mă revăd și cresc.
Obrazul mi-i de stele, dar glesnele-s de lut,
Dacă mai sunt în viață sunt iarăși la început.*

Aceeaș atitudine de neliniște și întrebare străbate unele din cele mai frumoase poezii cum sunt: *Destin*, *Tristețile lui Isus*, *Triptic de vis*, *Răstignire*, etc.

Alteori însă, poetul se ridică mai masiv, mai încrezător și tare, cântă un imn biruinței și tinereții în acea singulară poezie, *Vestitorii*:

*Infruntând pecețile întunecate ale morții,
Palizi de tânăra lor veșnicie, înfrățind pași
de legendă*

*Cu cerul brumat al durerii,
Ei știu clipele ce trăesc și veacurile care mor,
Țărmurind anii cu umerii înstelati...
Stâlpi între ceruri și plaiu, slujitori împără-
țiilor de sus,*

*Investmântați în lumina îndurării cerești,
Ii văd sărutând fruntea de flăcări a țării.*

Tainele adânci ale lumii, aparențele lucrurilor, cântecul și fapta noastră sunt prinse în lumina slovei ritmate. Temele și arta lui Iulian Vesper sunt acelea ale poeziei. Calea artei sale cea adevărată. Inceputul bun a fost făcut. Lucrul trebuie continuat cu mai mari eforturi de cercetare și realizare artistică.

Din punctul de vedere al formei, versul tradițional, clasic este cel mai mult folosit, păstrând mai mult însușiri de ritm decât de rimă. Obișnuit ritmul este adaptat conținutului sufletesc. Ceeace are frumos însă ca tehnică, este folosirea versului popular de șapte silabe, cum e la sfârșitul poemului *Triptic de vis*, fără ca această întrebuintare să dea naștere la ceva prea popular. Iulian Vesper a pătruns taina acestui vers și a știut să-l facă rodnic în poezia sa.

Iconarii dela Cernăuți sunt un grup de tineri adunați în jurul unei reviste cu acelaș nume, cari desfășoară o aleasă activitate literară. Ceea ce constituie activitatea de frunte a acestor tineri scriitori este poesia. Nu cunoaștem un al doile caz în activitatea literară de azi, unde poesia să găsească atât de mulți și atât de sinceri slujitori.

Unul dintre cei mai dăruți Iconari este, desigur, *Teofil Lianu*, care prin buna înțelegere a bucovineanului țaran, I. E. Torouțiu, a putut să-și adune o seamă de poeme într'un volum, sub numele: „Curcubeu peste țară”.

Teofil Lianu aduce o simțire nouă și o artă nouă. Aceasta dacă judecăm în legătură cu poesia noastră cultă. Altfel poetul nostru este o expresie dintre cele mai curate și mai proprii a simțirii și artei populare. Sforțarea lui a mers în acest sens. Pornit de acolo, el a înțeles că trebuie să ridice cu o treaptă mai sus ceea ce cuprindea firesc ființa lui, părticică din unitatea de suflet a neamului. Nu întotdeauna a isbutit să ridice deplin această treaptă, în înțelesul că sunt multe versuri ușoare și prea în felul celor populare. Ceea ce însă trebuie să reținem este așezarea poetului într'un loc prielnic, de mari posibilități creatoare.

Sentimentul pe care îl încearcă cetitorul de la început este bucuria. Se desprinde din aceste

cântece de lumină pură, o bogăție de simțire
senină.

*Cruce 'n cer, cruce 'n pământ.
Soarele și Domnul Sfânt,
Peste codrii cântului,
Peste valea gândului,
Peste fața apelor,
Și iarba pleoapelor.*

Chiar atunci când tema ar vrea să fie din
lumea trudei și a durerii, imaginea și mai ales
ritmul poeziei, înving în câștigul lunei însoțite
pe care poetul o poartă desigur în suflet:

*Soare, soare lăutar,
Arde-mi inima 'n hotar
Și mi-o farăcă cenușe
Și mi-o pune pe arcușe.*

În privința metaforelor, a ritmului și a ver-
sului, Teofil Lianu este un fiu al satelor no-
stre. E mult colind, e mult zăurit, cum spun cei
din Țara Oltului, în poezia sa:

*Bucură-te Maică-Bună,
Maică în pridvor de lună,
Că ți-e drumul dus spre cer
Cale albă, lăicer,
Că ți-e drumul dus și 'ntors
Lăicer de in netors.*

Aceasta în ceceace privește prima parte a culegerii. În partea a doua, prinderea unui tâlc în două versuri scurte, ne amintește de ghicitori. Comparațiile ne așează mereu în fața unei întrebări, unui cuprins de deslegat. Iată un exemplu :

*Sub livada Sfântului
Oglinda pământului.*

(Fântâna)

Teofil Lianu este un câștig sigur al literaturii românești. Cântecul său se desprinde din lumina satelor, din cuprinsul pământului nostru. Curcubeu peste țară, nu este numai un frumos titlu de carte, ci și un nume propriu al cuprinsului acestei cărți.

Iconarii se pot mândri. Mai ales că nu e singurul poet adevărat, între ei. Să așteptăm însă ce ne va mai aduce vremea. Și acest dar nu este dincolo de conștiința artistică a celor ce scriu.

Ștefan Ion George și-a legat numele mai mult de revista „Ideea Românească”. Activitatea sa poetică nu este cunoscută decât în cercuri restrânse. Dar Ștefan George e un poet tânăr, un începător în cariera sa de scriitor.

Volumul de poezii, „Argo”, pe care l-a tipărit în condițiuni tehnice alese, este un exemplu bun pentru a arăta cum se irosesc oamenii de

real talent în îngânări îndrăsnețe — dar nu mai puțin îngânări — pentru a dovedi, nu substanță aleasă, ci plămădă originală. Nu știu ce fel de om este tânărul poet în viața sa de toate zilele, dar în versurile sale apare un copil teribil.

Poesia lui Ștefan George este încărcată de acel duh al necunoscutului, al misterului. Sunt stări și accente de mare rezonanță poetică ca în acel Veghetor pentru 1934 sau Elegiile dela sfârșitul volumului. Din punctul de vedere al sensibilității, al atitudinii spiritului în fața vieții, cu enigmele și aspectele ei continuu neliniștitoare, poetul poate fi până la sfârșit înțeles, adică prețuit. Dar ce face el din această lume, din această bogăție de note? Cum își adună poetul nostru gândurile și cântecele? Cum le leagă, le armonizează și ni le dăruiește? Poetul are ciucățenii de sensibilitate și gândire. Și pe de-asupra este un rafinat. Își construiește poemele pe aceste elemente, pe care le exagerează și le joacă ca pe niște petricele. Găsim chiar în cele mai substanțiale și încheiate poezii, aceleași îndrăsneli cari vor să fie ciudățenii.

Ștefan George, poetul tânăr, mai are vremea și puțința unei arte mai serioase și depline. Experimentele cărora va fi supus de aci înainte, aplecarea asupra propriului său cuget îl vor putea

îndrepta. Nu va avea decât de câștigat atât personal cât și arta pe care vrea s'o slujească.

Poesia românească contemporană a suferit o influență occidentală nefastă. Culturile vechi ale Apusului pot fi cercetate și asimilate după nevoile și însușirile noastre, dar nu trebuie imitate. Dar mai suferă și de un rău al secolului pe care puțini au ajuns să-l învingă și trebuie învins.

Noi avem în poezie, ca și în alte direcții, de împlinit genurile noastre proprii, stilul nostru de viață.

IV. R O M A N U L

G I B. I. M I H Ă E S C U

Gib. I. Mihăescu, romancierul mort de curând, a fost unul din reprezentanții de seamă ai generației care astăzi e în plină maturitate artistică. El a debutat la *Luceafărul* în anul 1919 și a continuat să colaboreze la revistele *Scrisul Românesc*, *Viața Românească*, *Gândirea* și altele mai mici. Cu toate că a scris la mai multe reviste Gib. Mihăescu, atât prin arta sa cât și prin prietenii care îl legau, a rămas tot timpul credincios grupării adunate pe lângă *Gândirea*.

În acest timp, începând din 1919 până în 1935 anul morții sale, Gib. Mihăescu a avut o activitate literară neîntreruptă. Între lucrările sale un interes deosebit prezintă: *La Grandiflora*, *Vedenia*, *Rusoaica* și *Dona Albă*. Cu toate că nu a fost prea fecund, opera sa este între cele mai prețuite ale vremii. Atât ca novelist cât și ca romancier, a dovedit reale însușiri de prozator nu numai în partea de conținut

a operei sale, dar și în aceea tehnică. Dar despre însușirile deosebite ale acestui om s'a vorbit mult dela moartea sa încoace. Prețul artei sale și caracterul său de adâncă omenie, ne-au fost cu prisosință și pe drept, frumos înfățișate. La cuvintele atât de autorizate ale unor scriitori care l-au cunoscut de aproape, cu greu am mai putea adăoga ceva. Vom încerca totuși să spunem câteva cuvinte într'o chestiune despre care aceștia au vorbit, dar care nu ni se pare drept judecată și anume în ceea ce privește însușirile sale constructive și contribuția psihologică a operii.

Scriitorul nostru, în tot lungul carierii sale artistice a fost stăpânit de probleme morale și anume cu precumpănire din câmpul de cercetare al psihologiei morbide. Influențat în mare măsură de romancierii ruși — fără a uita desigur naturalismul francez care stă la începutul acivității sale literare — Gib. Mihăescu a încercat să ne redea o lume în care obișnuit, ordinea morală normală se prăbușește spre a se ridica aceea a instinctelor (cu deosebire cel sexual) și viață primară a omului. În bună parte scriitorul a isbutit. Numai că de această lume cu greu putem lua cunoștiință și mai cu greu o putem aduce pe planul artistic. Gib. Mihăescu, ca mulți alți scriitori de talent ai vremii, se pare că nu a observat îndeajuns lumea pe care vroia să o înfățișeze și care trebuia să-i aducă pe acea-

stă cale materialul necesar. Liric și meditativ, el compunea mai mult imaginând. Și anume ce? Iși imagina problematica (v. Mircea Eliade). În deobște romancierii noștri, nu încearcă să înfățișeze o lume obiectivă, construită după datele unei realități concrete, așa cum am avea exemple în Ion, Intunecare, Baltagul, Velerim și veleș Doamne, ci tratează teme cu un substrat intelectual și ceea ce e mai rău chiar, luate deadreptul din cărți cu teorii la modă. (Freudismul la Gib. Mihăescu).

Ce consecință are acest fel de a face literatură? Opere cu un conținut neverosimil, fără legătură cu viața reală. Iată o lipsă de care o constatăm și la Gib. Mihăescu. Oamenii săi, deseori, nu sunt reali. Actele acestor oameni, sănătoși sau bolnavi, nu sunt îndeajuns îndreptățite. Motivarea psihologică nu este întotdeauna bine realizată. Din punctul de vedere al compoziției și al construcției nuvelistul și romancierul nostru nu a stăpânit bine tocmai ceea ce Dl. Șerban Cioculescu, prețuitul critic al R. F. R., îi atribue cu prisosință, adică potrivirea dimensiunilor, gradația și pregătirea atmosferei, atât de necesare mai ales unei opere cu caracter patologic. Un lucru ce pare că scapă multora dintre scriitorii noștri contemporani, stăpâniți de aceste subiecte, este faptul că de lege nici în această lume nu scăpăm. Stările anormale au și ele natura lor, au legea lor. Nu se

pot întâmpla oricum. Acela care voește să le înfățișeze pe calea literaturii, nu este cu nimic scutit de a le cerceta și vedea așa cum se petrec în realitate. În acest fel opera capătă un temei și un preț sigur.

Aceste critici aduse artei lui Gib. Mihăescu care sunt totodată și ale romanului românesc, nu scad cu nimic din prețul pe care îl are opera scriitorului nostru și nici din recunoștiința pe care i-o datorăm. Mai ales că ne-a fost răpit înainte de vreme, când așteptam prin sfortările ce le făcea continuu, să ne dăruiască o operă pe adevărata sa măsură.

MATEI ION CARAGIALE

După Gib. Mihăescu, Gândirea pierde încă unul din colaboratorii săi de preț. Moartea lui Matei Carageale, oricât de paradoxal ar părea, este pentru publicul românesc o înviere a lui. Atât de puțin prezentă a fost figura acestui om ciudat între noi, încât de mult ne deprinsesem cu lipsa lui. În vremea din urmă, când nici nu mai publica, nimeni nu se întreba de existența sa. De altfel și atunci când Matei Carageale dădea semne de viață prin vre-o nouă colaborare (e drept, întotdeauna destul de rare) prin felul cum apărea, prin arta și duhul ce-l stăpâneau, dădea impresia, mai ales acelor care nu l-au văzut niciodată, că e doar o mână albă venită cu daruri din noaptea unde era atelierul meșterului nevăzut.

Lumea pe care ne-o înfățișa în scrieri atât de reci și meșteșugite, era propria sa lume. Deprins din mediul viu al vremii, el s'a refugiat într'altul care-l hrănea mai bine. Era dorința sa

de a trăi într'o lume care să-i aparțină pe de-a 'ntregul. Artă lui Matei Carageale era propria sa viață. De aceea îl găsim în operă și nu printre noi.

Acest om nu a fost un om obișnuit. Și nici măcar un artist ca toți ceilalți. El era un aristocrat și un singuratic. Din aceste sentimente adânci ale vieții sale interioare, a crescut ciudățenia figurii pe care o cunoaștem. De aci și caracterul religios al artei sub acoperământul căreia omul de toate zilele dispăruse și numai în haina căreia el ni se înfățișa. Matei Carageale a fost un artist din familia lui Edgar Poe, Barbey d'Aurevilly și Villiers de l'Isle Adam, oameni caracteristici veacului trecut.

Matei Carageale a scris puțin: câteva poezii, un ciclu de sonete publicate înainte de război, o nuvelă, *Remember*, apărută în 1924 și la câțiva ani mai târziu, romanul *Craii dela Curtea Veche*. Ciudățenia vieții acestui om care se confundase cu aceea a artistului din el a făcut să apară aceste opere cu o lume atât de depărtată de mediul și felul nostru de a trăi. Viața înfățișată în opera lui Matei Carageale ne este în adevăr străină, dintr'o lume care nu mai e a noastră ci a istoriei și a legendei. El reînviază o lume de mult apusă. Spunem reînviază pentru că arta sa nu este artificială; cetind, avem mereu sentimentul unei realități vii care crește în preajma noastră. Opera sa desvăluie aspecte

de destrămare socială și morală, înfățișează oameni consumați și caută stări sufletești cu totul particulare față de prezentul nostru. Inclinarea artistului către această lume a umbrelor și a întunerecului i-au adus la viață pe cei trei P: Pașadia, Pantazi, Pârgu, oameni ai desfrâului și aventurii neconținute.

Măestria lui Matei Carageale a isbutit totuși să ni-i facă pe acești oameni plăcuți, să ni-i apropie, cu tot anacronismul și ciudățeniile ce-i stăpânesc. Aci ajungem la însușirile de artist ale autorului. Două ni se par mai caracteristice: puterea de obiectivare și stilul. Sunt însușirile artistului clasic.

Eroii, deși atât de particulari, au o viață obiectivă, exterioară artistului, viață ce se desfășoară liber și deplin. Simțirea lor și faptele lor sunt îndreptățite. Dacă viața acestor oameni este ciudată, logica desfășurării ei este normală. Stilul lui Matei Carageale este muzical și sobru, viu și echilibrat. Cu toate că e încărcat de cuvinte arhaice, bogate în substanțe și culoare, stilul acestui iubitor de precizie, este o topire nouă din care toate impuritățile s'au scurs pentru a rămâne numai elementul unic și de preț.

O operă de mică întindere cu bogății de înțelesuri și artă: aceasta e opera lui Matei Carageale.

TUDOR ARGHEZI

ROMANCIER

Tudor Arghezi romancier, este astăzi pentru multă lume o problemă literară. Începând dela data apariției romanului „Ochii Maicii Domnului” până la aceea a romanului „Lina” cronicarii literari au întreținut îndelungi discuții contradictorii: pe de o parte laude nemăsurate, iar pe de alta critici severe, ca să nu spunem nedrepte, așa cum pare că s'a întâmplat cu prilejul apariției ultimei sale cărți.

Romanele lui Tudor Arghezi vor fi judecate din două puncte de vedere: ca gen literar și ca operă de artă; adică pot fi judecate pe de o parte în însușirile lor de roman așa cum se subintitulează, iar pe de alta în însușirile lor literare.

Că Tudor Arghezi nu a scris romane în înțelesul riguros și clasic al cuvântului, în înțeles de epopee modernă, așa cum l-au reprezentat în veacul trecut un Balzac sau un Tolstoi, este de la sine înțeles. Orizontul spiritual, problematica, arta și mai ales firea sa, nu-l puteau duce

la realizarea unei astfel de opere literare. Totuși, determinat de împrejurări sociale și istorice sau din îndemn interior, Tudor Arghezi a scris proză și a scris multă și bună.

Poezia și poema în proză i-au fost genuri proprii, adevăratele sale chipuri de a ni se desvălui, de a „potrivi” deosebit de frumoase și nu rareori scânteietoare pagini literare, tâlcuind semne și înțelesuri noi, vieții și lucrurilor din lumea noastră. Romanul însă, cerând o efortare deosebită pentru a plăsmui viața și lucrurile așa cum sunt, așa cum ni le arată firea lor însăși, nu este un gen propriu lui Tudor Arghezi. El nu se poate depăși pentru a reda o lume obiectivă; lucrurile pe care ni le înfățișează, odată intrate în viziunea sa personală, sunt transformate profund, după această viziune. Magia artei lui simbolice, elementele de inspirație și meșteșugul său, îl arată întotdeauna ceea ce este cu prisosință și fără schimbare: un poet.

Pentru aceasta Tudor Arghezi, cu tot talentul său meșteșugit, nu a isbutit încă să ne dea un roman, lucru pentru care a fost atât de aspru judecat când a încercat genul. Dar tot pentru aceasta, scrierile sale în proză cuprind pagini literare de mare măiestrie.

În romanele lui Tudor Arghezi găsim o ciudată îmbinare de poezie fantastică, de povestire și pamflet, de analiză psihologică și farmec. Cum s'a mai spus, romanele sale pot fi desfă-

cute în fragmente de sine stătătoare, care desprinse din întregul lor, pot alcătui cicluri de poeme în proză și pamflete. În acest fel, judecate, cărțile sale de proză apar bogate, substanțiale, scrise cu mult talent și în consecință dătătoare de alese emoții.

În romane, ca și în cele mai multe dintre poeziile și poemele sale în proză, sunt frumuseți rare: aceeași pasiune pentru imaginea încărcată de emoții, aceeași pasiune a prelucrării materialului său pentru redarea adâncurilor. Și aci ca în alte rânduri, poetul face „cu acul fir de perle”.

Că sunt romane sau nu sunt, este un lucru mai puțin important atunci când judecăm opera unui mare scriitor ca Tudor Arghezi. Alt aspect ni se pare de mai mare însemnătate în opera sa și anume, conținutul spiritual al acestor opere.

Sunt aci fără îndoială pagini de aleasă poezie și mare perspectivă metafizică. Dar tot odată stăruie o adâncă înclinare a poetului către diabolic, către ciudat și anormal, mai ales către trivial, ceea ce face ca multe din paginile prozei lui Tudor Arghezi să ne îndepărteze gândul de la artă și de la destinul ei în viața omului.

Această problemă însă privind poziția spirituală a poetului, o vom discuta cu alt prilej, într'un articol aparte.

MIRCEA ELIADE

ȘI ROMANUL FANTASTIC

Un roman fantastic, a fost numit cu îndreptățire, ultimul roman al lui Mircea Eliade, *Domnișoara Cristina*. Elementul fundamental și activ al operei, strigoiul, îi dă acest caracter.

Noutatea operei, ciudățenia conținutului ei a surprins pe mulți cetitori, nedepriși cu astfel de realizări artistice. Nu numai atât, dar părțile s'au împărțit, au căpătat variațiuni cu totul personale, uneori prea entuziaste, alteleori prea negative. În realitate lucrurile nu trebuiesc văzute în acest caz, atât de excentric. Ultimul roman al lui Mircea Eliade este o interesantă realizare artistică. Nu unică, dar printre puținele cari s'au arătat până acum la noi, isbutite. Și mă gândesc în deosebi la *Aranca*, lui Cezar Petrescu.

Raportat la autor și la întreaga sa activitate literară și științifică, romanul apare foarte firesc. N'are de ce să surprindă pe nimeni.

Mircea Eliade, cu toate că nu scrisese încă până acum un roman fantastic, era cel mai indicat, cel puțin dintre tinerii romancieri, să îndrăznească o încercare pe această cale. Atât structura sa sufletească și temperamentală cât și pregătirea științifică pe care o are, îl poartă către o literatură ca aceea cuprinsă în paginile ultimului său roman.

Dacă îl raportăm însă la cetitori, la cronicarii diferitelor reviste oficiale sau particulare, romanul pare de sigur surprinzător, îndrăzneț, și nu rareori enervant. Această stare este rezultatul, pe deoparte a unor însușiri ale romanului, iar pe de alta a lipsurilor sale artistice.

Să ne lămurim. Elementul fantastic, strigoii, este tratat de către autor ca ceva real, cu existență adevărată, ca făcând parte din viața acea omenească. Chiar dacă am spune că strigoii are o lume a sa deosebită, nu poate fi tăgăduit că această lume comunică, se întrepătrunde ca aceea pe care o considerăm reală, în așa fel încât deosebirea este în aparență și nu în realitate. Cine a cercetat lucrul acesta la țărânul român, își poate da seama că pentru el viața aceasta, pe care o trăim cu toții, este populată de o seamă de reprezentări, de ființe care nu sunt mai puțin reale, nu există mai puțin decât ceea ce consideră el ca fiind adevărat. Plecând dela această înțelegere Eliade realizează pagini de o mare adâncime și aleasă

artă. Apariția D-rei Cristina, comuniunea ei de viață cu ceilalți oameni, trecerea de la un plan la altul între ceea ce se înțelege de obicei fantastic și real, sunt tratate cu o îndemânare de om deprins cu meșteșugul acestor lucruri atât de greu de stăpânit.

Cei cari n'au cunoscut cu ce elemente lucrează Mircea Eliade în acest roman și nici atitudinea pe care o cere o astfel de operă, n'au înțeles romanul și s'au simțit nemulțumiți. Cei mai mulți dintre acești critici au judecat din punctul de vedere al unei mentalități improprii poate chiar din punct de vedere medical (cazuri patologice....).

Pe lângă această judecată negativă ivită din neînțelegere și care se referă la elementele de fond ale operei se mai pot face critici romanului, întemeiate pe lipsuri adevărate. Aceste lipsuri sunt în adevăr mai mult de ordin tehnic, lipsuri de realizare artistică. Dacă existența și apariția Domnișoarei Cristina, strigoiul, este atât de bine prinsă în resorturile și datele cele mai obiective, partea a doua a romanului, partea în care desnodământul se apropie de viață este puțin forțată. Autorul nu a mai fost pus în stăpânirea datelor necesare și nici în ușurința și dibăcia instrumentelor sale de creație. În adevăr sfârșitul romanului lasă cetitorul nemulțumit. Nu pentru că ar fi dorit un altfel de sfârșit (vor fi și din aceștia) dar pentru că

sunt reale goluri în trupul romanului. Faptele sunt prea reduse, meșteșugul e neputincios din sărăcie de material. Mircea Eliade avea la îndemână un material obiectiv foarte bogat în mitologia populară care cunoscut ar fi folosit mult operele încercate.

Romanul lui Mircea Eliade s'a îndreptat astăzi către o problemă foarte delicată a sufletului omenesc. Nu numai că autorii noștri sunt departe de a încerca opere de genul „Domnișoarei Cristina”, sau „Șarpele”, apărut de curând, dar se pare că nici preocuparea nu există, nici problema nu se pune scriitorilor noștri contemporani. Frumoase încercări au avut Gib. Mihăescu și Cezar Petrescu (mai ales în Aranca). Operile de acest gen chiar dacă au apărut, au fost manifestări izolate și nu întotdeauna în deajuns de isbutite.

Mitul, magia, elementul fantastic în genere, formează o preocupare continuă în literatura lui Mircea Eliade. Ultimele două cărți sunt de la temelie construite în acest fel.

Noua lucrare literară, *Șarpele*, se așează dela început sub semnul unui descântec de dragoste, din viața noastră sătească. La început lucrurile se petrec neted, simple ca o atmosferă de viață burgheză. Viața se desfășoară la suprafață; nimic nu o tulbură și nu o face să se sdruncine. Deodată apare un personajiu straniu, pe cât de

plăcut pe atât de ciudat. Acolo unde apare, impresionează, stăpânește, și produce teamă. Lucrurile s'au schimbat la întregime, atunci când a intrat el în scenă. Oamenii devin mai frământați, viața devine mai adâncă. Se arată semne și taine nebănuite înainte. Sufletul acelor burghezi plecați să petreacă s'a transformat într'o fântână de mare adâncime, într'un peisagiu cu aspecte necunoscute, continuu noi și neașteptate. Iată un punct câștigat al artei lui Mircea Eliade: din sufletul acestor oameni obișnuiți, lipsiți de orice gând sau simțământ puternic, a țâșnit deodată elemente profund omenești, elemente esențiale, constitutive.

Șarpele este desigur o nouă carte a cărei ceteră ne stăpânește. O singură problemă încercăm să-i punem însă autorului și anume: momentele de fascinare, de posedare ale oamenilor se desfășoară în chip firesc cu toată bogăția de stări sufletești. În deosebi momentele în cari realul visul și trezia fac un singur corp, sunt foarte bine prezentate, ca și în Domnișoara Cristina. Momentul inițial însă, credem, că nu se înfățișează cu aceeași putere de convingere. Acest moment nu este firesc. Și iată de ce: diferența de natură între viață și mentalitatea burgheză a personagiilor și stărilor sufletești, experiențele cărora sunt supuși. Nu voim să spunem că în sufletul acestor oameni nu ar fi putut lua naștere stări mistice, populate de elemente

fantastice; nu, dimpotrivă. Numai că prezentarea trebuia făcută altfel. Nu au fost respectate unele reguli artistice prin care intram în natural. Nu există o îndreptățire a noilor oameni cari ies la iveală deodată, căci în adevăr, personagiile acestei opere literare suferă o transformare totală.

Dacă Mircea Eliade ar fi dezvoltat exact, aceeaș temă, sau mai bine zis, ar fi lucrat cu aceleași elemente într'un mediu țărănesc, acest obstacol artistic ar fi fost evitat. Totul: elementele, cadrul de viață și oamenii erau din aceeaș lume. Cu câtă seninătate și ușurință trece țăranul prin aceste stări. Cât de proprii îi sunt toate acele reprezentări cari împodobesc viața sa spirituală! Prezentarea artistică a elementelor fantastice într'o astfel de lume nu cere nici o sfortare sau pricepere tehnică specială. Totul e să fi înțeles-o în adâncimea și armonia ei. Nu acelaș lucru se întâmplă atunci când așezi aceste elemente într'o lume ca cea burgheză, așa cum a făcut Mircea Eliade. Arta devine mai pretențioasă, adică își cere drepturile ei pentru ca viața pe care o cuprinde să nu fie falsificată.

V. ȘTIINȚA LITERARĂ

T U D O R V I A N U

CERCETĂTOR LITERAR

Activitatea publicistică a d-lui Tudor Vianu se desfășoară pe două laturi: pe deoparte cea filosofică, expresie a funcțiunii universitare pe care o îndeplinește și pe de alta cea critică și literară care este o latură mai liberă a activității D-sale. Din aceste două aspecte, cel din urmă ni se pare că îi este mai propriu. Să vedem în ce fel anume.

D. Tudor Vianu a dovedit în repetate rânduri că este un deosebit de bun interpretator. Opera de artă și în deosebi cea literară, intrată sub ochiul D-sale atent, este analizată în elementele constitutive, în țesătura sa intimă, în așa fel încât afirmațiile pe care le face, cu greu sunt supuse greșelii. Dar pe lângă aceste însușiri înăscute, d. Vianu este și un publicist care stăpânește cu multă temeinicie disciplinele filosofice și în deosebi estetica, deaceia e cazul celor mai mulți dintre criticii noștri

de azi și cu atât mai puțin al unor oameni care nu au nimic comun cu această nobilă și profund serioasă activitate care este critica.

Aceste însușiri deosebite ni le-a arătat cu prisosință în variatele D-sale cercetări de estetică literară. În vremea din urmă d. Vianu a tipărit un studiu asupra poetului Ion Barbu. Găsim și aci aceeaș precizie, aceeaș rigoare și limpezime în înfățișarea artei acestui talentat și „neînțeles” poet contemporan.

Funcțiunea de critic îi este totuși contestată, fapt în mare măsură îndreptățit, prin însăși chipul în care D-sa se manifestă în acest domeniu. D. Vianu este în primul rând un cercetător și nu un critic. Toate însușirile D-sale îl duc aci. Lucrările ce ni le-a dat sunt mai mult explicative, științifice și nu critice. D-sa nu este un critic în înțelesul propriu al acestui cuvânt, adică un judecător al operilor; D-sa nu este un îndrumător cum a fost Maiorescu bunăoară.

Nu ne îndoim de loc că la temelie lucrărilor D-sale stă un criteriu și un ideal estetic, dar de sigur, atitudinea științifică precumpănește.

Din cauza subiectelor ce și le alege care sunt de obicei opere și autori preferați, cum e și cazul lui Ion Barbu, când d. Vianu încearcă să facă judecăți de valoare acestea sunt mai întotdeauna laudative. În analiza operei acestui poet, ne-au fost limpezite o seamă de teme și mește-

șuguri proprii artistului, ne-au fost descoperite izvoare de frumusețe și măestrie acolo unde căile artei poetice tradiționale au fost înlocuite.

Cetitorii așteaptă însă dela pagină la pagină, o judecare dreaptă a operii acestui poet, despărțind apele, despărțind ceea ce este poezie de ceea ce este joc de cuvinte, artificiu verbal, lucru dela care și poetul și cetitorul ar fi putut folosi.

Atitudinea critică este îndreptățită și necesară întotdeauna și mai ales astăzi când o rânduială românească trebuie înfăptuită.

ALEXANDRU MARCU
TRADUCĂTOR

Momentul istoric al literaturii române de azi, va fi marcat între altele și de abundența traducerilor și deci a unui intens contact cu producțiile scriitorilor străini. În acest fapt poate fi văzut un bine dar poate fi văzut și un rău. Unei culturi tinere ca a noastră și unui public însetat de lectură ca cel românesc de azi, un contact cu diferitele literaturi de veche tradiție ale popoarelor apusene, este pe cât de necesar pe atât de rodnic.

Dacă problema s'ar reduce la această dimensiune, starea de lucruri de la noi ar fi îmbucurătoare. Numai că în legătură cu această operă de traduceri se mai pun și alte probleme și anume: ce se traduce și cum se traduce. Judecând din acest punct de vedere cea mai mare parte a acestei activități, ce se desfășoară la noi azi, lasă mult de dorit. Dacă editorul, mânat de îndemnuri ce cad dincolo de limitele

culturii și educației, este acela care hotărăște ce se traduce, traducătorul, salariat al celui dintâi, este răspunzător de felul cum se traduce.

Atât pentru cultura română contemporană cât și pentru spiritul public, condițiile în care se ia contact cu literaturile străine, lasă mult de dorit.

În această revărsare de ape impure, activitatea de traducător a profesorului Alexandru Marcu vine ca un curent întăritor și ca un îndemn la ceea ce trebuie să fie o operă de acest gen.

Profesorul Marcu este un profund cunoscător al culturii și civilizației italiene, pe care ne-a făcut să o cunoaștem în ce are mai de seamă. Și aceasta pe două căi: a lucrărilor originale și a traducerilor. D-sa este în primul rând un cercetător. Despre cercetările sale nu vom vorbi noi aci, lăsând să o facă specialiștii. Opera asupra căreia voim să atragem atenția și să-i subliniem însușirile, este aceea de traducător.

Cultura românească nu are nevoie de orice traducere, făcută la întâmplare. Ca o astfel de sfortare să dea rezultate, este necesară o serioasă alegere. Cultura română trebuie să aibă prezente și active în mediul ei operele marilor clasici și operele scriitorilor contemporani al căror nume vremea ce va veni nu-l va șterge din rân-

dul marilor creatori. Din acest punct de vedere, profesorul Marcu a făcut operă temeinică. E îndeajuns să cităm numele lui Dante și Boccaccio dintre cei vechi, Pirandelo și Papini dintre cei noi, ca afirmația de mai sus să fie întemeiată.

Lucrul asupra căruia voim să atragem atenția cu deosebire, este felul cum d-sa a înțeles să facă aceste traduceri.

În general, traducătorii noștri cred că a porni la o astfel de lucrare, este îndeajuns să vorbești sau „să știi” o limbă străină. Acești oameni, cred că a face operă de traducător. În seamă a trece dintr'o limbă în alta, așa ca într'o convorbire obișnuită, creația, spiritul și arta unei opere, nu rareori de prestigiu universal.

Profesorul Marcu a înțeles un lucru de însemnătate capitală: a înțeles că o operă literară are geniul ei propriu și mai ales că arta prezentă în ea, este legată de geniul limbei în care a fost creată. Limba în care a fost scrisă o operă, nu este un semn material, un instrument pe care îl putem lua sau nu în seamă ci un organism viu cu însușirile sale proprii. Cuvântul vine întotdeauna încărcat de impozerabile.

Arta literară preface adânc limba vorbită, desface formele uscate și redă cuvântului frăgezimea și tonurile sale originare. Literatura,

în deosebi poezia deschide izvoarele tainice ale cuvântului, îl îmbogățește și-l pune în rosturile sale proprii. Cuvântul, într'o limbă, nu este un simplu semn material ci un produs al spiritului încărcat de înțelesuri și frumuseți multiple.

De aceea a traduce o operă dintr'o limbă în alta, înseamnă a face operă de creație. Cât este de adevărat acest lucru, ne-o dovedește faptul că prin traduceri, operele, de cele mai multe ori pierd din valoare și uneori câștigă. (Cerri tradus de Eminescu). Aceasta ține de știința și puterea creatoare a traducătorului în raport cu acelea ale autorului.

Când am citit pentru prima oară, în anul 1934, versiunea românească a Decameronului, făcută de profesorul Marcu, am avut sentimentul că această operă italiană a fost scrisă direct în românește. Tonurile și sensul cuvintelor, cursivitatea frazelor, firescul povestirii m'au purtat către acest gând. Din acel moment am înțeles cât de greu dar și cât de aleasă poate fi o operă de traducător. Traducerile de acest fel merită cu adevărat recunoștința noastră. Sfortarea și talentului unui om ne pune în stăpânirea unor valori, altfel pentru noi închise.

Profesorul Alexandru Marcu traducător, pentru noi aci un prilej de mărturisire, poate forma subiectul unui studiu documentat care ar pune în lumină nu numai contribuția sa, ci în-

săși tema mare a ceea ce înseamnă a face o traducere, pe care aci doar am semalat-o în treacăt.

Atât prin alegerea operilor cât și prin calitatea sfortării, profesorul Alexandru Marcu se situează pe linia marilor noștri traducători, George Coșbuc și George Murnu.

VI. TREI SINGURATECI

V A S I L E P Â R V A N

DE LA ȘTIINȚĂ LA MISTICĂ

„Oamenii noi înflorind în marea lumină a vieții, se pleacă cu reculegere spre pământul unde dorm oamenii vechi, din tăria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile nouă din pulberea florilor vechi”.

PARENTALIA

A vorbi astăzi despre Vasile Pârvan este o datorie pentru cei ce înfruntă lumea și viața prin tăria spiritului lor. Acest om care s'a sfârșit atât de repede a avut totuși tăria de a lăsa o puternică lumină în urmă. Și dacă existența sa trupească a fost de mică durată, lumina spiritului său va lumina multă vreme viitorul așa cum ea a biruit întunerecul trecutului. A prinde întreaga sa ființă spirituală, a încerca să faci accesibilă și altora, este a reda plastic, a sculpta într'un fel figura sa neobișnuită. A vorbi însă despre Vasile Pârvan este foarte greu; greu pentru că el nu a trăit vremea, în care să-și poată

spune ultimul cuvânt, dar mai ales pentru că a fost un om de-o viață interioară, bogată și puternică, un suflet de o rară complexitate.

A fost un suflet de erou: entuziast și profund, activ și iluminat, chinuit și dârz; de o dârjenie amară, aspră, asemănătoare tragicilor eroi antici în impresionanta lor luptă cu destinul. În sufletul său era o adevărată gamă de tonuri care se împleteau într'un întreg pe cât de armonios pe atât de viu.

Complexitatea și profunzimea sufletului său îl făceau adesea de neînțeles. În figura aspră, continuu concentrată se închideau laolaltă rațiunea și rigoarea omului de știință, cu profunzimea și tăria gândului despicator al filosofului, cu elanul puternic și înclinat liric al artistului. Dela tumultul interior, adesea nebulos, al unui vizionar romantic, el se înălța până la liniștea și seninătatea deplină a aceluia ce oficiază la altarul adevărului, binelui și frumosului adevărat. „Adevărul în sine, dreptatea în sine, frumosul în sine, sunt senine și reci ca înaltul cerului” și pe acestea a voit el să le atingă. Gândul lui Pârvan vibra bogat și frumos împodobit corintic, dar și simplu, linear, doric. Eruditul și omul de știință, filosoful și artistul s'au întâlnit într'o frumoasă colaborare în acest om de elită. A le despărți înseamnă a nu pătrunde în toată amploarea ei această superioară existență.

Exceptional dotat, acest frământător de gân-

đuri, acest singuratec, a încercat să pătrundă în cele mai adânci și intime cute ale sale, istoria și întreaga existență, atât de enigmatică, atât de ciudat a omului. De aceea el nu a ignorat nimic din ceea ce este licărire de spirit, din ceea ce este atins de această existență omenească.

Istoria națională ca știință, fusese cu deosebită strălucire purtată de înaintași, așa cum nici o altă știință românească nu a fost purtată. Cu Vasile Pârvan însă arheologia românească și în general istoria veche capătă un adevărat caracter științific. Calitățile sale înăscute de om de știință, precum și înclinarea naturală către filosofie și artă, i-au dat largi posibilități de înțelegere pentru cursul istoric al societății omenești cu tot ce a produs ea în decursul vremurilor. Dacă la acestea mai adăogăm serioasa sa pregătire în diversele domenii ale spiritului găsim în Pârvan cel mai indicat înțelegător al fenomenelor istorice și întemeetor de știință românească.

Istoria omenirii având aspecte foarte variate, fenomenele ei fiind de o bogată țesătură intimă istoricul trebuie să stăpânească în mod necesar o excepțională putere de pătrundere a tuturor manifestărilor de viață omenească. „Darul de a creea istoria generală e principial condiționat de această claritate și multilateralitate de suflet”. Vasile Pârvan a avut acest dar.

Ceea ce însă constituie marea posibilitate de

creație în istorie este dubla putere de analiză și sinteză a fenomenelor, care în evoluția lor prezintă aspecte concrete accesibile unei directe pătrunderi, dar și un curs adânc, nevăzut, ascuns observației noastre directe. Rostul istoricului este ca plecând dela cunoașterea primelor elemente să porceadă la reconstituirea întregului în legăturile sale cele mai tainuite. „Explicarea istorică a evoluției fenomenelor pleacă de obicei dela alte fenomene cari apar înrudite. Trebuie însă pentru a nu greși în concluzii, o analiză prealabilă foarte atentă și subtilă, a conținutului spiritual al diferitelor fenomene care apar după aspecte înrudite, putând fi totuși în fond deosebite. Sunt în istorie însă fenomene pentru care nu găsim decât la o anume distanță, o legătură. Această legătură îndepărtată — adesea ușor recunoscută — trebuie însă urmărită. Și aici e greutatea. Căci sunt și râuri subterane ale evoluției istorice. Aici însă numai cu sinteza reconstructivă ne putem ajuta. Din fragmente aproape informe de gânduri și aspecte formale, din adâncimile divinatoare ale propriului suflet, trebuie să refacem ideal cursul râului ascuns, să aruncăm pod peste prăpastia între două proeminente bine definite”.

Vasile Pârvan a întrunit amândouă aceste calități și le-a întrunit într'o largă măsură. Calitățile eruditului și ale cugetătorului istoric întrunite în aceeași personalitate, au creat opera

monumentală a adevăratului nostru om de știință. Continuu atent asupra detaliului istoric, asupra faptului mărunț, dar totuși eloquent, el tinde către sinteza superioară. Bogatul material de erudiție nu constituie pentru Pârvan scopul în sine al cercetărilor; cu o metodă vie și într-o viziune a întregului acest material este interpretat și valorificat în vederea reconstituirii fenomenelor de ansamblu, fenomenelor vieții în desfășurarea lor istorică. Orice document istoric, orice amănunt este pătruns până în cele mai subtile și specifice calități de conținut spiritual. Dar ca acest lucru să fie cu putință și înțelegerea să fie cât mai deplină, drumul său nu se oprește aci. Gândul său plin de neastâmpăr, bogăția sufletească îl face să depășească această cunoaștere fragmentară de fapte și să meargă în lumea enigmelor istorice. Numai aci își găsește el adevărata satisfacție oricât de mari ar fi greutatețile: „A lumina cu puterea propriului geniu măcar o parte cât de mică din obscura poveste a devenirii sufletului omenesc, spre a putea cel puțin bănuși care va fi capătul suferințelor și rătăcirilor noastre, e o năzuință care ori de câte ori până acum ar fi isprăvit în întristare și desnădejde, e totuși prea asemănătoare cu sborul măreț al vulturului, ca să n'o încerce mereu omenirea, fie și numai spre a muri frumos”.

Și dacă înainte de Vasile Pârvan, erudiția a

fost la noi practică până la cel mai înalt grad, apoi explicarea științifică prin aplicarea unei metode pe cât de riguroase pe atât de simple, abia prin el își capătă adevăratul caracter. Dela Salvonia la Getica, trecând prin toate celelalte opere ale sale, găsim aceleași calități de reconstituire sintetică bazată pe o larg cuprinzătoare erudiție. Că din acest punct de vedere a fost unic e ușor de înțeles dacă privim istoria veche și arheologia românească, înainte și după Vasile Pârvan.

Cu cât se împlinea opera sa istorică, Vasile Pârvan își lărgea preocupările tot mai mult. Pornind dela istorie, el ajunge să atace problemele fundamentale ale filosofiei: filosofia culturii, estetică, etică și chiar metafizică. Știința în această vreme era numai un punct de plecare.

Este de observat că filosofia românească datorează mult istoricilor; A. D. Xenopol, Nicolae Iorga (oricât de afilosofic ar pare) și Vasile Pârvan au creat în filosofia românească. Aceasta pentru că istoricii noștri au fost oameni vii. Prin legăturile adânci cu spiritul nației, ei au fost feriți de a juca rolul de importatori.

Dacă cu A. D. Xenopol suntem în domeniul filosofiei istoriei și cu Nicolae Iorga suntem în morală, apoi cu Vasile Pârvan, trecând prin aceste două domenii, ajugem în metafizică. El atacă cu multă tărie problema existenței.

Tragismul său nu este altceva decât rezultatul existenței sale omenești individuale în raport cu marele Cosmos. Viziunea cosmică și conștiința individuală trăite deodată și cu aceeași intensitate au născut în sufletul său una din cele mai mari experiențe tragice.

Pârvan, după cum s'a mai spus, a fost un filosof născut. Dacă el este lipsit de un sistem apoi desigur că filosofia sa are un caracter viu: a fost trăită până în cele mai mici amănunte; filosofia sa este una cu viața sa interioară. Dacă în trăirea sa metafizică nu găsim o ordine explicativă a lumii transcendente, apoi desigur că prin această trăire, el a experimentat într'un fel al său problema sensului tragic al vieții omenești.

Vasile Pârvan a avut o excepțională sensibilitate metafizică. Trăind continuu cu sufletul deschis lumii care depășește ființa noastră efemeră, el nu și-a pierdut neprețuitul dar de a se mira de necunoscut și de-a admira sublimul. Sufletul său continuu frământat și-a păstrat o prospețime specifică intimității cu gândul metafizic. Sufletul său însetat după lumea esențelor pure, după lumea veșniciei, alerga mereu după sublimul „gândului unic”. Dar aceasta nu se poate face decât dintr'o renunțare la cele pământene, la cele ce se leagă de viața materială. „In special tonul sublim decurge din deplina uitare de sine și totala afundare în gândul

obiectiv". Numai astfel putem în lumea noastră de trup și suflet să depășim ceea ce e trecător în noi, nedurabili. „Tot ce-i legat de intenții pur omenești dispare. Dar gândurile omului,, care cu simplitate copilărescă, fără mândrie și fără vanitate sunt consacrate de el zeilor, adevărului, frumosului, tot ce e dar închinat de el eternității, vedem că rămâne". Sau mai departe: „cele mai puternice avânturi ale noastre nu dau nimic statornic dacă însuși sufletul nostru nu e deslipit de cele pământești, nu e acordat în tonul eternității".

A filosofa, pentru Vasile Pârvan era o necesitate ca aceea de a se bucura de lumină. Sufletul său era ca un ciorchine bogat de fructul vieții cu enigmatle ei. Ce înseamnă existență? Ce e moartea? Care e sensul vieții și al morții? Ce atitudine trebuie să luăm față de aceste două probleme ale existenței? Acestea sunt întrebările care i-au sbuciumat sufletul întreaga viață. Pârvan a fost un mare singuratec. Ca Alegenor, cioplitorul de piatră, el înțelegea că „ce e comunicabil e, prin însăși esența lui, comun, obișnuit. Marea iluminare interioară e necomunicabilă". Singurătatea el nu a simțit-o numai în raport cu semenii săi, ci și în raport cu întreaga existență. Din conștiința acestei singurătăți morale și metafizice, a născut tragismul său. Dar dacă prin conștiința singurătății sufletul său este chinuit, mântuirea și-o găsește tot prin singu-

rătate. Intoarcerea la natură și deschiderea sufletului către bogatele manifestări ale firii pe care o propovăduiește pentru împăcarea sa, nu se realizează decât tot prin singurătate. De aceea Anaxandros cântă cel mai frumos imn singurătății: „In liniștea ta, natura ni se deschide toată: auzim ianba cum crește, înțelegem simțirea florilor. Și glasul mugurilor veseli, chiuind de regăsirea luminei și înțelepciunea fiarelor grave care se gospodăresc în pădure și cântecul neîntrerupt și vesel a tot ce trăește în lumea și tremurarea holdelor la apropierea grindinei pure și fremătarea codrilor la venirea furtunei de vară și schimbarea la față a apelor cu fiecare ceas al zilei și schimbarea la suflet a vântului cu fiecă semn al cerului, — toate ni le dăruiești spre pacea binecuvântată a inimilor noastre. Și ușurați de toată povara grijei de sine, sufletul nostru, își deschide potirul, ca florile dimineța în rouă”.

Această tărie tainică se revarsă însă și asupra trecutului, făcând ca sufletul deschis ca un potir să primească bucuria aducerilor aminte: „Se trezesc din adâncul uitării gânduri și forme fecioare; ca puful pe piersica moale, ca bruma pe strugurii negri, așa acoperă noul imaginiile chemate la viață. Prin singurătate și tăcere și-a căutat el liniștea sufletului bătut de legile omenești. Prin mângâerea împlinirii dorului ca prin singurătate și tăcere să și acorde

viața cu gândul veșniciei; numai așa mărturișește el seninătatea deplină.

Trebue însă să observăm că această efuziune panteistă nu este acelaș lucru cu panteismul budist, care urmărește nimicirea eului individual conștient, în unitatea primară a firii. Acest lucru era cu neputință la Pârvan pentru că el experimenta o poziție tragică a existenței. Pentru Pârvan „ea devine tocmai o trebuință de amplificare a eului conștient, până la a-l face receptiv pentru expresia cea mai intimă a naturii, până la a obține permanenta contemporaneitate a prezentului conștiinței cu trecutul memoriei și până la ridicarea aceluiaș eu la nivelul ritmului celui mai pur al dinamicii spirituale”¹⁾.

Deși învăluit într'o concepție tragică asupra existenței omenești, Vasile Pârvan îi acordă acesteia un sens, prin afirmarea spirituală. Această afirmare spirituală și-a realizat-o prin iubirea substanțelor eterne în ritmul cărora trebue împlinită viața. Pentru el sensul vieții este în creație; numai astfel poate fi învinsă moartea. A trăi, pentru Pârvan a însemnat sublima încordare a spiritului întru eternizarea vieții. „Ce înseamnă a trăi? E singura realitate sublimă în care poate aspira omul: este eternizarea vieții prin toate mijloacele energiei omenești, întru ritmul spiritual; e biruința împotriva morții;

¹⁾ Tudor Vianu: V. Pârvan și concepția tragică a existenței.

este veşnicia în crearea noastră, adică armonizarea noastră cu cosmicul, purtător în esenţa lui a vieţii nepieritoare”.

Uitarea de sine şi contopirea cu gândul obiectiv face din Vasile Pârvan un adevărat aristocrat. El nu acceptă aristocratismul lui Nietzsche şi nici chiar forma eroică antică. Deşi asemănător cu aceasta din urmă, el are mai multe afinităţi, se simte mai apropiat de rezistenţa morală a stoicului prin care este legat de creştinism. Prin aceste atitudini, sufletul său crede că poate atinge tonul sublim al existenţii. Pârvan vrea viaţa în realitatea ei crudă; atitudinea sa se reduce adesea la o dârjenie amară, încercând să taie orice iluzie vieţii: „Nu spera în aceea ce nici stelele care ne par veşnice, nu au”.

Acesta este filosoful Vasile Pârvan a cărui filosofie în conţinutul său poate conveni sau nu, ceea ce nu scade însă nimic din calitatea de a fi gânditor. Filosofia sa este de o patetică sinceritate; aceasta este de reţinut.

Arta poate fi pentru unii oameni, cheia tuturor enigmelor ce ne înconjoară; ea le poate da calea către pătrunderea esenţelor, obişnuit insesizabile. De aceea artistul a fost adesea considerat ca pătruns de ceva supraomenesc, prin care păstrează legături cu tainele lumii. În acest punct arta pare că se întâlneşte cu metafizica aşa cum se crede că ar fi în cazul lui

Beethoven, acest titan care a vorbit mai mult decât toți filosofii. Pârvan prin înclinarea sa romantică tindea către acest înțeles al artei. Umanist desăvârșit, cunoscător al artei antice greco-latină și al renașterii italiice, Pârvan s'a pătruns de esența artei. Trăind în intimitatea marilor creatori de valori artistice: Homer, Sofocle, Fidias, Virgiliu, Dante, Leonardo da Vinci, Michel Angelo, a iubit frumusețea adevărată, frumusețea clasică. Iubia frumosul în toate întruchipările sale: în muzică, în plastică, în poezie. Acest riguros om de știință, acest gânditor înăscut, a fost un suflet sensibil și bogat, de artist.

Pârvan avea o pătrundere aproape mistică a muzicii. (El iubea cu deosebire simfonia V-a a lui Beethoven). Intre celelalte arte, e posibil ca muzica să fi avut un dar excepțional asupra sufletului său. Năvălirea lumii bogate de sunete, putea să-i deschidă calea mai ușor către realitatea superioară a substanțelor eterne, în lumea cărora tindea să ajungă. Intr'o convorbire cu un prieten, Pârvan mărturisește această înclinare a sa pentru arta muzicii; „visez la o viață în care toate faptele ar fi pătrunse de muzică”¹⁾.

Artist prin temperament, bogata sa viață lăuntrică nu mai putea fi exprimată în forme

---

¹⁾ Tudor Vianu : V. Pârvan și concepția tragică a existenței.

precise. Prin conținutul vieții sale sufletești, sub influența unei sensibilități puternice, cuvintele prindeau o formă ritmată, care îl orienta către artă. De aceea vorba și scrisul său au depășit limitele obișnuite ale științei și filosofiei, pătrunzând în literatură. Sufletul său liric a tins către o exprimare plastică și totuși fluidă; stilul său s'a colorat; metaforele și simbolurile au devenit abundente; imaginile vii, trăsăturile sculpturale au inundat paginile sale filosofice.

Scrierile sale filosofice fiind mai mult vorbite la tribună, scrise, pierd din frumusețea lor originală. Prin glasul oratorului, care era Vasile Pârvan, fiecă cuvânt, fiecă frază căpăta o frumusețe nouă: graiul său năzuia către muzică. Ritmul era tot mai puternic, intonațiile apăreau ca valuri și cuvântarea se făcea cântată. Prin nuanțările de timbru, prin variatele tonuri de exprimare, prin elanul și patetismul sincer de care dispunea, Pârvan făcea ca gândul său îmbrăcat într'o haină de mare colorit, să apară într'o rară muzicalitate. Artă sa era în deosebi artă verbală care stiliza în chipul cel mai desăvârșit, ritmul natural al limbei.

Dar artă sa nu era numai frumusețe muzicală. Imaginile bine ordonate și limpede înfățișate, desprindeau forme precise, pline de armonie. Puterea de evocație sculpturală făcea ca gândul său să crească în fața noastră prins în trăsătu-

rile lui esențiale, așa cum îl învățaseră Grecii din vremea clasică ce trăesc și astăzi prin frumusețea gândirii lor plastice. Ca și cioplitorii de piatră, Pârvan încerca „plăsmuirea sinceră a gândurilor de vis în marmoră tare”.

Acest continuu înamorat al adevărilor și frumuseților eterne a fost un mare singuratec; prin setea sufletului său dar și prin situația socială ce și-o creiase. Viața sa înălțată, luminată, plină de rezistență stoică, este simbolul unei nobile existențe omenești. Intr'o lume de ignoranță și urât, el a purtat candela adevărului și a frumuseții: într'o vreme de mare sbucium și domnie a egoismului brutal, el a trăit o viață demnă, la lumina unei etici universale. Vasile Pârvan a reînviat trecutul, dând viață cetățenilor și glas pietrelor; a cântat imn vieții, singurătății și tăcerii, luminii și muncii; a desvăluit frumusețea și a învățat binele. Sufletul său tare trăește și va trăi tot mai mult între noi. Lumina care a adus-o în știința și în sufletul românesc va purta pe calea cea bună pe cei ce-l vor urma.

Înțelegând sensul unei vieți de elan, de jertfă și muncă, datoria noastră este de a pomeni pe acela care prin gândul său puternic și avântat a luminat neamul, fiindcă „în pomenirea morților e conștiința despre viața fără de sfârșit în cele obștești ale ei”.

G E O R G E V Â L S A N

DELA ȘTIINȚĂ LA ARTĂ

George Vâslan, plecat dintre noi înainte de vreme întărește mai mult gândul că oamenii noștri aleși, marii creatori ai culturii și spiritului românesc, au un sfârșit potrivit. Dela Eminescu la Pârvan, e o galerie întreagă de mari scriitori și învățați care s'au stins atinși de aceeași aripă a unui destin tragic. George Vâslan vine în rândul lor.

Un învățat adevărat, un artist mare și un om de omenie cum puțini se află, George Vâslan a lăsat în urma sa o singurătate, un gol în care gândul obosește fără rost, fără sprijin.

Intre oamenii noștri de știință, George Vâslan are o situație cu totul proprie. El este dintre acei care au făcut știință cu orizont larg până în limitele filosofiei și artei. Cercetător riguros, pasionat al faptelor precise, dublat de un artist de valoare, el a studiat fără a confunda domeniile și nici meșteșugurile.

Omul de știință, așa cum ni l-a dat ultimul veac, este un cercetător migălos, stăpân pe amănuntele, dar nu pe secretele realității. Specialiștii au realizat tipul meșteșugarului precis dar fără orizont, fără știință în înțelesul superior al cuvântului. George Vâslan nu a fost dintre aceștia. O personalitate complexă ca a sa nu putea practica o știință lipsită de orizont, lipsită de valoare umană. Cercetător riguros cum puțini se află, el era un educator și un artist. Fire vibrantă și însetată de frumuseți noi, George Vâslan își dubla curiozitatea științifică cu elanul învățătorilor și setea de azur a artiștilor. Acest învățat nu se apleca asupra lucrurilor ca asupra unui cimitir, ci ca asupra unor fapte pline de înțeles a căror taine omul de știință este chemat să le desvăluie. Cea mai aridă temă de specialitate devenea în mâna sa o floare rară, de un ales colorit și parfum.

George Vâslan a fost un învățat și un artist. Lucrările sale de specialitate, chiar cele mai stricte în acest sens ne descoperă un scriitor și un poet ales. Scrierile sale științifice pot fi citite cu plăcere nu numai de către specialiști, dar și de orice om de cultură, dornic de învățătură aerisită, nu rareori sclipitoare.

Prin aceste daruri, George Vâslan se așează în rândul marilor noștri învățați, care au fost astfel pentru că nu le-a lipsit darul poeziei. Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, Vasile Pârvan,

sunt înaintașii săi din aceeași familie de spirit.

Stăpânind deodată însușirile de om de știință și artist, George Vâlsan nu a confundat domeniile și nici metodele acestor activități, ci dimpotrivă le-a folosit cu grijă, desprinzând din colaborarea lor, cele mai bogate roade.

Intr'un studiu despre elementul spațial în descrierea geografică, George Vâlsan, distingând între descrierea literară și cea științifică, ne arată cu prisosință cât este de întemeiată afirmația noastră de mai sus.

„Desigur există mare asemănare între felul cum privește peisagiul un literat și un geograf. Amândoi au punctul de vedere sintetic: privesc natura în complexitatea ei și descriu cu dorința de a desprinde fizionomia particulară a unui peisagiu. Dar fiecare o face pentru scopuri deosebite. Literatul caută în natură frumosul și răsunetul sentimental, ceea ce înseamnă mai totdeauna un acord sau un desacord cu sufletul său”.

„Geograful privește și el peisagiul în complexitatea lui, dar cu intenția de a descoperi problema științifică ascunsă sub această complexitate. Pentru el peisagiul e o rezultată de complexe. O rezultată unică pentru fiecare peisagiu. Idealul descrierii geografice e de a înregistra această rezultată unică, adică de a deosebi acest peisagiu de orice alt peisagiu de pe pământ”.

„Literatul redă fisionomia peisagiului așa cum o vede personalitatea sa de artist. Literatul interpretează sentimental natura. De aceea e înclinat să folosească impresii personale, note subiective și trecătoare. De multe ori descrie natura numai cu acest fel de note. Poate folosi și note obiective, dar numai întru cât găsește în ele valoare estetică. Căci scopul său e de a crea o viziune vie și nouă a peisagiului, chiar dacă această viziune nu corespunde deplin realității. Geograful caută să desprindă individualitatea unui peisagiu numai prin note obiective și permanente, inerente peisagiului, indiferent dacă au valoare literară. El exclude tot ce e fictiv, întâmplător sau legat de persoana sa, căci scopul lui e adevărul științific”.

„Pot arăta atitudinea mea de adorare, de entuziasm, de unire, de frică sau de umilință în fața naturii. Acestea sunt sentimente, note subiective; cu ele fac numai poezie și nu înaintez în înțelegerea obiectivă a peisagiului. Poate fi frumoasă o cunună de nori pe culmile munților, cornul lunii înfipt într'un colț de stâncă, bubuitul tunetului umplând de ecouri văile... Acestea sunt fenomene trecătoare, care pot fi utilizate de poet, dar nu de geograf, — când vrea să facă geografie, iar nu literatură. Când spun însă că Ceahlăul se înalță peste munții din jur „ca un rege deasupra supușilor săi”, că Bucecii au „aspect de catedrală gotică”, sau că

basinul Dornei e „ca un leagăn suspendat asupra ținuturilor vecine”, deși am întrebuințat imagini literare, am pus în evidență fapte obiective și permanente (elemente spațiale), care pot fi valorificate științific. Geograful caracterizează prin note de această natură, fie că le redă sub formă strict științifică, fie că le prezintă sub formă literară. Căci descrierea geografică nu exclude frumosul. Descrierea prin note obiective și permanente poate fi tot atât de plastică și interesantă ca și o descriere impresionantă și subiectivă, în care peisagiul apare văzut într'un anume moment, prin dispoziția sufletească a autorului. Descrierile lui Humboldt prețuesc măcar tot atât de mult ca descrierile oricui poet impresionist al naturii”.

Paginile urmează în același stil și cu aceeași pasiune de adevăr și frumusețe. E atâta suplețe și atâta bogăție de gând în paginile lui George Vâslan, încât poate fi socotit cu adevărat un mare scriitor. Darul și dorul de a exprima corect nu le-a înlăturat pe acelea de a exprima frumos. Probleme noi, probleme neobișnuite specialiștilor științei pe care el o practica cu atâta curățenie și sete de înțelegere, observații precise și fapte adânc grăitoare, o bogăție și o armonie cum rar se află, trec prin fața cetitorului paginilor scrise de George Vâslan.

Omul acesta retras și liniștit a fost un exemplar rar de cercetător și artist. Cu un chip

blând, ochi scânteetori și un surâs plăcut, el câștiga repede sufletele de elită. Studenții și colaboratorii săi îl iubeau fără rezerve.

Dar sub această blândețe și lumină pe care o iradia atât de puternic, George Vâlsan ascundea un suflet vibrant cu puternice accente de tristețe. Lumea și viața pe care le experimenta cu atâta daruri, i-au refuzat lui ceea ce dăruia altora abundant și inutil. A plecat dintre noi, ducând cu el poate, așa cum mărturisea Pârvan, tot ceea ce era mai propriu și mai adânc, tainele vieții sale de om ales și de singuratec.

PANAIT ISTRATI

PROFIL SPIRITUAL

Panait Istrati a murit. Acum când nu mai este între noi, când lumea în care a plecat ne impune un moment de reculegere, cuvântul nostru trebuie să însemne nu numai o pomenire, ci și o dreaptă judecată.

Cine a fost și ce a făcut Panait Istrati ne este oarecum cunoscut din scrierile de până acum. În primul rând el a fost unul din cei mai mari scriitori pe care i-a avut neamul nostru, devenit și cel mai universal prin ajutorul limbei în care a scris. În al doilea rând el a fost un apostol al unei învățături pe care a încercat să o răspândească.

Arta lui Panait Istrati a stăpânit și a fermecat o lume întreagă. Inzestrat cu un deosebit dar de povestitor, a însuflețit și descris într'un chip viu tot ceea ce i-a fost apropiat și mai ales propriu. Numai că el nu a fost atât un romanțier cât un poet, un povestitor liric. El ne-a

redat Brăila cu oamenii săi dârji și frământați, cu Dunărea puternică și pitorească, Bărăganul cu zările sale nesfârșite, cu așezările pitite sub cer și oamenii săi bronzăți. Panait Istrati a răspândit omul și priveliștea românească peste granițele ei și le-a pictat cu puterea și arta unui pictor liric.

Dar latura mai interesantă a acestei vieți, a fost acțiunea pe care încerca să o desfășoare, învățătura pe care lupta să o răspândească pe cale literară. Panait Istrati a fost un om viu, neastâmpărat, dornic de lumină și libertate, dornic de o lume nouă, lucruri pentru care a sacrificat totul, poate însăși viața. În închipuirea lui de poet al vieții a dăinuit mereu o desăvârșită așezare a societății și o deplină stăpânire a binelui. Lumea închipuirii sale o vedea împlinită a avea.

Obsedat de ceea ce considera el mai autentic în viața sa interioară, mânat de sentimentele și ideile sale pe care le dorea obiectivate, el a căutat mereu, s'a răsvrătit mereu și a negat mereu. Iată o mărturisire făcută d-lui Petre Manoliu, atunci când era în preajma morții: „...am plecat, deoarece întotdeauna, oridecâteori te oprești, orizontul devine îngust, mic, prea îngust. Am călătorit mult ca să ajung la mine. Căci m'am iubit mult. M'am iubit, dacă prin asta înțelegem că mi-am satisfăcut toate dorințele. Astfel am ajuns să mă surprind odată că

eu am negat mai mult decât am afirmat. Căci nu am vrut să mă opresc nicăieri". Și mai departe: „...noi trebuie să luptăm împotriva elementelor care degradează pe om. Căci ajungând să devină superior omul e obligat azi și de acum înainte mereu să-și apere superioritatea. Astfel viața mea e numai o apărare a omului. Eu căutam omul curat, omul pur". Pentru aceasta el a strigat: „Să nu aderi! Nimeni nu merită să i te supui. Privește pe omul curat și vei vedea pe Dumnezeu".

Iată, între altele, o interesantă mărturisire pentru cunoașterea lui Panait Istrati și a tipului de om pe care el l-a reprezentat. Noi prețuim din el artistul, dar nu ne vedem în el un îndrumător, un înaintaș. Putem spune despre Panait Istrati ceea ce a spus Barrès în 1912 despre Rousseau: admir artistul dar nu îi voi cere învățăături pentru viață. Și poate nici atât deoarece arta nu este niciodată independentă de ceea ce formează personalitatea intelectuală și morală a creatorului.

În adevăr scriitorul nostru poate fi așezat fără greșală în categoria inițiatorilor și profesitorilor crizei lumii moderne, dela Rousseau la Tolstoi. Scriitorul Romain Rolland, nu i-a dat unmai o recomandare publică pentru a-l face cunoscut, ci i-a fost și un adevărat conducător spiritual. Cine a cetit Jean Cristophe își poate da bine seama cât de puternic a rodit acesta în

viața lui Adrian Zografi. Cultul Omului și autodivizionarea le sunt caracteristice.

Un liric și un apostol, fără o disciplină interioară riguroasă, Panait Istrati nu a cunoscut râduiala lumii obiective și nici sensul condiției umane. Invățătura sa a desprins omul din legăturile firești ce le are cu o seamă de lucruri obiective și prin care el se întregește și crește. Invățătura sa a îndepărtat ființa spirituală a omului de tot ceace înseamnă experiență statornică și legi ale omeniei cum sunt: familia, națiunea, pământul și cerul, în care el s'a născut și a trăit, rupându-i astfel echilibrul moral. Voind, ca toți înaintașii săi, să facă din om un supraom, isbutește să-l facă neom. Cu toată tăria gândului său, cu tot fanatismul și curățenia faptei sale a fost un învins, un învins al propriului său temperament și al propriului său orizont, așa cum a și recunoscut-o în parte atunci când a băgat de seamă „că și sentimentele pot să-l înșele”. Panait Istrati s'a întors, poate fără voia lui, acolo unde avea datoria să rămână dela început. A fost pedepsit să nu poată muri fără acele lucruri pe care le batjocorise și distrusese în sufletul său. Este un lucru ce trebuie să dea de gândit acelor care împărtășesc gândurile marelui scriitor.

Intoarcerea sa între hoi ne-a înduioșat adânc. Sfortărea din urmă ni l-a apropiat ca sentiment. Și totuși, cu toată această întoarcere, la care se

adaogă recunoștința ce o datorăm povestitorului, noi nu-l putem primi ca pe un învățător. „Omul care nu aderă la nimic” nu este dintre ai noștri; nu este pentru că, logic și spiritual, umanismul său duce la anarhie.

Cine îl va cerceta pe Panait Istrati în acest sens, după întreaga sa operă, își va câștiga un deosebit merit în cultura românească. Insemnarea noastră în afară de pomenirea ce i-o datorăm, a voit doar să ridice o problemă: Panait Istrati și sensul noului umanism.

VII. CHIPURI ȘI VIRTUȚI LATINE

F R E D E R I C M I S T R A L

POET AL ARMONIEI

Intr'o Duminecă însorită de Mai a anului 1854, șapte poeți se aflau la castelul din Font Ségugne, în Provența. Imprejurul unei mese cu vin tare din sudul francez, într'o atmosferă de entuziasm și tinerețe, acești poeți închinați unui gând comun făceau trup nou sub numele de felibri.

Cine erau acești poeți și de unde creștea puterea gândului comun de care erau stăpâniți? Era Mistral, genialul cântăreț al luminii, era Roumanille, fermecătorul povestitor al como-riilor din bătrâni, era Aubanel, magicianul iubirii, trubadur exilat în mijlocul veacului al XIX-lea, erau Mathieu, Brunet, Tavan și Giéra. Astăzi, aceștia din urmă sunt cunoscuți într'un cerc restrâns, Roumanille și Aubanel se bucură de un mare renume, iar Mistral se înalță vânjos ca un stejar peste câmpia întinsă a literaturii.

Ce urmăreau acești oameni, acolo 'ntr'un colț retras de țară, în vremea când ochii tuturor se îndreptau către Paris, orașul nădejdilor și al frumuseții?

Veacul al XIX-lea a fost vremea deșteptării națiunilor. Tendința de eliberare s'a manifestat în primul rând printr'o renaștere a științelor istorice și filologice. Dece? Pentrucă fiecare națiune încerca să-și tragă liniile caracteristice firii ei, să-și închege o viață proprie. Ori aceasta nu o puteau împlini decât cercetând trecutul. Astfel s'au pus în lumină instituțiile și tradițiile națiunilor supuse, care nu putuseră până atunci să se afirme în cultura universală.

Franța nu era în această situație; libertatea ei și secolii de strălucită cultură ce îi avea în urmă, o scotea din rândul acestei mișcări. Totuși ceva se cerea schimbat și în chipul ei. În urma revoluției dela 1789 provinciile Franței intraseră într'o epocă de secătuire și pierdere a vieții lor specifice din cauza principiilor abstracte și centraliste ce stăteau la baza organizației republicane. Limba, obiceiurile, familia, — adevărata celulă socială — erau amenințate.

Ce voia să realizeze steaua felibrilor? Iubitori ai bunelor tradiții, ei luptau pentru întronarea vechiului regim monarhic sub care mica lor patrie, Provența, fusese însăși leagănul culturii franceze. Ei voiau prin aceasta regenerarea tra-

diției provențale, a datinilor și în deosebi a limbii vechilor turbaduri. Așa spune și cântecul:

*„Astfel felibrigul copil al Provenței,
deșteaptă cântând sudul adormit”.*

Dar cine a fost acela care a dat miez lucrurilor și a aprins lumina ce i-a călăuzit pe un drum atât de lung și anevoios? A fost Mistral, poetul iluminat, Mistral, omul pătruns de adâncul sens al patriei cu care s'a identificat, desprinzând în ordinea naturală a lucrurilor calitatea ei de stabilitate ce o reprezintă aci pe pământ. Pentru el, în lumea sensibilă realitatea supremă este patria. Numai ea poate învinge în această lume efemeritatea individului. Oamenii mor, iar patria renaște cu fiecare generație. Prin ea trecutul trăește în noi și noi ne proectăm în viitor.

Mistral poate fi considerat, ca și Virgiliu, în primul rând poet al patriotismului, al sufletului național. Dela această realitate se ridică el în sfera ideilor pure, „ideilor mame”. De aceea îi cântă el „sufletul etern renăscând”.

„Amo de longo ranadivo”.

Esențial, patria este ceva imaterial dar substanțial legată pentru totdeauna de realități materiale care îi aparțin și fără de care nu poate exista. Aceasta a înțeles-o Mistral și a dat-o ca

învățătură. Omul se naște ca fiu al unei societăți; cu cât se adâncește mai mult în comorile tradiției, cu cât participă mai intens la sufletul nației, cu atât e mai mult om.

Mistral unea „memoria trecutului și credința în omul care vine”.

Dela prima operă, Mistral apare ca un predicator, ca un îndrumător. Cugetarea sa politică era cugetarea istorică; măreția lui de aci venea. Sufletul său era încărcat de rodul trecutului pe care îl simțea trăind în el și în conviețuirii săi. Gândea pentru un popor întreg. Sufletul unei colectivități vorbea în opera lui, sufletul și nevoile unor oameni vii: agricultorii masurilor, păstorii din Alpilles, pescuitorii din gurile Ronului, navigatorii marelui fluviu și ai coastelor Mediteranei. Pentru aceștia a luptat el, nobilul țăran al Provenței.

Mistral a fost cel dintâi care s'a ridicat contra abstracțiunilor democratice și liberale, contra tendințelor nivelatoare care duc la distrugerea unei națiuni. Concepția sa socială este ierarhizată, arhitecturală; geniul latin al ordinei o străbate. Răsturnând brazdă adâncă în trupul Provenței, priveghind mormintele, Mistral a căpătat mireasma trecutului și adevăratul sens al așezămintelor omenești. El a arătat cum numai luând drumul tradițiilor, o generație poate deveni creatoare. Pentru Mistral privirea către viitor fără respectul trecutului, este un salt în

gol, pentru că trecutul este legea ordonatoare a viitorului, așa cum afirmă mai târziu Gh. Maurras, discipolul său. Trecutul nu este însăși viitorul, dar viitorul este din el, așa după cum sâmburele nu este pomul care se înalță dar pomul este din sâmbure.

Din învățătura lui Mistral s'a desprins doctrina lui Maurice Barrés și mișcarea lorenă care dădea temei naționalismului francez prin iubirea pământului și cultul morților. Dar și mai mult datorează acestei învățături, doctrina și acțiunea lui Charles Maurras, continuatorul direct al lui Mistral și reprezentantul cel mai de seamă al clasicismului artistic și politic, în Franța de azi.

Mistral iubea mult natura și țăranii. Adevărata sa bucurie, așa cum însuși o descrie în memoriile sale, era să umble munții și câmpiile Provenței, să străbată fără întrerupere satele, să stea la sfat cu țăranii, să le pătrundă gândurile și toate cutele sufletului, să culeagă de pe buzele lor înțelepciunea și frumusețea populară.

Dragostea sa pentru natură și pentru viața simplă a lăsat să se vadă posibilă o apropiere între el și romantici. Dar nu e nimic mai înșelător. Câtă deosebire e între natura romanticilor și aceea a înțeleptului provençal! Precizând atitudinea de viață și metoda mistraliană, precizăm

prin opoziție tocmai ceea ce a constituit o lipsă a romantismului literar și filosofic.

Viața sa, pătrunsă de seva populară, a făcut să nască o adevărată filosofie în sensul original al cuvântului. Da, acest poet singuratec, acest Creangă genial, în simplitatea lui și-a înălțat gândul cu mult mai sus decât filosofii sistemelor schimbătoare. Meditația lui era viață. Înțelepciunea lui era scrisă pe pământul și cerul Provenței.

Filosofia lui Mistral e o continuă îmbinare a simplității și măsurii cu setea de adâncime, e o frumoasă lecție de înțelepciune întemeiată pe o seninătate și un echilibru de sfânt. Isoarele acestei filosofii sunt însăși tradițiile patriei lui plină de amintiri antice și medievale' în sufletul său se întâlnesc și se îmbină arhitectonic înțelepciunea eleno-romană cu aceea a evangheliei.

Mistral are în fața sa o lume căreia se integrează ierarhic și armonic. El a înțeles și s'a supus cu mândrie eternelor legi ale firii prin destinul său de om. Intre el și lumea de dincolo de el nu este o prăpastie, ci se simte cu totul înfrățit ca făcând parte din aceeași ființă universală. De aci se desprinde întreaga sa gândire, se desprinde sensul însăși al vieții.

Înțelepciunea mistraliană este înaltă ca bolta cerului și învingătoare ca lumina. Ea are ceva din prospețimea și ritmul naturii.

Universul lui Mistral este un tot armonic în care domnesc legi eterne, imuabile. Mistral nu izolează nici un principiu al lumii, spune Maurras. El prinde fiecare element în echilibrul necesar universal. Nu neagă existența durerii pentrucă nu neagă existența răului. Dar câtă frumusețe și adevăr în recunoașterea acestei legi! Durerea naște năzuința către învingere, care căpătată este la rândul ei creatoare de bucurie. Răul creator al durerii nu este decât un înveliș din care naște continuu un bine mai mare, binele suprem. „Când diavolul intrigă, el aduce piatra sa la clădirea lui Dumnezeu”.

În ascensiunea sa spirituală omul se supune tragic durerii până ce luminile se desprind și îi străbat întreaga sa ființă. Urcând piscurile marilor bucurii cu zarea în lumina ochilor, „tot ceea ce îi cuprinde ochiul îi aparține în afară de orișice măsură”.

O tout co que ine tèn

A bèl èimé i'apartèn.

Mistral se ridică dintr'un fond de viață creștină de o rară puritate. „Bucuria strălucește aici deasupra durerii și speranța deasupra sfortării. În inteligența superioară a poetului dela Mailane, lumea se răsfrânge astfel îmbogățită de sensuri ideale, care se desprind din concret pentru a se urca foarte sus. Un principiu superior îi apare lui, orânduind lumea și dispunând-o într'o continuă ierarhie, prin care existențele

se ridică progresiv spre desăvârșire. Pe treapta care îi este proprie, omul se înalță prin acțiune și în bine, spre bucuriile pure necoruptibile. Treptele inferioare sunt suportul celor superioare” *).

În opera acestui poet fierbe soarele, origina lumii și a vieții, domnește geniul binelui și al frumuseții.

Cum a ajuns Mistral la această echilibrată și senină viziune a lumii? El nu a dat niciodată frâu liber imaginației ci a cercetat adânc sensul lucrurilor. Acest poet a fost un spirit de cea mai înaltă reflecție. Puterea sa de judecată nu era mai prejos de aceea a imaginației. „Mistral se sprijină pe gândire. Religioasă sau patriotică, umană sau divină gândirea lui, întotdeauna amestecată vieții reale din care ea pleacă pentru a reveni sub formă de acțiune, seamănă ideii platonice care înobilează lucrurile și reține omul într’o stare de fidelitate atât de constantă că el se recunoaște etern” *).

Nefiind un contemplativ izolat, străin de fenomenele vieții și ale naturii, ci un participant activ în complexul ei, Mistral a prins ceea ce este etern și universal. Numai astfel i-a putut el ceta secretele și cânta măreția. Omul făcând parte din însăși eternitatea firii ca o clipire de

---

*) Ion Ionică, Triptic mistalian, Cuvântul, Oct. 1931.

**) Ch. Maurras — La sagesse de Mistral.

stea pe cer, nu are a se teme de moarte, fiindcă viața lui scurtă este un moment din duhul ritmat al naturii. Viața și moartea sunt două fețe ale aceleiași realități, sunt însăși ritmul vieții universale. Omul este un cuprins al acestei vieți.

De aci se desprinde încrederea lui Mistral în frumusețea și sensul acestei vieți, de aci lipsa de teamă în fața morții. Pentru el, gând luminat, moartea nu putea să însemne cădere în neant. Mireio răspunde lui Vincent, iubitul său, care se temea de moartea ei: „moartea, acest cuvânt care te'nșală, ce poate fi? — un nor care se risipește odată cu sunetul clopotului, este lumina ce se ridică la sfârșitul nopții”.

Cum ar fi putut moartea să stârnească teamă în sufletul acestui om care a stăruit în elementele permanente ale lumii și vieții? Sufletul său a depășit îndoiala și negația atingând sferele luminoase ale certitudinii și afirmației, a depășit individualul și efemerul cuprinzând universalul și eternul.

„Aro pamens se vèi, aro pamens saben

Que dins l'ordre divin, tout se fai per un hèn”.

Să fie oare aci pe pământ bucurii mai mari decât acestea?

Creățiunea lui Mistral a fost cu deosebire literară. Invățăturile sale sălășluiesc în această operă ca fiind începutul ei.

Opera lui Mistral vădește în chip strălucit legătura dintre literatură și viață. După cum însuși o mărturisește, el n'a făcut decât să dea un ritm personal vieții din care făcea parte prin strămoși și lumina ochilor săi. El a pictat ceea ce a văzut, a cântat ceea ce a simțit. Și Mistral a văzut departe, a simțit adânc, adevărat. Epicul mistralian este bogat și profund; în el curge seva tradiției unui neam. Lirica sa este pură și plină de prospețime ca un ochi de cer în zorii zilei, cuprinzătoare a unei lumi. Mistral nu s'a îndepărtat de antici la care inspirația poetică mergea împreună cu cea religioasă. Dumnezeu, Natura, Patria, Iubirea, Moartea și toate marile fenomene sociale, instituțiile, acestea sunt temele lui Homer și Virgiliu, acestea sunt temele lui Mistral. Cântecul său este un imn ridicat lui Dumnezeu și patriei, naturii și poporului. De aci suflul panteismului biblic și mi-reasma georgică a poeziei lui. Intreaga Provență în cadrul ei natural de viață este transfigurată în poezie. Mistral a cântat rodul bogat al naturii mereu crescânde, a cântat cipreșii și platanii în bătaia vântului, suspinul valurilor Ronului, câmpia întinsă a mării; a cântat înălțimea curată a cerului în zori și tristețea senină a apusului, frumusețea albă a zilei și misterul adânc al nopții; a cântat toate acestea străbătute de lumina sudului care se reflectă adânc în lucruri și suflete, străbătute de duhul lui Dumnezeu.

Mistral a cântat duritatea plugarului, curajul navigatorului, truda supusă a pescarului și liniștea nomadă a păstorului. El a cântat obiceiurile, costumele și figurile țăranilor săi, a cântat dragostea blândă a mamei și pe aceea aspră a tatălui, legăturile pe care le trăește familia, satul și neamul. Mistral a reînviat trecutul și a înfățișat prezentul în ce au mai esențial, sufletul mormintelor și lupta viilor. Pentru această întindere și varietate a vieții zugrăvită, Mistral a fost alăturat lui Homer și Virgiliu. El a tradus prin graiul versului într'un chip natural, cu o artă de adevărat inițiat, toată gama sufletului omenesc; a mers în adâncimile inimii și i-a prins ritmul. Mistral ne introduce în regatul sufletului și ne face să-i simțim întinderea și profunzimea. Pentru aceasta îl putem apropia mai mult de Dante.

Poesia lui Mistral, clasică și universală, este până în cele mai mici amănunte pătrunse de seva națională; de aci crește ea. *Miréio*, trasfigurarea naturii și a sufletului omenesc în poezie, după cum spune Lamartine în celebra sa închinare, este poemul iubirii și al morții, înfățișarea pastorală și agricolă a Provenței. *Miréio* este un amestec de majestate rustică cu puritate și seninătate creștinească. *Calendau*, este epopeea evului mediu eroic și spiritualizat, operă de legendă și pictură reală. *Nerto*, nuvelă în versuri este tabloul vieții din Avignon în vremea pa-

pilor; un poem de bogată filosofie și atmosferă istorică. *Luo puema dou Rose*, cap de operă a bătrâneții poetului, este o operă închinată marelui fluviu provençal, cu trupul și sufletul său. *Lis Oulivado* și *Lis Oslo d'or*, opera lui lirică sunt expresia aceleiași realități naționale și umane.

Plecând dela fapte și realități concrete, rareori o operă s'a ridicat la idei mai universale, rareori o operă a cântat omul în raporturile și funcțiunile lui eterne, sentimentele lui universale și experienței lui mereu reînoite.

Acest conținut poetic este propriu unei haine cu adevărat frumoase. Gândul lui Mistral s'a exprimat într'o formă plină de puritate, de armonie și de lumină. Grația s'a îmbinat cu măreția. Ritmul cu bogăția. Viziunea sa echilibrată asupra vieții, a distilat imaginile, a turnat forme pure, a supus ideile ritmului lor propriu. Mistral a fost printre puținii oameni de litere ai veacului trecut care a căutat perfecțiunea artistică. Și el este acela care a atins-o în cel mai înalt grad.

Poet crescut în frumusețile antichităților clasice în lumina soarelui mediteranean, ca Grecii și Litenii, el a iubit frumusețile formale și plastice, Mistral este ultimul mare poet epic european, de formațiune clasică.

Cu adevărat, Mistral a fost mai întâi poet. Calea poesiei i-a deschis regiunile luminate ale

adevărului. El a luptat prin darul poeziei. Pentru ridicarea Provenței însă, metodele mistraliene erau multiple și proprii acțiunii felibrilor: publicații pentru popor, întărirea vieții de comunitate, reînvierea costumelor, a obiceiurilor, muzee.

Așa a luat nașterea *Almanahul provençal* care avea scopul stabilirii unui dublu raport: între felibri întâi și apoi între ei și popor. Mistral, în lungul vieții sale, a fost amestecat în toate mișcărilor ce se petreceau pe pământul patriei sale; aceasta pentru că el însuși le provoca. După însăși mărturisirile sale făcute în memorii, îl vedem conducând sărbătorile populare în care reînviau datinile și marile ceremonii. Cu această ocazie el se manifesta ca orator, cuvântul său însemna renaștere. Mistral s'a manifestat și ca ziarist, colaborând și conducând ziarele *l'Aioli* și *l'Armano Provençau*.

Una din mândriile vieții sale este *Lou Luseon arlatan*, muzeul Provenței, minunată completare a geologului, botanistului și etnologului din opera literară. Aci se găsește o imagine vie a Provenței pe care Mistral o dorea nemuritoare. Dar ceea ce constituie în adevăr un titlu de glorie a acestui poet genial este *lou Tresor dou Felibrige*, operă filologică în fața căreia lumea savantă s'a închinat. Sunt aci adunate toate formele de limbă romantică ale sudului francez

adică provençal, gascon, languedocian și chiar catalan.

Dragostea lui pentru Provența și latinitatea l-a făcut să-și poarte gândul către realizări și mai mari. El nu tindea numai către o organizare federală, monarhică a Franței, ci mergea până la necesitatea înfăptuirii unei federații latine întemeiată pe rasă și pe tradiția antică greco-latină și creștină.

Poesia lui Mistral se înalță cântată așa, cum dela început observase Lamartine. Opera sa întregă este străbătută de sufletul vieții care trăia abundent în el. Totuși, câtă voință ordonatoare și putere arhitecturală! Poetul a fost dublat de un constructor de-o aleasă putere. El poate spune ca și creatorul lui Valéry: Sunt Fapta!

Când, luptând în viață, încrederea ne părăsește și îndoiala ne pătrunde sufletul ca o umezeală, când râsul amar taie brazdă adâncă în obrazul nostru, atunci Mistral este cel mai bun și înălțat sfătuitoare. Când, căutând deslegarea misterelor firii și vieții noastre aci pe pământ, cădem în desnădejdea propriilor noastre neputințe, Mistral ne poate da tăria luminei. El risipește neantul minții noastre și întărește sufletul ca un geniu binefăcător. Invățătura lui înobilează. Răul nu ne poate învinge, căci pe fruntea noastră este un petec de cer, pare a spune înțelepciunea mistraliană.

In opera acestui poet al luminii și armoniei găsim exemplul unei adevărate vieți. Mistral nu s'a ridicat dar nici nu s'a coborât sub ceea ce îi era lui dat prin destinul lui de Om, Cântecul și gândul lui răspândesc o deplină binefacere morală, deschid orizonturi largi și limpezi. Ca o dimineață de vară înrourată, opera lui Mistral purifică, farmecă, învinge.

CHARLES MAURRAS

APĂRĂTOR AL CETĂȚII

Gândirea și mai ales critica franceză contemporană a fost dominată în vremea din urmă de trei forțe excepționale: Charles Maurras, Jacques Maritain și Henri Massis. Prin varietatea problemelor ce le-a atacat, prin profunzimea gândirii sale și în doisebi prin trecerea lor în domeniul acțiunii a făcut ca Ch. Maurras să fie cel mai discutat.

Maurras artist, Maurras gânditor. Maurras om de acțiune, nu sunt decât fețe ale aceleiași personalități. Fiecare din aceste părți se completează una pe, alta, se armonizează, se explică. Numai privindu-le în întregul lor, numai pătrunzând adânc această varietate care totuși formează o unitate armonioasă numai astfel putem înțelege „fenomenul Maurras”, așa cum a fost numit de elevii săi. Acest moșneag dârz, cu ochii mobili și luminoși, cu expresia feții categorică (și nu mai puțin chinuită) cu mișcări repezi, stârnește cele mai variate senti-

mente. Acest om combativ, vehement, acest om cu sufletul veșnic frământat, cu gândul de oțel, a îndrumat Franța contemporană care i-a rămas totuși atât de străină. Cine l-a văzut și ascultat a trăit fiorul contactului cu o adevărată personalitate; cine l-a cetit a simțit bucuria gândului întăritor. (Aceasta în deosebi în lucrările sale de maturitate).

Sub masca de om rece, aspru, de om chinuit. Maurras ascunde un suflet vibrant, un suflet în continuă mișcare și profund sensibil.

„Maurras este d'abord et naturelement poète. Je veux dire que chatent en lui, a l'état permanent, des harmonies des rimes et des rythmes comparables a ceux du vent sur les grands arbres et les roches, de la mer battant le rivage, du flux du reflux solaire sur notre horizon quotidien”¹⁾.

Acest cugetător și om de acțiune este un liric, este un suflet plin de sonorități și de ritm puternic; este sonoritatea și ritmul versului.

Maurras este un poet născut în care viața cântă când mai cu bucurie, când mai cu tristețe dar întotdeauna puternic. Poezia sa, o adevărată artă intelectuală (cum îi place s'o numească) are o mare influență asupra spiritelor care îmbină în ele reflecția și lirismul totodată.

¹⁾ Léon Daudet : *Ch. Maurras et son temps*.

Liric prin structură și epic prin năzuințe poetul Maurras, într'o limbă precisă și limpede, într'un ritm puternic și ascensional, cântă dăruirile pământului și ale patriei, cântă frumusețile intelectuale și morale. Poesia lui Charles Maurras deși apare uneori prea abstractă ne descoperă și ne pune în legătură cu frumuseți noi.

Poezia lui Maurras este activă, nu e contemplativă; ea caută să stârnească în noi profunzimile sufletului către faptele mari și frumoase ale vieții; e poezia iubirii și a eroismului totodată. De aceea poetul Xavier de Magallon într'o conferință ținută la Paris, asupra poeziei lui Maurras a spus că aceasta este „poezia aurorei”, că a fost inspirată și creată în momentul ridicării soarelui, la mare²⁾.

Dar acest sensibil și veșnic clocotitor suflet de poet este un limpede și profund gânditor. Mulți cred că el prinde sufletul celor din jurul său prin puterea și neastâmpărul său, prin patetism și poezie. Nu acesta e adevărul; Maurras gânditorul, Maurras cugetătorul politic, stăpânește mai mult chiar decât Maurras poetul. Un cap perfect logic, în care flacăra rațiunii este continuu vie a adus întotdeauna claritate,

---

²⁾ A se vedea pentru poezie volumul „La musique interieure” și pentru proză povestirile pline de grație și farmec din „Quatre nuits de Provence”.

lumină. Maurras învinge prin spontaneitatea gândirii sale precise; dialectica sa, sveltețea sa intelectuală împrăștie imediat orice confuzie, orice neînțelegere, tăind căi drepte. Maurras „ou le dispensateur des hautes raisons” cum îl numește Léon Daudet (Moloch et Minerve) este socotit în Franța, șeful spiritual al acelor care au cultul inteligenței și-și trăesc viața în slujba neamului.

În primul rând cugetarea maurrasiană este cugetare politică; aci și-a concentrat el toată forța intelectuală, aci este scaunul gândirii și al ființei sale. Tot ce cade dincolo de acest plan este ceva secundar în gândirea sa, sau în orice caz derivate din acest prim plan. Cultul rațiunii și cultul cetății se completează, se armonizează.

Maurras este un cugetător politic. Teoretic el n'a separat însă niciodată doctrina de acțiune. Cugetarea, meditația pentru Maurras nu înseamnă deloc lipsă de acțiune, nu înseamnă paralizare așa precum era scris în codul romantic al lui Victor Hugo, ci dimpotrivă o plină îmbinare a lor. Gândire fructificată prin acțiune și idee susținută prin faptă.

Faptă și idee armonizate au constituit caracterul dinamic al lui Maurras. Rândurile sale fac întotdeauna apel și la logica și la voința publicului său cetitor; el se adresează cetitorilor săi, explicând și îndemnând totodată. În acest fel a

încercat să realizeze opera de purificare a culturii și politicei franceze dela revoluție încoace și în deosebi în a treia republică; în acest fel a încercat să restabilească valorile naționale și să închege un curent reacționar pentru regenerarea națiunii și culturii franceze.

Care este poziția lui Maurras? Cum și-a făurit el gândul și drumul pe care merge cu atâta tărie? Maurras și-a trăit tinerețea în a doua jumătate a veacului trecut, veac al anarhiei, atât pe planul sufletesc individual, cât și pe cel social. După Maurras, istoria anarhiei moderne începe cu reforma lui Luther, culminează în libera cugetare a veacului al XVIII-lea prin Rousseau și continuă în romantismul artistic al lui Hugo.

Democratismul revoluționar ca formulă politică, individualismul protestant ca formulă de echilibru moral, anarhia romantică — formă de creație artistică sunt pentru Maurras, cei trei agenți de destrămare socială. Luther, Rousseau, Hugo, sunt cei trei mari dușmani ai săi.

Prin îndepărtarea dela singurele realități sociale cari sunt națiunile, democratismul s'a limitat mai mult la un rol politic și acesta rău înțeles. Mistica democratică a smuls politica din realitățile etnice, a neglijat valorile naționale și prin cultul individualismului în societate a tăiat drum drept către dezorganizare și

anarhie. Sufragiul universal a făcut să fie substituit numărul rațiunii, cantitatea numerică rațiunii de a fi a lucrurilor. Prin sufragiul universal, s'a produs o substituie a intereselor naționale prin interesele partidelor și a celor individuale. Conducerea poporului prin popor, necesitatea luptelor între partide, aceste aberații intelectuale (sau mai bine, erori fundamentale, cum le spune Léon Daudet) s'au dovedit puternice otrăvuri ale societății moderne contemporane, afirmă Maurras.

Individualismul protestant prin nerecunoașterea erarhiilor și autorităților morale, a declanșat la rândul-i acțiuni desagregante. Kant și alți mari filosofi au contribuit în mare măsură la concertul acestei destrămări morale al individualismului protestant.

Romantismul pornind războiu contra formelor vechi ale literaturii clasice, stabilește ca formulă literară (în general artistică) absoluta libertate a artistului atât în motivele inspirației cât și în tehnica realizatoare a operilor. Numai astfel lipsit de orice constrângere, de orice abstracțiuni sau motive tipice, artistul poate făuri frumuseți (spun romanticii...) Se știe unde a dus acest crez artistic, ce a realizat în operele de culme ale romantismului: verbalism, o adevărată codificare a anarhiei și a deranjării intelectuale și morale. (Léon Daudet: *Les oeuvres dans les Hommes*). Descendent direct al acestui

romantism este naturalismul lui Emile Zola sau iubirea de urât.

În rezumat, democratismul, protestantismul și romantismul nu au făcut altceva decât să șteargă o ordine prestabilă, să anihileze forțele organizatoare și creatoare, smulgând individul din viața socială, desolidarizându-l de formele de viață general — umane.

Dacă acestea sunt relele de cari suferă societatea vremii noastre și dacă înlăturarea lor este absolut necesară, să vedem acum ce pune Charles Maurras în locul lor. În locul democrației anarhizante el propune ordinea monarhică a statului; în locul individualismului protestant propune catolicismul ca reprezentant desvârșit al erarhiei și ordinei morale; în locul romantismului delirant, propune clasicismul cu tradiție națională.

Pornind dela Auguste Comte și Fustel de Coulanges, Maurras formulează primele principii fundamentale: necesitatea erarhiei și a solidărității organice și spirituale în societate. Aceasta nu o poate realiza decât monarhia (Vezi Enquête sur la monarchie). Numai prin unitatea conducerii și prin organizări concentrice din ce în ce mai mari, se poate să se restabilească ordinea și să se valorifice forțele vii ale națiunii. Numai astfel se poate crede într'o însănătoșire a vieții sociale. Societatea pentru Maurras, nu este o formațiune voluntară, contractuală a indi-

vizilor ce o compun (Rousseau) ci este un produs natural, trăind sub legi naturale; societatea este un produs istoric din contopirea prezentului cu trecutul. Pentru o adevărată ordine individul trebuie să se integreze perfect în societate și să se supue legilor sale naturale. Maurras își bazează principiile pe datele istorice; el își încadrează teoria în realități, în fapte. Revoluția franceză nu a făcut decât să destrame o societate bine formată, cu tradiții milenare. Liberalismul și democratismul au întors societatea pentru multă vreme din drumul său natural și sănătos (Vezi: Romantisme et revolution). Reîntoarcerea la monarhie constituie pentru el, o adevărată integrare în ritmul istoric.

Catolicismul reprezentând erarhia și ordinea morală, formează al doilea punct de sprijin al vieții naționale. Catolicismul, în care bucuros vede o adevărată întrupare a autorității romane, a dat omenirii cultura occidentală și numai el alături de monarhie poate menține această cultură în locul său de frunte. Se știe că Maurras nu este un credincios și cu toate acestea mintea lui clar văzătoare cere catolicismului cece a dat Franței de veacuri: viața spirituală disciplinată, organizarea în viața socială. Catolicismul este o doctrină de acțiune.

În artă Maurras cere revenirea la tradiția clasicismului. În anul 1901, făcând o excursie în Grecia, el descoperă adevărata frumusețe: fru-

mușetea clasică. Acest sentiment trezit în fața marelor opere ale Atenei, îl iluminează pe Maurras pentru întreaga sa activitate în toată viața lui. Din acest moment e stăpânit de clasicismul antichității: iubește proporția, eleganța, iubește perfecțiunea finită și clară a mării, iubește armonia culorilor și a sunetelor. Această ideală artă antică a format izvorul de inspirație tuturor marilor creatori de frumusețe: Virgiliu, Dante, Racine sunt moștenitorii direcți ai frumusețelor adevărate. Mistral i-a continuat în vremurile noastre; acest poet, fiu al luminei provensale, care a cântat cel mai frumos imn vieții este creator de adevărată artă clasică. Lupta contra romantismului și revenirea la frumusețea clasicismului formează pentru Maurras al treilea punct de reazem al culturii și civilizației latine.

Cu aceste mari însușiri de scriitor, cugetător și luptător ar fi fost firesc ca Charles Maurras să fi isbutit. Sforțarea sa de o continuitate și intransigentă aproape supra omenească nu a dus acolo unde era de așteptat să ducă. A dus în schimb în altă parte: la drama lui Maurras.

Un scriitor francez mai puțin cunoscut, făcând portretul lui Maurras l-a arătat ca pe unul dintre cei mai mari tragici a-i vremii.

În adevăr așa să stea lucrurile? Să fie Maurras un tragic? Deși formula pare că a prins, credem că nu. Tragic în înțeles antic și chiar

modern, Maurras nu a fost; nu a putut fi pentru că presupune o îndoită experiență: continuă luptă între cosmic și individual. Ori tocmai Maurras se pare că a anulat cât a putut una din aceste dimensiuni, sau mai bine zis i-a substituit altceva.

Și totuși acest om a fost un chinuit, poate chiar un înfrânt. Maurras a fost un mare organizator care nu a organizat, un mare cugetător care nu a germinat, un ascet care nu a purificat, un luptător care nu a îndemnat. Intreaga sa faptură nu a fost decât energie, sfortare continuă și așa i-a fost viața întreagă. Convinși că „adevărata frumusețe se găsește la capătul final al lucrurilor”¹⁾ el nu a părăsit o clipă drumul ce și l-a ales și nici truda cu prețul căreia trebuia să ajungă acolo.

Drama lui Maurras vine de acolo, că deși critic al lumii vechi, deși necruțător cu datele acestei lumi, el i-a aparținut ca orizont spiritual. În tot ceea ce a criticat, în tot ceea ce a dărâmat Maurras, poate fi văzut ca un înnoitor; în ceea ce a încercat să clădească, pentru că trebuia să clădească, a fost un om vechi; el a încercat cu material vechi să facă lucru nou.

Se înțelege deci cum generațiile ce se ridicau sub ochii săi erau atrase și respinse de gân-

---

¹⁾ Ch. Maurras: Anthinéa.

dul și fapta sa, totdeodată, se înțelege de ce nu l-au urmat.

Maurras prin al său „politique d'abord” a ajuns acolo unde poate nu a dorit; cel puțin așa mărturisește. Poziția sa spirituală l-a dus să facă *din patrie o biserică și din trecut o religie*.

Maurras prin a sa întemeiere naturală a politicei a ajuns la un neomaterialism pe care l-a respins întotdeauna în declarații așa cum respinsese păgânismul și agnosticismul său. Dar nu e mai puțin adevărat însă că aderarea sa la catolicism era mai mult formală și nu putea fi altfel, pentru că poziția spirituală pe care o profesa și o trăia efectiv, era în plină contradicție cu filosofia creștină și cu atât mai mult cu viața creștină.

Tradiționalismul lui Maurras, așa după cum am spus, nu era tradiție vie, trecutul rodit azi și mâine, ci religie, absolut, Dumnezeu. Maurras, critica prezentului, nu pentru un viitor mai bun, ci pentru un trecut mai bun. Acest om, atât de riguros și de curat, și-a închis întreaga viață în trecut, neștiind că istoria care este în primul rând un fenomen de viață, are un curs al său și că lucrurile nu se mai întorc chiar dacă uneori seamănă la mari distanțe istorice. Casa spirituală a lui Maurras nu era luminată, nu era aeresită; ferestrele nu-i erau deschise larg către posibilitățile viitoare, către tot ceea ce era suflu de viață nouă.

Era firesc deci să se întâmple ce s'a întâmplat: lumea a trecut pe lângă acest arhitect de vremuri, a mers mai departe fără să ia în seamă opera sa; a trecut și a mers, pentru că nu i se potrivea.

Charles Maurras s'a socotit toată viața un discipol al lui Mistral. E drept, multă vigoare și frumusețe mediteraneană găsim în viața și opera lui Maurras care vine din isvoarele proaspete mistraliene. Dar călătoria discipolului a luat drumul invers aceluia pe care a mers marele său învățător.

Și aceasta a făcut ca o ascuțită minte, un mare suflet și un puternic braț să se consume sub poala unui foc nerodnic.

L É O N D A U D E T

MEMORIALIST ȘI ROMANCIER

L-am auzit vorbind despre Victor Hugo într'una din cele mai mari săli ale Parisului. Din momentul când s'a așezat la masă, o liniște desăvârșită s'a întins peste întreaga sală. Timp de mai bine de două ore cei patru mii de auditori au rămas atenți, pătrunși de farmecul inteligenții și cuvântului său sonor. Ideile se desprindeau cursiv, frazele se împleteau spontan, un râs abundent le întovorășea. Rând pe rând, spiritual și sever, liric și satiric, luminat de frumuseți și întunecat de urât, acest rege al limbajului, cum l-a numit contesa de Noailles, a oferit auditorilor săi un adevărat banchet spiritual.

Léon Daudet, tovarășul de gânduri și de luptă al lui Charles Maurras, este una din figurile reprezentative ale Franței contemporane. Poate nimeni astăzi nu provoacă mai multe, mai puternice și mai variate sentimente în viața publică a Franței. După expresia unui critic,

Léon Daudet „nu lasă pe nimeni indiferent”. În lumea politică, în cea financiară, literară, artistică, în saloane, în birouri, în ateliere, pe stradă, pretutindeni numele său apare și este discutat cu aprindere. Léon Daudet este iubit și urât cu strășnicie, pentru că el însuși iubește și urăște cu toată ființa sa. Temperamentul său impetuos și combativ, sufletul său liric și înflăcărat, determină acțiuni și reacțiuni puternice. Aci stă izvorul sentimentelor variate pe care el le provoacă.

Personalitatea lui Léon Daudet apare atât de nouă, atât de originală pentru că este o personalitate complexă, adeseori antagonică. În lungul operei sale întâlnim un Daudet poet liric, fraged, purificat, pacificat, alături de unul polemist, vulcanic, pietros, amar. În paginile sale întâlnim un Daudet gânditor suplu, adânc, pătrunzător a tot cece atinge existența superioară umană, alături de un om de acțiune, un luptător avântat și adesea crud de nedrept.

Din cauza acestei abundențe și complexități, gândul său s'a revărsat și exprimat în toate chipurile. În literatură, în critică, în istorie, în filosofie și chiar în știință, scrisul său, deși inegal, a contribuit în toate aceste decenii în largă măsură. Léon Daudet, scriitor și om de acțiune, cugetător politic și moralist, Léon Daudet om de știință, iată fețele acestei personalități pe care vom încerca să o schițăm aci.

Opera literară a lui Léon Daudet trece mult limitele obișnuite ale unei activități de acest gen. Romanul este genul pe care l-a practicat încă dela începuturile sale literare. Pornind de la „Les Kamtchatka” operă de ironie și poezie, trecând apoi prin „Les Morticoles” pamflet aprig contra științei-religie și oprindu-ne la ultimul său roman „Les Bachantes”, găsim același Léon Daudet. El pictează multiple aspecte din viața contemporană, încercând să pătrundă totodată legile universale și eterne ale naturii omului.

Romanul fiind un gen maleabil, fiind un gen adoptat tuturor stărilor și evenimentelor, a stat mai mult la îndemână decât teatrul, acestui scriitor care avea de spus în toate manifestările vieții omenești. În întreaga sa serie de romane abundă vederi asupra artelor științei, asupra politicii, religiei și filosofiei, toate acestea brodate pe țesătura unei povestiri. Ceeace avem însă interesant de remarcat este faptul că Léon Daudet nu se mărginește să povestească o istorie oarecare, încărcată cu mai multe sau mai puține considerațiuni de acest ordin. El dovedește și în romane ca în toate celelalte opere literare, o puțință de însuflețire continuă a povestirilor, prin profunda sa sensibilitate. Liric bogat și frământat, Léon Daudet dă personajilor din romanele sale, drama și neastâmpărul său interior, provocate de participarea vie și

continuă la lumea sensibilă și supra-sensibilă. Pagini de înălțată bucurie și adâncă suferință, pagini de humor și comic, pagini de cântece și de adevărată poezie.

Dar tocmai din cauza lirismului și poeziei, genul acesta pe care Léon Daudet l-a practicat cu atâta tenacitate în lungul carierei sale de literat, a avut de suferit. Romanul său este lipsit de construcție, e lipsit de acea axă interioară pe care trebuie să se mențină faptele și ideile depănate. Romanul său nu este roman epopee așa cum pretinde genul să se afirme în epoca modernă, ci este mai mult o expresie a lirismului său interior. De aceea pe drept cuvânt, din acest punct de vedere, unii critici francezi i-au contestat lui Léon Daudet, calitatea de bun romancier. Nu trebuie să uităm însă capodopera sa „Le voyage de Shakespeare” la care putem adăoga o a doua: „Syla et son destin” în care autorul nostru apare ca un adevărat maestru al genului. Este totuși o deosebire de făcut. Aceste două opere nu sunt rezultatul unor construcții directe ale autorului, ci romane de reconstituiri pe bază de material istoric. Tipuri umane reale pe a căror viață și operă, Léon Daudet a clădit romanul său ca rezultat al îndelungului contact cu istoria.

Dar să venim la adevărata vocație literară a lui Léon Daudet. El a fost sortit și prin tempe-

rament și prin viața sa, să fie memorialistul și criticul epocii sale pe care a cunoscut-o și a trăit-o deplin.

Născut și trăit în mediul lui Alfons Daudet, tatăl său, el a cunoscut de-aproape toate marile figuri ale Franței din a treia republică, a cunoscut lumea politică, literară, artistică, științifică din această vreme. În cursul celor șase volume de memorii, este pictată întreaga frescă a oamenilor celebri dela 1890 până astăzi. Léon Daudet a trăit vremea unei răspântii în istoria națională a Franței și a fost situat de mic copil în locul de unde a putut observa oamenii și evenimentele. Alfons Daudet întrunea în fiecare Joi după amiază în salonul său literar o seamă din persoanele reprezentative ale Franței contemporane. Aci a cunoscut Léon Daudet pe Flaubert, pe Zola, pe Turghenieff, pe Faguet, pe Dr. Charcot și mulți alții. Prin relațiile tatălui său, el a trăit în intimitatea lui Hugo, a lui Mistral, a fraților Goucourt, a cunoscut pe Gambetta, Clemenceau și pe marii polemisti Rochefort și Droumond.

În cursul memoriilor sale, Léon Daudet a pictat oamenii așa cum i-a văzut, i-a pictat fizic și moral. Temperament plin, cu o excepțională putere de adâncire și înțelegere a oamenilor, el a avut o minunată realizare a acelor pe care îi iubea și o puternică vervă satirică și caricaturală contra acelor pe care îi detesta.

Sunt în aceste memorii pagini de o varietate și o mișcare extraordinară: creionări fulgerătoare, imagini cinematice, joc de lumini și de umbre, joc de culori tari și de nuanțe; farse și sarcasme, comic irezistibil, satisfacții diabolice, frenezii uluitoare; reconstituiri pline de viață și de adevăr: așa sunt memoriile lui Léon Daudet.

Pagini de o frumoasă cuminenție și adevărată evlavie alături de pagini de o forță caricaturală de puterea unui Daumier sau Forain. Cântec înălțat pur și închinare plină de venerație alături de pamfletul caustic, înveninat și crud. Câtă deosebire între rândurile dedicate lui Mistral, Alfons Daudet, Droumond sau Maurras și cele dedicate lui Gambetta, Zola sau Abel Hermant! Numai într'o singură pagină Léon Daudet isbutește să ridice un adevărat imn și să realizeze definitiv figura fermecătoare și genială a lui Mistral. Dar tot într'o singură pagină isbutește să o descompună din toate mădulele sale, ca pe o păpușe de bălci, pe aceea a lui Zola sau Abel Hermant.

În aceste memorii Léon Daudet întrunește forța comică a lui Rabelais cu verva satirică a lui Saint-Simon. Întrunește ironia acidulată și inteligența lui Voltaire cu sarcasmul desagregant al lui Rochefort.

Această serie de amintiri este totodată operă de istorie, de moralist, de critic, este o operă

de observație și descriere a unei societăți în pătura ei conducătoare. Amintirile lui Léon Daudet constituiesc opera unui polemist crud care nu ascunde nimic din ceea ce vede și totodată a unui poet liric, a unui poet vizionar, care reconstitue lumea după chipul său.

O altă calitate de căpetenie a lui Léon Daudet este critica. Critică în sens etimologic înseamnă discernământ, judecată, alegere. Rostul criticului este de a desparte adevărul de eroare, frumosul de urât, binele de rău. De aceea a fi critic presupune o cultură generală, enciclopedică, presupune o pregătire istorică, lingvistică, științifică și mai ales o filosofie proprie. Numai astfel se poate pătrunde sensul adânc al manifestărilor culturale. Dar această calitate de critic presupune cu deosebire, după Léon Daudet, o cunoaștere a umanităților greco-latine, școala adevărată a oricărui om de cultură și cu deosebire a unui om de litere. Umanist desăvârșit, Léon Daudet are simțul adevăratelor valori culturale, pătrunse de spiritul clasic antic și francez. Ceea ce pretinde criticului, el însuși are cu prisosință.

Pentru Léon Daudet critica tinde să devină o știință. După cum o mărturisește într'una din cărțile sale, nu e vorba aci de o știință riguroasă, matematică, nu e vorba de geometria lui Pascal, ci doar un procedeu de cunoaștere, aplicat căm-

pului de experiență: *calitativul*. E vorba de o cunoștiință sistematizată care derivă dintr'o vedere integrală a fenomenelor de cultură. Dar pentru Léon Daudet aceasta nu constituie decât o metodă de cunoaștere, un instrument. Pentru el nu sistemul este scopul ca pentru Brunettière, ci doar un procedeu de cunoaștere aplicat câmpului de experiență literară și artistică. Apariția cărților „L'Hérédo” și „Le monde des images” au fost văzute de Marcel Proust ca un eveniment cu consecințe mari în domeniul criticii, ca o răspântie în istoria lucrurilor de acest gen.

În operele sale critice, Léon Daudet apare obișnuit în două chipuri. Astfel o seamă dintre ele, cum este „Le stupide XIX-e siècle”, sunt opere critice de documentare, opere de adâncă analiză și meditație. Tot în seria operelor critice se integrează și cele opt volume de „Ecrivains et artistes”. Aci avem plastic redată icoanile vii ale marilor personalități artistice și literare. În câteva pagini, Léon Daudet izbutește să tragă liniile caracteristice și să înfățișeze profilul spiritual al fiecăruia; scriitorul desvăluie tainele interioare și ale meșteșugului lor. Dante, Leonardo da Vinci, Beethoven, Mistral, Rodin, Baudelaire și mulți alții, sunt prinși în ce are mai esențial geniul lor. Aceste pagini de critică sunt atât de vii, atât de personale și totuși obiective, încât constituiesc ele înseși o

nouă creațiune artistică. Această galerie de scriitori și artiști sunt aleșii înclinațiunilor lui Léon Daudet. Numai printr'un lung contact cu opera lor a isbutit să le creeze tipul specific. Léon Daudet are o atât de minunată înțelegere, o atât de aleasă dragoste pentru operele marilor clasici, încât isbutește pe deplin să îi prezinte în pagini sintetice.

Léon Daudet critic, poate fi plasat între Saint-Beuve și Jules Lemaître, adică mai bine zis, el întrunește din calitățile amândorura. Erudit, masiv, fecund ca primul; liric, subtil, viu ca cel de al doilea. Spiritul său aduce în critica franceză multă noutate și înviorare așa că această știință deseori hulită după didacticismul și sciențismul unui Brunetiere își recapătă locul de merit în promovarea valorilor artistice.

Léon Daudet cugetător și om de acțiune sunt alte fețe prin care poate fi privită această personalitate cu adevărat complexă. Artist excepțional dotat, el este în acelaș timp un psiholog și un moralist distins. Două sunt izvoarele din care se hrănește ființa sa spirituală: clasicismul antic și catolicismul; Aristoteles și Thoma de Aquino. Iubire și cunoștință sunt temele sale obișnuite. Astfel e ritmul vieții sale sufletești. Pasiunea este legată de rațiune, Venus și Minerva sunt legate continuu în creațiu-

nile sale, așa cum el însuși a afirmat despre Goethe într'o conferință.

Nu are o filosofie sistematică, dar are idei demne de un adevărat cap filosofic. Cărțile sale despre procesul inspirației, al creațiunei literare și științifice sunt recunoscute ca adevărate descoperiri în materie. Paginile sale asupra destinului omului, asupra sensului vieții individuale și sociale sunt de o subtilă înțelegere și un realism adânc. Astfel vorbește el într'una din cărțile sale (*Moloch* el *Minerve*) despre sensul mistic al vieții, despre metafizica populară, despre război, natură și om. Sunt acestea pagini de o forță și de o înălțare de gândire excepțională. Increderea în puterile omului ca ultimă treaptă în ierarhia vieții și supunerea cu dârzenie la tot ceea ce i-a fost dat de destin să sufere prin această calitate, îl face pe Léon Daudet să primească totul cu tărie în față și să caute tainele, fie aducătoare de bine, fie de rău. Intreaga sa viață de altfel nu este decât o alergătură de descoperire, de cuprindere și înțelegere a tot ceea ce „este”. Cu o curiozitate nemărginită el vrea să explice totul, să valorifice totul.

Léon Daudet este un adânc psiholog, este un pătrunzător și subtil moralist, un filosof creștin al triumfului binelui. Dar nu numai atât. Léon Daudet e un cugetător și luptător politic de puternică construcție. Mai mult luptător politic decât cugetător, pentru că din acest punct de

vedere, stă sub influența prietenului său Charles Maurras. Vrăjmaș al romantismului literar și filosofic. Léon Daudet este vrăjmașul de temut al prelungirii acestui romantism, adică al democrației și liberalismului, al republicei. Având cultul vechei tradiții clasice franceze, o înțelegere și o dragoste profundă pentru tot ceea ce este legat de spiritul nației sale, el s'a alipit doctrinei și acțiunii maurras-iene, care pentru el reprezintă astăzi în Franța adevăratul naționalism și umanism. Léon Daudet este adeptul monarhiei și al naționalismului integral. Poate niciodată nu s'au întâlnit doi oameni care să-și fie necesari reciproc atât de mult. Léon Daudet fără disciplina lui Charles Maurras nu se știe ce drum ar fi luat. Dar și Charles Maurras fără Léon Daudet nu și-ar fi putut răspândi ideile cu atâta putere. Prin talentul de scriitor și prin calitățile sale de tribun, doctrina maurras-iană a căpătat răsunet, a luat contact cu marele public. Pus într'o stăpânire regală a limbei franceze, temperamentul său combativ, sufletul său tare a strălucit în luptele polemice purtate cu neobișnuită înverșunare. Polemica e alcoolul frazei afirmă el într'una din cărțile sale. Cu această armă și-a învins dușmanii. Acest om cu rădium în vine, cum i s'a mai spus, a ucis cu râsul și cu vehemența a ucis cu vorba și cu scrisul. Prin frumusețea luptei sale desinteresate și sincere, prin curajul său tare ce impresiona

pe Barrès, Léon Daudet a ajuns să fie atât de iubit dar și atât de urât în Franța republicană.

Léon Daudet este pe treapta cea mai de sus a prozei franceze contemporane. El scrie o limbă corectă, de o sintaxă desăvârșită încât minunea-ză pe însăși conașionalii săi. Fluidă, pitorească, scânteetoare, limba sa scrisă sau vorbită are jocurile cele mai neobișnuite, culorile cele mai variate, bogăția și armonia cea mai deplină. Léon Daudet este un reformator, un reînviator al limbii franceze. Aceasta pentru că limba sa stă la confluența a două izvoare: tradiția clasică, vorbirea populară și cea a argo-urilor. Proza sa este o adevărată încântare.

Léon Daudet scrie cu foarte mare ușurință. Bogăția operei realizată se explică prin ușurința sa interioară de a crea. Ochiul observă repede și precis, gândurile sale germinează continuu, întreg sufletul său e un laborator activ și creator. Se poate spune că Léon Daudet creează cum o pasăre cântă și un pom dă roade. Aci stă secretul fecundității sale și al frumuseții atâtor pagini de înălțată și armonioasă gândire. Contactul cu opera lui Léon Daudet este dintre cele mai binefăcătoare. Intimitatea cu gândurile și sentimentele sale îmbălsămează, toarnă duhul sănătății în suflet.

JACQUES BAINVILLE

ISTORIC ȘI GAZETAR

Jacques Bainville a fost unul dintre cei mai de seamă oameni ai Franciei contemporane. Personalitatea acestui om prezintă un interes deosebit pentru că el a întrupat toate însușirile intelectuale și virtuțile latine.

Prin trecerea lui Bainville în lumea tăcerii, puternicul triumvirat al „Acțiunii Franceze” a slăbit. Maurras și Daudet, prietenii săi de gând și faptă, își duc mai departe lupta lipsiți de prețul unei adevărate și rodnice colaborări. Încă din primii săi ani de studii a fost regalist, s'a integrat disciplinei intelectuale și politice naționaliste condusă de Ch. Maurras, alături de care a venit în anul 1898 când se întorcea dintr'o călătorie de studii făcută în Germania, unde a luat naștere prima sa lucrare, Ludovic II al Bavariei. La granița franceză, după propria sa mărturisire, a cumpărat un număr din „Gazette de France” din care a citit un articol semnat de

Ch. Maurras, articol care bogat în idei și putere de convingere i-a hotărât definitiv drumul pe care a mers până la moarte. În cadrul „Acțiunii Franceze” și-a desfășurat el întreaga activitate de mai târziu. Istoric și cugetător politic, literat și ziarist, aceste deosebite fețe ale personalității sale, aci s’au arătat și desăvârșit.

Jasques Bainville a fost în primul rând istoric și cugetător politic. În acest domeniu al neprevăzutului, al jocului de forțe ascunse el a tras căi limpezi de înțelegere și a găsit izvoare de învățăminte. În fața faptelor umane, a istoriei vieții sociale și a statelor, el lepăda prejudecățile și își reținea sentimentele, ceea ce dădea rezultate sigure cercetărilor sale. Bainville nu căuta în istorie fapte care să-i îndreptățască concepțiile, ci cerceta cu deosebită pasiune și obiectivitate întreaga experiență umană, cu deosebire în materie politică. Desfășurarea activității sale în mediul „Acțiunii Franceze” nu a însemnat renunțare și nici măcar o alterare a frumoaselor însușiri de cercetător, ci dimpotrivă, prin dragostea de Țară și neam ce i-o inspira acest mediu, și-a dezvoltat aceste însușiri. Inteligența, judecata dreaptă, însușiri atât de necesare unei cercetări științifice, dar nu mai puțin necesare luptei politice, nu i-au fost întunecate de fanatismul grupării politice în care venise de bună voie și în care avea tocmai un prielnic mediu de dezvoltare armo-

nică a personalității sale. Integrat „Acțiunii Franceze” el a putut avea suferințe dar nu amărăciuni și umiliri. Aci spiritul său adânc pătrunzător s'a manifestat liber, așa cum nu ar fi putut mai deplin să se manifeste în actuala stare de lucruri din Franța. Maurice Donnay în răspunsul discursului de recepție la Academie, unde Bainville ocupa locul lăsat liber de R. Poincaré, îi spunea în acest sens: „Se poate ca Poincaré să vă fi invidiat că ați putut spune Francezilor, din locul unde sunteți, adevăruri pe care el nu le-a putut spune niciodată din locurile pe care le-a ocupat”.

Operile sale capitale: *Histoire de France*, *Histoire de la III-e Republique*, *Histoire de deux Peuples*, *Napoléon*, precum și întreaga sa activitate ziaristică, mai ales în probleme de politică externă, sunt străbătute de un spirit liber și totodată disciplinat.

Bainville nu era un cercetător pasionat al trecutului pentru trecut. Nu era un savant împovărat de curiozități, ci un cercetător care folosea într'un chip neobișnuit de rodnic acest trecut, pentru înțelegerea evenimentelor ce se petreceau sub ochii săi. Din sbuciumul neîntrerupt al națiilor, din formele de organizare atât de complexe și variate pe care le-a luat în decursul vremurilor grupările de oameni, el încerca să desprindă anumite principii de politică. Puțini din neamul său, au înțeles ca el ce s'a

petrecut în istoria unor nații înconjurătoare cum sunt Germanii și Italienii și ce prefaceri se întâmplă azi pe pământul acestor nații. S'a aplecat însă, cum era și firesc, mai mult asupra istoriei patriei sale pe care o vedea în timpul din urmă mergând pe căile decadenței.

Acest om era un prețios istoric al prezentului, prezent pe care îl comenta și îl pătrundea în legăturile sale intime. Aplecarea cinstită asupra evenimentelor și oamenilor între care trăia, observarea lor dreaptă, au făcut ca judecățile politice să-și dovedească tot mai mult temeinicia în fața vremii. Dacă n'ar fi să cităm decât discuția „Consecințele politice ale păcii” făcută asupra tratatului dela Versaille, apărută în anul 1919 și ar fi deajuns de convingător. An cu an de-atunci, observațiile lui Bainville asupra acestei mari probleme de politică europeană, s'au dovedit întemeiate. De aci, cu toate că alesele lui însușiri de cugetător și îndrumător politic n'au fost recunoscute tocmai acolo unde era mai necesar, încrederea oamenilor în puterile sale au crescut nu numai în Franța — un mediu politic atât de puțin prielnic pentru ideile sale — dar și peste graniți. În adevăr Bainville a dat o lecție de metodă și adâncime, a dat un exemplu de luciditate latină.

Astăzi când tineretul francez este atât de desorientat, când întreaga civilizație apuseană este într'un moment de prefacere și chiar de rătă-

cire, contribuția lui Bainville, este o adevărată operă de igienă intelectuală și morală, atât de necesară, cu deosebire Franciei de azi. Scriitorul Noël Vesper, vede în acest om „un mare doctor al sănătății franceze”.

Jacques Bainville a fost un gânditor și un literat de seamă, instruit la școala marilor clasici, expresie a legilor de omenie și echilibru. El a avut inteligență vie și o sensibilitate controlată, a avut un stil al său propriu. Lui Bainville nu-i plăcea revărsările necontrolate ale unui sentimentalism barbar așa cum le-a combătut Maurras la romanticii revoluției dela 1789. Acest francez era un om la care bogăția interioară nu se revărsa asupra vieții sufletești în așa fel încât să-i nărue puterea unui echilibru. Firul conducător al gândului stăpânit și nu mai puțin adânc trecea prin întreaga lui ființă spirituală.

Om de aleasă ținută, delicat și hotărît tot odată reținut și impunător, Jacques Bainville purta cu sine o atmosferă de discreție și aristocrație recunoscută și de adversarii săi politici care l-au chemat la Academia Franceză. El a întrupat deplin pe adevăratul om francez: omul clasic mediteraneean.

NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ

CUVANTUL :

Charles Maurras — *Octombrie 1932* (apare aci refăcut).

GANDIREA :

Panaït Cerna — *Mai 1933.*

Vasile Pârvan — *Iunie 1932.*

AZ I :

Frédéric Mistral — *Aprilie 1934.*

Leon Daudet — *Octombrie 1933.*

RANDUIALA :

Poesia română contemporană — *anul I, vol. 2 — 1935.*

Tudor Arghezi și „cärticica“ — *anul I, vol. 2 — 1935.*

Adrian Maniu — *anul II, caetul 5 — 1936.*

Poeți tineri — *anul II, caetul 3 și 4 — 1936.*

Gib. Mihăescu — *anul I, vol. 3 — 1935.*

Matei Caragiale — *anul I, vol. 4 — 1935.*

Mircea Eliade și romanul fantastic — *anul II, caetul 1 și 5 — 1936.*

Tudor Vianu, cercetător literar — *anul I, vol. 2 — 1935.*

Panaït Istrati — *anul I, vol. 2 — 1935.*

Jaques Bainville — *anul I, vol. 4 — 1936.*

BASARABIA LITERARA :

George Coșbuc și satul românesc — *23 Mai 1943.*

Ion Pillat — *22 Noembrie 1942.*

Aron Cotruș — *26 Octombrie 1942.*

Tudor Arghezi, romancier — *Aprilie 1943.*

Alexandru Marcu, traducător — *3 Octombrie 1943.*

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Cuvânt înainte	9
I. INTRODUCERE :	
Poesia română contemporană — origini și curente	13
II. POESIA VECHÉ :	
George Coșbuc, poet al satului românesc ..	35
Panaït Cerna, poet perimat?	39
III. POESIA NOUĂ :	
Tudor Arghezi și „cărțicica“	49
Adrian Mamiu, poet al neliniștei metafizice	57
Ion Pilat, poet al tradiției locale	71
Aron Cotruș, poet al energiei naționale ..	81
Poeți tineri: Iulian Vesper, Teofil Lianu, Ștefan George	87
IV. ROMANUL :	
Gib. Mihăescu	97
Matei Caragiale	101
Tudor Arghezi, romancier	105
Mircea Eliade și romanul fantastic	109

V. ȘTIINȚA LITERARĂ:

	<u>Pag.</u>
Tudor Vianu, cercetător literar	117
Alexandru Marcu, traducător	121

VI. TREI SINGURATICI:

Vasile Pârvan: dela știință la mistică	129
George Vâlsan: dela știință la artă	143
Panait Istrati: profil spiritual	149

VII. CHIPURI ȘI VIRTUȚI LATINE:

Frederic Mistral, poet al armoniei	157
Charles Maurras, apărător al cetății	173
Léon Daudet, memorialist și romancier ..	185
Jaques Bainville, istoric și gazetar	197

AU APĂRUT

TEODOR AL. MUNTEANU:

Scriitori căzuți pe front.

AUREL CHIRESCU:

Ospățul de Taină

VOR APARE

AL BĂDĂUȚĂ:

Note Argeșene.

C. BRĂILOIU:

Cântecul popular.

ION CONEA:

Din geografia umană a Carpaților.

CONSTANTIN NOICA:

Pagini despre sufletul românesc.

OVIDIU PAPADIMA:

Poesie și cunoaștere etnică.

MATEI ALEXANDRESCU:

Antologia poeziei de războiu.

NICOLAE BRÂNZEU:

Muzica românească de astăzi.

ION FRUNZETTI:

Formă și semn.

HORIA NIȚULESCU:

Drumul soarelui.

GHEORGHE NECULOIU:

La noi în deal.

IULIAN VESPER:

Chipuri Domnești